



วารสารวิจัย สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

TLA Research Journal

Journal of the Thai Library Association

ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2566)

ISSN 1906-0793 eISSN 2730-4094

บรรณาธิการแถลง

ปริญญ์ ขวัญเรียง

บรรณาธิการประจำฉบับ

สนทยา สาลี, ดวงแก้ว เงินพูลทรัพย์, จุฑารัตน์ นกแก้ว, นิโบล วิมลสิทธิชัย, วชิราภรณ์ คลังธนบูรณ์

บทความวิจัย

- Information Analysis for Developing Pagoda Metadata Elements for Libraries in Myanmar
Tin Tin Pipe and Kulthida Tuamsuk
- การพัฒนาหลักสูตรชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท
จุฑารัตน์ นกแก้ว, พรรณรายณ์ ทรัพย์แสนดี, และปริญญ์ ขวัญเรียง
- การพัฒนาตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ
พรชิตา อุปถัมภ์
- รูปแบบการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่
ศิริงาม แผลงชีพ
- การประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษาในยุคการศึกษา 4.0
ชโรชนีัย ชัยมินทร์

บทวิจารณ์หนังสือ

- พรชิตา อุปถัมภ์. (2566). การบริการสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ (Information services for the elderly).
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
สนทยา สาลี



วารสารวิจัย สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

TLA Research Journal

Journal of the Thai Library Association

Vol. 16 No. 2 (July–December 2023)

ISSN 1906-0793 eISSN 2730-4094

Editor's Note

Prin Khwanriang

Editorial

Sonthaya Salee, Duangkaew Ngernpoolsap, Jutharat Nokkeaw, Nilobon Wimolsittichai,
Wachiraporn Klungthanaboon

Research Article

- **Information Analysis for Developing Pagoda Metadata Elements for Libraries in Myanmar**
Tin Tin Pipe and Kulthida Tuamsuk
- **Developing a Curriculum in Local Wisdom on Palmyra Palm in Huai Krot Subdistrict Community, Sankhaburi District, Chainat Province**
Jutharat Nokkaew, Pannarai Subsandee, and Prin Khwanriang
- **The Development of Health Information Literacy Model for the Elderly in the Health Service Agencies**
Pornchita Upatum
- **Library Services and Activities of the Demonstration School Libraries in the New Normal**
Siringam Plangcheep
- **Assessment of analytical thinking skills in media literacy of elementary school students in the Education 4.0 era by using games**
Charochinee Chaimin

Book Review

- Upatum, P. (2023). **Information services for the elderly**. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.
Sonthaya Salee

สารบัญ

บรรณาธิการแถลง

ปริญญ์ ขวัญเรียง

บทบรรณาธิการ

สนทยา สาลี, ดวงแก้ว เงินพูลทรัพย์, จุฑารัตน์ นกแก้ว, นิโบล วิมลสิทธิชัย, วชิราภรณ์ คลังธนบูรณ์

บทความวิจัย

การวิเคราะห์สารสนเทศเพื่อการพัฒนาการข้อมูลเมทาดาตาเจดีย์สำหรับห้องสมุดในเมียนมาร์
ดิน ดิน ไฟฟ์, กุลธิดา ท้วมสุข

1 - 13

การพัฒนาหลักสูตรชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัด
ชัยนาท

จุฑารัตน์ นกแก้ว, พรรณรายณ์ ทรัพย์แสนดี, ปริญญ์ ขวัญเรียง

14 - 27

การพัฒนาตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้าน
สุขภาพ

พรชิตา อุปถัมภ์

28 - 44

รูปแบบการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่

ศิริงาม แผลงชีพ

45 – 65

การประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษาในยุค

การศึกษา 4.0 ด้วยการใช้เกม

ชโรชนีัย ชัยมินทร์

66 – 84

บทวิจารณ์หนังสือ

พรชิตา อุปถัมภ์. (2566). การบริการสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ (Information services for the elderly).

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สนทยา สาลี

85 - 87

Content

Editor's Note

Prin Khwanriang

Editorial

Sonthaya Salee, Duangkaew Ngernpoolsap, Jutharat Nokkeaw, Nilobon Wimolsittichai,
Wachiraporn Klungthanaboon

Research Article

Information Analysis for Developing Pagoda Metadata Elements for Libraries in Myanmar

Tin Tin Pipe and Kulthida Tuamsuk

1 – 13

Developing a Curriculum in Local Wisdom on Palmyra Palm in Huai Krot Subdistrict Community,
Sankhaburi District, Chainat Province

Jutharat Nokkaew, Pannarai Subsandee, Prin Khwanriang

14 - 27

The Development of Health Information Literacy Model for the Elderly in the Health Service
Agencies

Pornchita Upatum

28 - 44

Library Services and Activities of the Demonstration School Libraries in the New Normal

Siringam Plangcheep

45 – 65

Assessment of analytical thinking skills in media literacy of elementary school students in the
Education 4.0 era by using games

Charochinee Chaimin

66 – 84

Book Review

Pornchita Upatum. (2023). Information services for the elderly. Bangkok: Ramkhamhaeng
University Press.

Sonthaya Salee

85 – 87

บรรณาธิการแถลง (Editor's Note)

ตามประกาศสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ที่ 11/2566 แต่งตั้งคณะบรรณาธิการวารสารวิจัย สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ลงวันที่ 21 สิงหาคม 2566 ให้อาจารย์ ดร.ปริชญ์ ขวัญเรียง เป็น หัวหน้ากองบรรณาธิการ (Editor-in-Chief) หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า บรรณาธิการ และรองศาสตราจารย์ ดร.ทัศนีย์ หาญพล เป็นที่ปรึกษา รวมทั้งมีกองบรรณาธิการจากหลากหลายสถาบัน โดยวารสารยังคงมุ่งมั่นที่จะรักษามาตรฐานและพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

ตามที่แผนวิจัยและพัฒนา สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ได้ดำเนินการจัดประชุมและการนำเสนอบทความทางวิชาการระดับชาติ เรื่อง การจัดการศึกษาและวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education Management, Library & Information Science Research for SDGs) ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 29 พฤศจิกายน 2566 ที่ผ่านมานั้น โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ สุขุมวิท 11 กรุงเทพมหานคร ในภาคเช้าเป็นการบรรยายพิเศษ โดย ศาสตราจารย์ ดร.กุลธิดา ท้วมสุข ในหัวข้อเรื่อง “การจัดการศึกษาและวิจัยทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์: ทิศทาง แนวโน้ม มุมมองและประสบการณ์จากต่างประเทศ” ตามด้วยการเสวนาทางวิชาการ โดย รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน และอาจารย์ ดร. ยุทธนา เจริญรัตน์ หัวข้อเรื่อง “วิถีหลังการอุบัติใหม่: บทเรียน โอกาส ความท้าทายและการอยู่รอดของห้องสมุดและนักวิชาชีพสารสนเทศสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน” ดำเนินการเสวนาโดย อาจารย์ ดร.ปริชญ์ ขวัญเรียง ส่วนภาคบ่ายเป็นการนำเสนอบทความทางวิชาการระดับชาติ จำนวน 12 บทความ ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้เข้าร่วมโครงการทั้งจากคณาจารย์ นักวิชาการ บรรณารักษ์ นักวิชาชีพและผู้สนใจทั่วไป จำนวนทั้งสิ้น 45 คน บทความที่ผ่านการนำเสนอจะได้รับการคัดเลือกเข้าสู่กระบวนการประเมินคุณภาพบทความ (Peer Review) จากผู้ทรงคุณ จำนวน 3 คน ตามเกณฑ์คุณภาพของ TCI

สำหรับโครงการประชุมและการนำเสนอบทความทางวิชาการระดับชาติ ในปีต่อไป ผู้สนใจสามารถติดตามข่าวสารและความเคลื่อนไหวได้จากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ หรือจากบรรณาธิการแถลง (Editor's Note) ในวารสารฉบับต่อไปได้เช่นกัน

วารสารวิจัย สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ บริการทางวิชาการมาถึงช่วงปลายปี พ.ศ. 2566 ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 ของการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการในรูปแบบของบทความวิจัย (Research Article) บทความต้นฉบับ (Original Article) บทความปริทัศน์ (Review Article) และบทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) ที่กำหนดเผยแพร่บทความปีละ 2 ฉบับ (มกราคม-มิถุนายน และกรกฎาคม-ธันวาคม) เดิมวารสารกำหนดขอบเขตไว้เพื่อเป็นแหล่งตีพิมพ์และเผยแพร่ผลงานวิจัยในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศ

หากแต่เมื่อวารสารเดินทางมาถึงปีที่ 17 ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2567 (2024) ที่จะถึงนี้ วารสารได้ขยายขอบเขตกว้างขึ้นเพื่อเป็นแหล่งตีพิมพ์และเผยแพร่ผลงานทางวิชาการในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ สารสนเทศศึกษา การจัดการสารสนเทศ การจัดการสารสนเทศและสื่อดิจิทัล ดิจิทัลคอนเทนต์และสื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และการบูรณาการระหว่างศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเปิดรับประเภทของบทความที่หลากหลายมากขึ้น

ประกอบด้วย บทความวิจัย (Research Article) บทความต้นฉบับ (Original Article) บทความปริทัศน์ (Review Article) บทความวิชาการ (Academic Article) บทความวิชาการรับใช้สังคม (Socially-Engaged Scholarship) บทความวิธีวิจัย (Research Protocol) และบทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) ทั้งที่เขียนเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บรรณาธิการ (Editor-in-Chief)

อาจารย์ ดร.ปริญญา ขวัญเรียง

บทบรรณาธิการ

วารสารวิจัยสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ (TLA Research Journal) ISSN 1906-0793 ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับนี้ นับเป็นปีที่ 16 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2566) พิมพ์เผยแพร่ในรูปแบบวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เว็บไซต์ https://www.tci-thaijo.org/index.php/tla_research โดยดำเนินการผ่านระบบ Thai Journals Online (ThaiJO) ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai-Citation Index Centre: TCI) เป็นวารสารวิชาการที่ผ่านการรับรองคุณภาพจาก TCI ให้อยู่ในวารสารกลุ่มที่ 1 วารสารวิจัยสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ฉบับนี้ตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัยที่ผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านโดยในฉบับนี้ประกอบด้วย บรรณาธิการแถลง (Editor's Note) และมีบทความในฉบับจำนวน 5 บทความ ได้แก่ 1) Information Analysis for Developing Pagoda Metadata Elements for Libraries in Myanmar 2) การพัฒนาหลักสูตรชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท 3) การพัฒนาตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ 4) รูปแบบการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ 5) การประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 และบทวิจารณ์หนังสือเรื่องการบริหารสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ (Information services for the elderly)

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาคุณภาพของวารสารวิจัยสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ให้ก้าวต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง เพื่อใช้เป็นเวทีสำหรับการนำเสนอผลงานและเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและสาขาวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และเป็นสื่อกลางและพื้นที่ในการพัฒนาบุคลากรวิชาชีพ ห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนเพื่อการพัฒนาวิชาการและวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์สู่ความก้าวหน้าของสังคมในระดับชาติและภูมิภาคอาเซียนสืบไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สนทยา สาลี

อาจารย์ ดร. ดวงแก้ว เงินพูลทรัพย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ นกแก้ว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิโลบล วิมลสิทธิชัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วชิราภรณ์ คลังธนบูรณ์

บรรณาธิการประจำฉบับ

Information Analysis for Developing Pagoda Metadata Elements for Libraries in Myanmar *

Tin Tin Pipe¹ and Kulthida Tuamsuk²

Abstract

This research aims to analyze information related to the development of pagoda metadata standards for libraries in Myanmar. It is part of a broader effort to develop metadata standards for pagoda information in the future. The research methodology is qualitative and involves referencing data from studies on metadata requirements by the National Library and university libraries in Myanmar that have been conducted previously. These studies serve as the foundation for developing metadata standards based on the Functional Requirement for Bibliographic Records (FRBR) Model. The analysis of data records within metadata standards suitable for cultural information management includes categories like Categories for the Description of Works of Art (CDWA) and Visual Resources Association (VRA Core). The research also encompasses the analysis of information to develop metadata that includes content, context, and structure. The results of this analysis are linked to the characteristics of Myanmar pagoda description and the metadata requirements of librarians. This detailed information serves as the basis for the development of metadata standards for managing catalog data in Myanmar moving forward.

Keywords: Pagoda metadata; Metadata elements; Information analysis; Myanmar pagoda; Myanmar libraries

*This paper is an extended version of the paper published in the Proceedings of the 7th I-LISS 2023, Khon Kaen, Thailand.

¹ Ph.D. Candidate, Doctor of Philosophy in Information Studies, Department of Information Science, Khon Kaen University, Thailand. Email: pipepipekyi@gmail.com

² Prof. Dr., Department of Information Science, Khon Kaen University, Thailand. Email: kultua@kku.ac.th
Corresponding author: kultua@kku.ac.th

การวิเคราะห์สารสนเทศเพื่อการพัฒนารายการข้อมูลเมทาดาทาเจดีย์สำหรับห้องสมุดใน เมียนมาร์ *

ดิน ดิน ไพพ์¹ และกุลธิดา ท่วมสุข²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์สารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาข้อมูลเมทาดาทาเจดีย์สำหรับห้องสมุดในประเทศเมียนมาร์ เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเพื่อพัฒนามาตรฐานเมทาดาทาเพื่อการจัดการข้อมูลเจดีย์ในขั้นตอนต่อไป วิจัยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ โดยการอ้างอิงข้อมูลจากผลการศึกษาความต้องการเมทาดาทาของบรรณารักษ์หอสมุดแห่งชาติและห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศพม่าที่ได้ดำเนินการไปก่อนแล้ว นำมาร่างแนวทางการพัฒนาเมทาดาทาตามกรอบแนวคิด Functional Requirement for Bibliographic Records หรือ FRBR Model การวิเคราะห์รายการข้อมูลที่ปรากฏในมาตรฐานเมทาดาทาที่เหมาะสมสำหรับการจัดการสารสนเทศทางวัฒนธรรม ได้แก่ Categories for the Description of Works of Arts (CDWA) และ Visual Resources Association (VRA Core) และแนวคิดการวิเคราะห์สารสนเทศเพื่อพัฒนาเมทาดาทาที่ประกอบด้วย เนื้อหา บริบท และโครงสร้าง ผลการวิเคราะห์สารสนเทศโดยเชื่อมโยงกับคุณลักษณะของเจดีย์ในเมียนมาร์และความต้องการ เมทาดาทาของบรรณารักษ์ ทำให้ได้รายละเอียดของข้อมูลที่จำเป็นในส่วนที่เป็นเนื้อหา บริบท และโครงสร้าง ซึ่งจะใช้เป็นฐานในการพัฒนามาตรฐานเมทาดาทาสำหรับการจัดการข้อมูลเจดีย์ในเมียนมาร์ต่อไป

คำสำคัญ: เมทาดาทาเจดีย์, รายการข้อมูลเมทาดาทา, การวิเคราะห์สารสนเทศ, เจดีย์เมียนมาร์, ห้องสมุดในเมียนมาร์

*บทความนี้เขียนปรับปรุงเพิ่มเติมขึ้นจากบทความที่ตีพิมพ์ในเอกสารการประชุมวิชาการนานาชาติ The 7th I-LISS 2023, Khon Kaen, Thailand.

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา, มหาวิทยาลัยขอนแก่น อีเมล: pipepipekyi@gmail.com

² ศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น อีเมล: kultua@kku.ac.th
Corresponding author: kultua@kku.ac.th

1. Introduction

The 'pagoda data' is an extensive collection of information about Myanmar's pagodas sourced from both national and academic libraries. It explores various aspects related to pagoda data, providing a nuanced understanding of the cultural and historical importance of these structures, including associated dates. The intentional design of this study aims to capture intricate details such as religious significance, historical context, artifact descriptions, geographical information, digital preservation, and access levels for pagodas. The goal is to gather metadata elements customized for Myanmar pagoda data.

To accurately represent pagodas' unique characteristics, specialized metadata elements are crucial. This research, outlined in the following sections, addresses key questions:

What is the process for conducting metadata analysis of Myanmar pagoda elements with the FRBR model?

What are the existing metadata standards and their associated data elements?

What elements are involved in the analysis of metadata elements?

The study focuses on developing a comprehensive set of metadata elements for a dedicated pagoda metadata schema in Myanmar libraries. By comparing and selecting appropriate elements, the aim is to enhance the organization and searchability of pagoda data, ultimately improving access to these valuable cultural resources within the library context.

2. Literature Review

Library management systems are vital for organizing collections, including pagoda data. These systems streamline cataloging, acquisition, and access, ensuring efficient management. Professionals like museum registrars and librarians use metadata to organize, describe, and enhance access to information objects, facilitating easy searching and browsing of pagoda data (Tochukwu & Henrieta, 2015; Beca, 2008).

In the dynamic realm of pagoda data management within Myanmar's library system, a sophisticated approach was imperative. Metadata standards played a pivotal role in providing a structural foundation for the organization and description of pagoda-related information resources. Dublin Core (Kakali et al., 2007a, 2007b; National Information Standards Organization (U.S.), 2001; Sugimoto et al., 2002; Sutton & Mason, 2001), with its 15 elements, and (Alemneh, 2007; Gartner, 2003; Guenther, 2003; Library of Congress Standards, 2022), an XML schema boasting 20 elements, emerged as key players. Additionally, VRA Core (Eklund, 2007), tailored for visual cultural artifacts, presented 19 elements, while CDWA (Harpring, 2022), embodying best practices, provided a comprehensive framework. The selection of the most suitable metadata standards for historical data related to pagodas was facilitated by these diverse standards.

Shifting focus to Thai Palm Leaf Manuscripts (PLMs), the paper delved into the adaptation of IFLA's FRBR model. This modification centered on the physical content of PLMs, resulting in heightened efficiency in resource discovery, access, and management. The model effectively bridged the gap between PLMs as tangible objects and FRBR's conceptual entity notion, as outlined by Chamnongsri et al. (2006).

This study conducted a thorough examination of 'Pagoda data,' utilizing raw information sourced from both Myanmar's national libraries and academic libraries, building upon insights from prior research. The analysis comprehensively covered various dimensions, including the structure, founding details, measurements, religious significance, historical context, ritual and repair information, artifact descriptions, geographical details, and digital preservation of the pagodas. The understanding and analysis of this 'Pagoda data' are deemed crucial, particularly in the context of potential future metadata creation. Importantly, it is noteworthy that the study does not specifically focus on generating a metadata dataset. Instead, it sets the stage for future research to address the challenges and considerations associated with developing a specialized metadata dataset specifically tailored for Myanmar pagoda data.

3. Conceptual Framework

To create an effective metadata schema for Myanmar pagodas, this framework adopts a systematic approach, building on the Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) Model. This model guides relationship mapping and interoperability within the schema. The framework includes a detailed comparison of data elements in metadata standards like Dublin Core, MODS, VRA Core, and CDWA, ensuring a comprehensive integration of relevant elements. Aligning the schema with practical requirements involves comparing library needs with existing metadata elements for pagoda data. The framework explores contextual aspects, considering content, context, and structural components to develop a holistic understanding, drawing insights from Baca and Gilliland-Swetland.

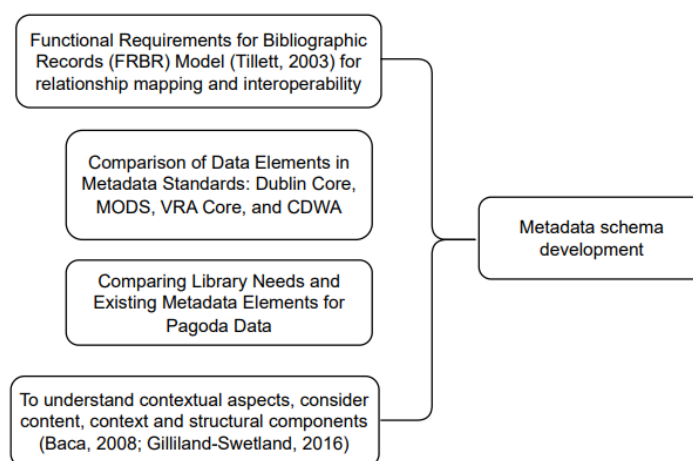


Figure 1. Conceptual Framework

4. Methodology

The earlier study utilized a mixed-methods approach to gather and analyze data related to pagoda data in a Myanmar library management system. Primary data were collected through a combination of observational studies, interviews, and surveys conducted at pagodas in Myanmar based on previous research (Pipe & Tuamsuk, 2023). Secondary data were obtained from scholarly articles, books, reports, and existing databases such as the academic research database. Content analysis was conducted to identify metadata elements, and a comparative analysis was performed to assess existing metadata standards. The study aimed to develop a comprehensive set of metadata elements tailored for pagoda data in the library system.

These are the step-by-step methods employed in this research. The initial stage of the methodology involved a meticulous examination of pagoda data elements, guided by the principles of Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) as articulated by Coyle (2010) and Tillett (2003). The study analyzed existing metadata standards like Dublin Core, MODS, VRA Core, and CDWA to determine their applicability for the organizational framework of pagoda data. A comprehensive comparison was undertaken to assess how effectively the elements of the existing metadata standards for pagoda data in Myanmar's library system fulfill the requirements of libraries.

In another step, the research delved into an in-depth examination of Myanmar pagoda content, context, and structure components, enabling a profound understanding of the intricacies and subtleties inherent in pagoda data. Contextual structure analysis was employed to identify patterns and interdependencies among pagoda data elements, providing a solid foundation for metadata development.

5. Findings and Discussion

5.1 Metadata analysis of Myanmar pagoda elements with FRBR model

The metadata analysis of Myanmar pagoda elements was conducted using the FRBR model and CDWA metadata standards (Harpring, 2022). The CDWA standards were employed to accurately identify and describe the essential metadata elements. Additionally, the FRBR model's four elements (work, expression, manifestation, and item) were adapted, providing a comprehensive framework for analyzing various facets of pagoda information and establishing relationships among them. This approach facilitated a more efficient and standardized arrangement of pagoda data.

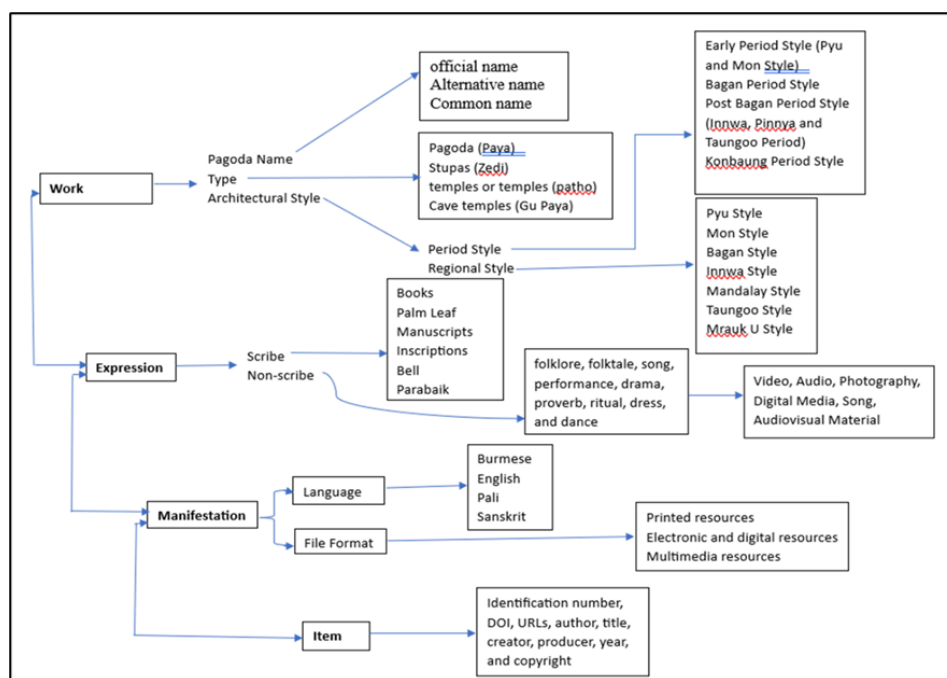


Figure 2. Analysis of Metadata Functions for Myanmar Pagoda Elements using FRBR Model Entities (Pipe & Tuamsuk, 2023)

Figure 2 illustrates the FRBR model, encompassing four organizational levels: Work, Expression, Manifestation, and Item. This model was adopted for the management of Myanmar pagoda data, incorporating diverse metadata elements at each level. The four levels provided a hierarchical structure for organizing and managing pagoda information. The Work level focused on distinguishing between different pagodas, the Expression level provided detailed information about specific pagodas, the Manifestation level specified language(s) and format, and the Item level included various resource types related to a particular pagoda.

By applying the FRBR model to pagoda information, metadata elements were organized to facilitate the discovery, use, and management of information. The Work level included elements such as name, location, and period for identifying pagodas. The Expression level included detailed elements like pagoda name, location, founding year, story, and history. The Discovery element at this level resembled the Work level, offering search options based on name, location, period, and pagoda related resources. The Manifestation level included language(s) and document objects representing the format of pagoda information. The Item level comprised various resource types like text, books, research papers, electronic files, videos, and images, allowing identification and access to specific resources related to a particular pagoda.

In summary, the FRBR model's four levels provided a comprehensive framework for analyzing different aspects of pagoda information and their relationships. Utilizing this model and including necessary metadata elements enabled the description of resources in a way that facilitates their discovery, use, and management, ultimately enhancing the user experience and satisfaction.

5.2 Analysis of Existing Metadata Standards

The research places a crucial emphasis on the analysis of metadata standards and their core elements, specifically concentrating on extracting and comparing core elements from four selected metadata standards: Dublin Core, MODS, VRA Core, and CDWA. These standards have been identified as potentially suitable for organizing Myanmar pagoda data. Dublin Core is acknowledged for its versatility, simplifying resource description and proving well-suited for cultural heritage and visual resources. Its strengths lie in ease of implementation and interoperability. MODS, an XML-based bibliographic tool, is tailored for detailed descriptions of visual resources, offering a structured approach particularly beneficial for libraries and archives. VRA Core provides a specialized framework for describing visual materials and cultural heritage, catering specifically to the needs of the visual resources community. CDWA, as a comprehensive tool for describing artworks, offers detailed and standardized representations of artistic attributes, proving valuable for art collections. The subsequent analysis underscores the practicality of Dublin Core (Kakali et al., 2007; National Information Standards Organization (U.S.), 2001; Sugimoto et al., 2002), MODS (Gartner, 2003; Guenther, 2003; Library of Congress Standards, 2022), VRA Core (Eklund, 2007), and CDWA (Harpring, 2022) in organizing pagoda data. Transitioning from individual standards, Table 1 will present a thorough examination of the strengths and weaknesses of the core elements within each standard. This analysis aims to provide valuable insights into how well these standards collectively align with the specific requirements of the metadata schema for pagoda data.

Table 1. Comparison of Data Elements in Metadata Standards; Dublin Core, MODS, VRA Core, and CDWA

Metadata Elements	Dublin Core	MODS	VRA Core	CDWA
Title	✓	✓	✓	✓
Author/Creator	✓	✓	✓	✓
Subject/Keywords	✓	-	✓	✓
Description	✓	✓	✓	✓
Publisher	✓	-	-	-
Other Contributor	✓	-	-	✓
Date	✓	-	✓	✓
Resource Type	✓	-	-	✓
Format	✓	✓	-	-
Resource Identifier	✓	✓	-	-
Source	✓	-	-	-
Language	✓	✓	-	-
Relation	✓	✓	✓	✓
Coverage	✓	-	-	✓
Right Management	✓	-	-	✓
Type of Resource	-	✓	-	✓
Genre	-	✓	-	-
Origin Info	-	✓	-	-
Physical Description	-	✓	-	✓
Abstract	-	✓	-	-
Table of Contents	-	✓	-	-
Target Audience	-	✓	-	-
Note	-	✓	-	-
Classification	-	✓	-	-
Related Item	-	✓	✓	-
Location	-	✓	✓	✓
Access Condition	-	✓	-	✓
Part	-	✓	-	-
Extension	-	✓	-	-
Record Info	-	✓	-	-
Agent	-	-	✓	-
Cultural Context	-	-	✓	✓
Inscription	-	-	✓	✓
Material	-	-	✓	✓
Measurement	-	-	✓	✓
Rights	-	-	✓	✓
Source (References)	-	-	✓	-
StateEdition	-	-	✓	✓
Style Period	-	-	✓	✓
Subject (Generic terms)	-	-	✓	✓
Technique	-	-	✓	-
Textref	-	-	✓	✓
WorkType	-	-	✓	-

Note: "✓" means the metadata element is included in the standard, and "-" means it is not included

This systematic comparison highlights commonalities and differences among the standards, aiding in the selection of an appropriate schema based on the specific needs of pagoda data description.

5.3 Comparing Library Needs and Metadata Elements for Pagoda Data

Preceding research identified the importance of including the pagoda's official name, along with any alternative or similar names, to enable users to locate the pagoda even if they were unfamiliar with its official name. The table outlined the library and library users' needs for metadata elements, such as pagoda name, location, founding year, pagoda

type, donor information, background story, characteristics, enshrined material, archeology, measurements, festival, conservation status, cataloging language, and multimedia. The discussion includes existing metadata elements for each need and proposes additional elements, such as including contact numbers in the location information for easy access by visitors and donors. The paragraph emphasized the importance of providing data on Pali, Mon, or Pyu languages through photographs, along with images of Myanmar pagodas and inscriptions, as requested by users. It highlights the essential information about building materials and techniques that may not currently be requested by library users but is necessary for researchers. To achieve consistency and standardization, it is important to use CDWA metadata that includes clear elements and sub-elements for easy categorization. The paragraph concludes by introducing Table 2, which compares library needs to existing metadata elements for Pagoda data.

Table 2. Comparing Library Needs and Existing Metadata Elements for Pagoda Data

Library Demand and Needs	Existing Metadata Elements	Discussion
Name of pagoda (including any common or alternative names)	Pagoda name, similar name, and common name	Contact numbers should be included in the location information for easy access by visitors and donors. Dates should be formatted as metadata because Burmese years are represented using both numerical and written characters
Location of the pagoda	Location and contact address	
Founding year of the pagoda	Pagoda date	
Pagoda type	Type	To meet user requests, it's important to provide data on Pali, Mon, or Pyu languages through photographs, along with images of Myanmar pagodas and inscriptions. Primary inscription data should be included in metadata without specific user request to serve both researchers and users. Information about building materials and techniques, which may not be currently requested by library users, is essential for researchers. Additionally, information about the pagoda preservation body and managing organization should be included in the metadata. To facilitate easier access, responsible bodies and building techniques, tools, and materials should be added to the metadata. To achieve consistency and standardization, it is important to use CDWA metadata that includes clear elements and sub-elements for easy categorization.
Donor information	Creation	
Background story and history of the pagoda	Ownership/ Collecting history	
Characteristics and features of the pagoda	Physical description	
Enshrined material and decorated valuable jewelry, Buddha footprints and relics data and religious artifacts and practices of pagodas	Miracles	
Archeology and tourist attraction facts	Tourist attraction fact	
	Hierarchical relationship type	
Measurements	Measurements	
	Dimensions date and shape	
	Material/Techniques	
	Material color	
Festival	(Context) Festival or ritual	
	Architectural context	
	Style/Period	
Conservation status of the pagoda	Conservation/Treatment history	
	Treatment type, Treatment agent, Treatment date, Earliest date, Latest date, Related visual things (Mural)	
	Inscription author, Inscription location, Inscription language, Inscription date	
Cataloging language (Myanmar and English)	Cataloging language	
	Related person/Corporate body	
	Related textual reference	
Multimedia	Image and video	

To effectively manage Pagoda data, a metadata design capturing its specific characteristics in Myanmar is crucial. This involves considering the unique content, context, and structural components of pagoda data, along with cultural and religious aspects (Table 3). The aim is to facilitate the discovery, use, and management of Pagoda data through the incorporation of these specific elements.

Table 3. Myanmar pagoda content, context, and structure components

Module	Elements
Content	Buddha image and other related statues, enshrined material, related thin inscription, mural, replica pagoda or Buddha image, construction mate and things in the pagoda compound.
Context	pagoda name, founding date, renovation and preservation date, collapse date, hti (finial) mounting date, creation, creator, style/period, measurement and historical dimension, pagoda color, type and history, arts & architecture, decoration, festival, location and contact address, ownership historical descriptive note, related history, physical description, miracle tourist attraction facts, inscription language, responsible body, measurement deity, famous and mysteries things, ritual information, pagoda author former caretaker.
Structure	descriptive note, abstract, damage and conservation history, related historical pagoda number, inscription information, reference, media or online resource

The metadata development process commenced with an analysis of FRBR components, including content, context, and structure, alongside a review of existing metadata elements related to cultural heritage. To establish a robust framework, CDWA and VRA Core elements were selected, drawing on library metadata standards. Adjustments were made to certain elements based on library-demanded data and research findings, ensuring alignment with Myanmar pagoda information.

6. Conclusion and Discussion

The study's findings identified metadata elements that align with CDWA (Categories for the Description of Works of Art) metadata standards, with the suggestion to incorporate VRA Core (Visual Resources Association Core) standards for photographs and videos of pagodas. However, the quest for a comprehensive metadata schema for Myanmar pagodas warranted consideration of additional elements. This research significantly contributes to the field by offering a framework tailored specifically to the nuances of Myanmar pagodas. The study approached efficient pagoda data management in Myanmar's library system through a phased methodology. Future research endeavors will involve metadata elements evaluation and validation through expert input.

7. Limitation

This study focuses on analyzing information and features related to pagodas, intentionally avoiding direct involvement in creating metadata schema for pagoda data. Additionally, it doesn't explore how pagoda data is used in Myanmar libraries.

8. Recommendations

The study's findings recommend a collaborative approach for metadata implementation, emphasizing the transformation of pagoda data elements into organized metadata that aligns with the specific needs of libraries. As a recommendation for future research, there is a proposed plan to categorize elements into core components and sub-elements. This strategic approach aims to establish the foundational framework necessary for developing a comprehensive metadata schema. These elements are precisely defined, detailing format styles and supported by illustrative examples. Importantly, aligning metadata elements with the specific requirements of Myanmar libraries stands out as a crucial aspect of the upcoming process.

Furthermore, there is a strong recommendation to foster collaboration among libraries, cultural institutions, researchers, and government bodies based on the study's outcomes. This collaborative effort is essential for establishing a unified platform dedicated to preserving and sharing Myanmar's cultural heritage. Creating a shared repository or network tailored specifically to pagoda data and other cultural artifacts becomes instrumental in facilitating the exchange of metadata, resources, and expertise among stakeholders. By expanding the repository's scope to encompass both tangible and intangible artifacts, a comprehensive platform is established, benefiting researchers, scholars, and enthusiasts. This collaborative initiative not only enhances access but also significantly contributes to the preservation and deeper understanding of Myanmar's pagoda data.

Acknowledgements

I extend heartfelt thanks to the Department of Information Science, Faculty of Humanities and Social Sciences at Khon Kaen University, Thailand, and the CLMV Scholarship Program for their generous financial support. Their contribution has been instrumental in the successful completion of this research.

REFERENCES

- Baca, Murtha. (2008). *Introduction to metadata* (M. Baca, Ed.; 2nd ed.). Getty Research Institute. Retrieved from <https://www.scribd.com/document/205239148/Introduction-to-metadata>
- Chamnongsri, N., Manmart, L., Wuwongse, V., & Jacob, E. K. (2006, January 1). *Applying FRBR Model as a Conceptual Model in Development of Metadata for Digitized Thai Palm Leaf Manuscripts*. Springer eBooks. https://doi.org/10.1007/11931584_28
- Coyle, K. (2010). Chapter 3: FRBR, the Domain Model. *Library Technology Reports*. Retrieved from <https://journals.ala.org/index.php/ltr/article/view/4676/5553>
- Eklund, J. (2007). *VRA Core 4.0 Element Description*. Retrieved from <http://www.cl.cam.ac.uk/~mgk25/iso-time.html>

- Freire, N., Charles, V., & Isaac, A. (2018). *Evaluation of Schema.org for Aggregation of Cultural Heritage Metadata*. Retrieved from <http://schema.org/docs/about.html>
- Gartner, R. (2003). MODS: Metadata Object Description Schema. *Pearson New Media Librarian Oxford University Library Services*, October.
- Getty, J. P., & Artstor, T. (2006). *CDWA Lite: Specification for an XML Schema for Contributing Records via the OAI Harvesting Protocol*. Retrieved from http://www.getty.edu/research/conducting_research/standards/cdwa/cdwalite/cdwalite.pdf
- Harpring, P. (Ed.). (2022). *CDWA List of Categories and Definitions*. Paul Getty Trust & College Art Association. Retrieved from www.getty.edu/research/publications/electronic_publications/cdwa/index.html
- Hu, X., Ng, J., Xia, S., & Fu, Y. K. Y. (2017). Evaluating metadata schema for murals and stone cave temples: Towards digitizing cultural heritage. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 54(1), 491-494. <https://doi.org/10.1002/pr2.2017.14505401054>
- Kakali, C., Lourdi, I., Stasinopoulou, T., Bountouri, L., Papatheodorou, C., Doerr, M., & Gergatsoulis, M. (2007a). Integrating Dublin Core metadata for cultural heritage collections using ontologies. *Proceedings of the International Conference on Dublin Core and Metadata Applications, May 2014*, 128–139.
- Knight, M. (2023). *Fundamentals of Metadata Management*. DATAVERSITY. Retrieved from <https://www.dataversity.net/fundamentals-metadata-management/>
- Kupryte, R., & Myat Sann Nyein. (2018). *The eLibrary Myanmar Project: Benefits and Impact on Myanmar's Higher Education Libraries*. Retrieved from https://www.eifl.net/system/files/resources/201805/transforming_libraries_in_myanmar.paper_consaxvii.pdf
- Library of Congress. (2022). *Outline of Elements and Attributes in MODS Version 3.7*. Retrieved from <https://www.loc.gov/standards/mods/mods-outline.html>
- Library of Congress Standards. (2022). *Metadata Object Description Schema: MODS*. Retrieved from <https://www.loc.gov/standards/mods/>
- Ministry of Religious Affairs and Culture. (2018). *Shwedagon Pagoda on Singuttara Hill - UNESCO World Heritage Centre*. UNESCO World Heritage Convention. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6367/>
- National Information Standards Organization (U.S.). (2001). *The Dublin Core Metadata Element Set: An American National Standard*. NISO Press. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/58953858.pdf>
- Nyein, M. S. (2016). Transforming libraries in Myanmar: The eLibrary Myanmar project. *Insights: The UKSG Journal*, 29(3), 266-272. <https://doi.org/10.1629/UKSG.319/>
- Oo, M. (2014). *National Library of Myanmar Annual Report for the 22nd Conference of Directors of National Libraries in Asia and Oceania*. Retrieved from <https://www.nlm.gov.mm>

- Oo, M. (2016). Treasures of the National Library of Myanmar. *Symposium Program for Digitization and Conservation of Myanmar Old Manuscripts*. Retrieved from <https://meral.edu.mm/records/1913>
- Oo, M. (2018). *Annual report of the National Library of Myanmar*. Retrieved from https://www.ndl.go.jp/en/cdnla0/meetings/pdf/AR2018_Myanmar.pdf
- Pipe, T. T., & Tuamsuk, K. (2023). Pagoda data management and metadata requirements for libraries in Myanmar. *Journal of Information Science Theory and Practice*, 11(3), 79-91.
- Porter, C. (2005). Developing a successful metadata schema. *JOURNAL OF DIGITAL ASSET MANAGEMENT*, 1(4), 245-248.
- Tochukwu, C., & Henrieta, U. (2015). Designing a Web Based Digital Library Management System for Institutions and Colleges. *IJISSET-International Journal of Innovative Science, Engineering & Technology*, 2(3). Retrieved from <http://www.ijiset.com>
- Ronzino, P., Hermon, S., & Niccolucci, F. (2014). A Metadata Schema for Cultural Heritage Documentation. *Eva Florence*. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/259786414>
- Shiri, A., & Villanueva, E. (2020,). Methodological Diversity in the Evaluation of Cultural Heritage Digital Libraries and Archives: Approaches, Frameworks, and Methods. *Proceedings of the Annual Conference of CAIS/Actes Du Congrès Annuel de l ACSI*. <https://doi.org/10.29173/cais1177>
- Sugimoto, S., Baker, T., & Weibel, S. L. (2002). Dublin core: Process and principles. *Lecture Notes in Computer Science (Including Subseries Lecture Notes in Artificial Intelligence and Lecture Notes in Bioinformatics)*, 2555, 25-35. https://doi.org/10.1007/3-540-36227-4_3
- Sutton, S. A., & Mason, J. (2001). The Dublin Core and Metadata for Educational Resources. In *Proceedings of the International Conference on Dublin Core and Metadata Applications 2001* (pp.25-31). Retrieved from <https://doi.org/10.23106/dcmi.952106451>
- Techawut, C. (2010). Metadata Creation: Application for Thai Lanna Historical and Traditional Archives. In *The Role of Digital Libraries in a Time of Global Change* (pp. 144-147). Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Tillett, B. B. (2003). Functional Requirements for Bibliographic Records What is FRBR? A Conceptual Model for the Bibliographic Universe. *Technicalities*, 25(5). Retrieved from <https://www.loc.gov/cds/downloads/FRBR.PDF>
- Turner, R. C., & Carlson, L. (2003). Indexes of Item-Objective Congruence for Multidimensional Items. *International Journal of Testing*, 3(2), 163-171. https://doi.org/10.1207/s15327574ijt0302_5
- Wijesundara, C., & Sugimoto, S. (2018). Metadata Model for Organizing Digital Archives of Tangible and Intangible Cultural Heritage, and Linking Cultural Heritage Information in Digital Space. *LIBRES*, 28(2), 58–80. Retrieved from <http://www.cidoc-crm.org/>

การพัฒนาหลักสูตรชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท

จุฑารัตน์ นกแก้ว¹ พรรณรายณ์ ทรัพย์แสนดี² และปริญญา ขวัญเรียง³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและประเมินผลการใช้หลักสูตรชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลเป็นชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท หมู่ที่ 1-9 จำนวน 9,919 คน เลือกแบบเฉพาะเจาะจงจำนวน 60 คน จำแนกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เป็นผู้เรียนจำนวน 45 คน กลุ่มที่ 2 เป็นผู้สอนและคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร จำนวน 12 คน และกลุ่มที่ 3 เป็นนักวิจัยชุมชนและคณะนักวิจัย จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ความต้องการพัฒนาหลักสูตรชุมชน แบบบันทึกความต้องการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดห้วยกรด ร่างหลักสูตรชุมชนและแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียนต่อหลักสูตรชุมชน ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรที่พัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่จัดทำขึ้นใหม่สำหรับชุมชนตำบลห้วยกรด เป็นหลักสูตรระยะสั้น ประกอบด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนด 9 องค์ความรู้ใช้เวลาเรียนรวม 48 ชั่วโมง แต่ละองค์ความรู้ใช้เวลาเรียนไม่ต่ำกว่า 3 ชั่วโมง ผู้เรียนเลือกเรียนเฉพาะองค์ความรู้ที่ต้องการได้ มีผู้สอนจำนวน 7 คน เป็นครูภูมิปัญญา ผู้ประกอบอาชีพตาลโตนด ผู้ชำนาญการทำอาหารคาว อาหารหวานจากตาลโตนด ผลการทดลองใช้หลักสูตรชุมชน มีผู้เรียนจำนวน 27 คน ส่วนใหญ่ เลือกเรียนองค์ความรู้ภูมิปัญญา 1 องค์ความรู้จำนวน 24 คน องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดที่ผู้เรียนเลือกเรียนมากที่สุด จำนวน 7 คนคือ องค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำอาหารคาวจากตาลโตนด (การทำต้มปลาหัวตาล) ผู้เรียนมีความคิดเห็นต่อหลักสูตรใน 6 ด้านโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านเนื้อหา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ ด้านการวัดประเมินผลและด้านคุณค่าและการนำไปใช้ประโยชน์ ผลผลิตงานวิจัยเป็นเอกสารหลักสูตรชุมชนและสื่อวัสดุอุปกรณ์สำหรับฝึกปฏิบัติ ซึ่งนำไปใช้เป็นเครื่องมือเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดสำหรับชุมชนตำบลห้วยกรดและชุมชนอื่นที่สนใจพัฒนาอาชีพตาลโตนด

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น; ตาลโตนด; หลักสูตรท้องถิ่น; ตาลโตนดห้วยกรด

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาสังคมศาสตร์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

อีเมล: jutharat.n@chandra.ac.th

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาชีพครู, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

อีเมล: jae3442@gmail.com

³อาจารย์ ดร., สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยทักษิณ อีเมล:

jring1971@gmail.com

* Corresponding author: jring1971@gmail.com

Developing a Curriculum in Local Wisdom on Palmyra Palm in Huai Krot Subdistrict Community, Sankhaburi District, Chainat Province

Jutharat Nokkaew¹ Pannarai Subsandee² and Prin Khwanriang³

Abstract

The article aims to develop and evaluate the use of curriculum in local wisdom on Palmyra Palm in Huai Krot Sub-district Community, Sankhaburi District, Chainat Province. The participatory action research (PAR) method is employed in which 60 informants were purposively selected from Huai Krot sub-district communities No. 1-9, based on a 9,919 population in total. Sixty key informants were divided into 3 groups: 45 students, 12 teachers and curriculum development committees, and 3 community researchers and researchers. Research tools utilized consisted of (1) an interview form for the need for community curriculum development, (2) a note form for the need for learning local wisdom on Palmyra palm, (3) a Huai Krot community curriculum draft, and (4) a survey form for learners' opinion on a community curriculum. The findings show that the developing curriculum is a new local curriculum as a short course for the Huai Krot sub-district community. It is about local wisdom on Palmyra palm, consisting of 9 bodies of knowledge, with 48-hours curriculum. Each body of knowledge takes no less than 3 hours, and students can choose to attend the body of knowledge they want. The teachers are divided into 7 groups: wisdom teachers, Palmyra palm professionals, specialists of savory food and desserts made from Palmyra palm. In a trial of a community curriculum with 27 villagers, 24 of which attend one body of knowledge and wisdom. Seven people, the highest numbers, attend cooking classes on savory dishes of Palmyra palm (Tom Pla Ra Hua Tan). The students' opinions on the curriculum could be presented in 6 aspects: (1) curriculum, (2) content, (3) teaching and learning activities, (4) environment and learning resources, (5) measurement and evaluation, and (6) its value and utilization. The overall score was at a very good level. Research outputs are community curriculum, documents and materials for practice for organizing local wisdom learning activities on Palmyra palm in the Huai Krot sub-district and other communities interested in developing Palmyra palm-related careers.

Keywords: Local Wisdom; Palmyra Palm; Local Curriculum; Huai Krot's Palmyra Palm

¹Asst. Prof. Dr., Department of Social Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chandrakasem Rajabhat University, Bangkok 10900, Thailand. E-mail: jutharat.n@chandra.ac.th

²Asst. Prof. Dr., Graduate Diploma Program in Teaching Profession, Faculty of Education, Chandrakasem Rajabhat University, Bangkok 10900, Thailand. E-mail: jae3442@gmail.com

³Dr., Department of Library and Information Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla 90000, Thailand. E-mail: jring1971@gmail.com

* Corresponding author: jring1971@gmail.com

บทนำ

ภูมิปัญญา (Wisdom) เป็นผลผลิตทางปัญญาของบุคคลที่เกิดจากการสั่งสมความรู้ ประสบการณ์ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย การลองผิดลองถูก ครุพักลักจำ การบอกเล่า การเลียนแบบ การลงมือปฏิบัติจริง จนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ มีการสืบทอดถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตตามปัจจัยสี่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น มีการผสมผสานองค์ความรู้จากภายนอกชุมชนและเลือกสรรให้เหมาะสมกับชุมชนท้องถิ่นในแต่ละยุคสมัย โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) เป็นภูมิปัญญาของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง โดยเฉพาะ มีลักษณะเป็นความรู้ที่สั่งสมที่สะท้อนความคิด ความเชื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน คนกับโลก สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและคนกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ มีทั้งความเป็นศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินชีวิต โดยส่วนที่เป็นศาสตร์นั้นเป็นภูมิปัญญาที่แสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมผ่านพฤติกรรมการทำงาน การหาวิธีการ เทคนิคและกระบวนการในการประกอบอาชีพ สำหรับส่วนที่เป็นศิลป์นั้นเป็นภูมิปัญญาที่สะท้อนโลกทัศน์ ปรัชญาในการดำเนินชีวิต ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมักปรากฏคำอันเป็นชื่อเรียกอื่นที่หลากหลายอยู่หลายคำ เช่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาพื้นบ้าน สารสนเทศท้องถิ่น สารสนเทศชุมชน ความรู้ท้องถิ่น ข้อมูลท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาไทย เป็นต้น

ชุมชนตำบลห้วยกรดเป็นชุมชนที่มีการประกอบอาชีพตาลโตนดมาตั้งแต่อดีต สืบทอดสู่รุ่นต่อรุ่น จนเกิดเป็นความชำนาญกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดที่สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับชุมชน เสริมจากอาชีพการทำนา อย่างไรก็ดีตาม อาชีพตาลโตนดมีจำนวนลดน้อยลงตามลำดับ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา อันเนื่องมาจากการจัดรูปที่ดินเพื่อทำการเกษตรเชิงเดี่ยว การโค่นตาลโตนดเพื่อทำนา การสร้างถนนและคลองชลประทาน การเปลี่ยนแปลงของสังคมในชนบทหลังตัดถนน การย้ายถิ่นเพื่อขายแรงงานในเมือง ทศนคติเชิงลบต่ออาชีพตาลโตนดของคนรุ่นหลังที่มองว่า “อาชีพทำตาล ปีนตาล ขึ้นตาล เป็นอาชีพที่เสี่ยง เป็นอาชีพของคนจนคนไม่มีจะกินที่จำเป็นต้องทำ” (Juijang, 2022) ยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านหลักสูตรท้องถิ่นในระบบโรงเรียนนั้นไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริงของคนรุ่นหลัง ก่อให้เกิดการละเลยภูมิปัญญาท้องถิ่น ยิ่งทำให้ภูมิปัญญาตาลโตนดขาดการสืบทอดจากคนรุ่นหลังอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะภูมิปัญญาการเก็บน้ำหวานจากช่อดอกตาลโตนด เพื่อนำไปแปรรูปเป็นน้ำตาลโตนดที่ต้องเป็นคนขึ้นตาลโตนดที่มีความเชี่ยวชาญและมีเทคนิคเฉพาะ พบว่ามีจำนวนเหลือเพียง 16 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุมากและมีปัญหาสุขภาพ (Chai Nat Provincial Agricultural Extension Office, 2021) อีกทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดเป็นองค์ความรู้ของคนในชุมชนห้วยกรดที่มีลักษณะอันเป็นอัตลักษณ์ ช่อนเร้นอยู่ในตัวคนของผู้รู้ ผู้ทรงภูมิปัญญาหรือที่เรียกว่า ปราชญ์ชาวบ้านหรือครูภูมิปัญญาที่ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ผู้รู้จะถ่ายทอดภูมิปัญญาตาลโตนดผ่านการบอกเล่า สาระให้กับผู้สนใจเรียนรู้ผ่านศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงการอนุรักษ์ตาลโตนด

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดชุมชนห้วยกรด เป็นหนึ่งในห้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาทที่ต้องเร่งแก้ไขในระดับเร่งด่วนก่อนสูญหาย (Chuenka & Supun, 2019) จากการทบทวนวรรณกรรมด้านการสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมีหลากหลายวิธี โดยเฉพาะวิธีการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนด ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถเพิ่มจากฐานความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ตาลโตนดจากคนรุ่นก่อนหน้าไปสู่คนรุ่นหลังหรือเยาวชนในชุมชนได้ คณะวิจัยโดยเฉพาะชุมชนต่างมองเห็นพ้องต้องกันว่า หลักสูตรชุมชนเป็นหลักสูตรระยะสั้นที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาตาลโตนดได้อย่างเป็นระบบและเป็นไปตามความต้องการของชุมชนที่ต้องการให้มี "โรงเรียนสอนตาล" ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวมุ่งเน้นในประเด็นสำคัญ 3 ประการ คือ 1) เนื้อหาหลักสูตร เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดที่เสี่ยงต่อการสูญหาย ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงจากวิทยากรท้องถิ่นที่เป็นผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านหรือครูภูมิปัญญา 2) กระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้นตอน ทำให้การเรียนรู้มีความหมายและได้ประโยชน์อย่างแท้จริงตรงตามความต้องการของผู้เรียน และ 3) การเรียนรู้ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นจากภูมิปัญญาตาลโตนด ซึ่งผลผลิตอย่างเป็นรูปธรรม คือ เอกสารหลักสูตรชุมชนที่เป็นสื่อเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ทำให้คนในชุมชนเกิดทัศนคติที่ดี มีจิตสำนึกรักท้องถิ่น สร้างงานสร้างอาชีพใหม่ให้กับคนรุ่นหลัง เสริมสร้างรายได้ รวมทั้งเพิ่มทักษะในการประกอบอาชีพตาลโตนดด้วย ดังนั้นการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรชุมชนเรื่อง "ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท" เป็นวิธีการที่เหมาะสมกับชุมชนในการใช้องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดที่เป็นผลผลิตจากผลงานวิจัยเรื่อง "การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดเพื่อการจัดการตนเองของชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท" (Nokkaew & Jirakajornjaritkul, 2021) ในผลงานดังกล่าว ได้มีการประมวลองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดจากผู้ทรงภูมิปัญญาด้านตาลโตนดในแต่ละด้านที่ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรกลายเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ที่สามารถนำไปใช้เป็นเนื้อหาในการพัฒนาหลักสูตรชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อติดตามหาแนวทางปัญหาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดให้กับคนในชุมชนตำบลห้วยกรด อันจะส่งผลก่อให้เกิด ทักษะและเจตคติที่ดีเพื่อสืบทอด อนุรักษ์และต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนด ในการสร้างงานสร้างอาชีพตาลโตนดอย่างยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรชุมชนและเพื่อประเมินผลการใช้หลักสูตรชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิด

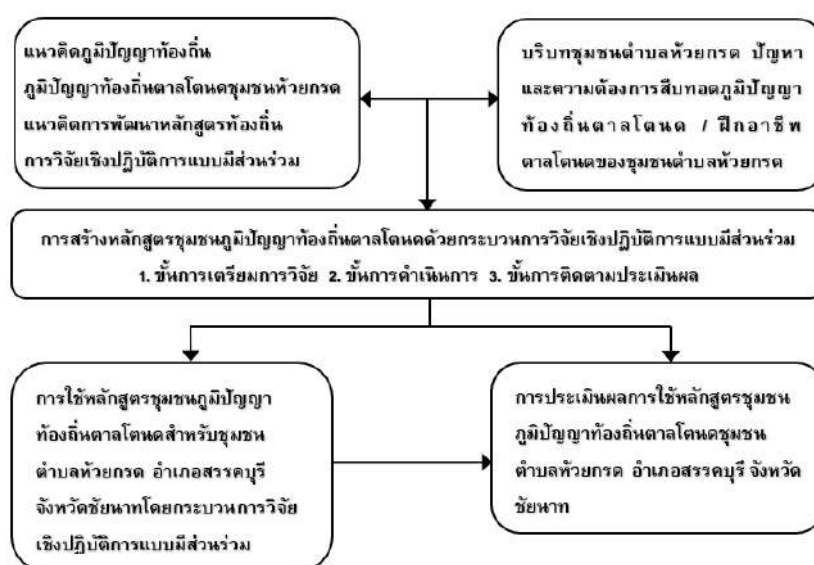
ภูมิปัญญา (Wisdom) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของ ภูมิปัญญาไว้ว่า หมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถ สำหรับ Nokkaew (2021) ได้นำความหมายของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นักวิชาการและนักการศึกษาได้ให้ไว้มาสรุปและวิเคราะห์ พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมี ประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น คือ 1) องค์ความรู้ เป็นพื้นความรู้ ความฉลาด ไหวพริบ ความสามารถ ทักษะ ความเชื่อ ค่านิยม แนวคิด การดำเนินชีวิต 2) สัมสมเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงเป็นระยะเวลานาน 3) สืบทอด ถ่ายทอดต่อๆ กันจากรุ่นสู่รุ่น และ 4) เชื่อมโยงทุกสาขาอย่างสัมพันธ์กัน และสรุปว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผลจากการใช้สติปัญญาของคนในท้องถิ่นที่เกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ มีการ สะสม สืบทอด และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่โดยมีการปรับเปลี่ยนเลือกสรรให้เหมาะสมกับชุมชนท้องถิ่นในแต่ละยุค” ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตาลโตนดเป็นการตกผลึกขององค์ความรู้ตาลโตนดที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ การสั่งสมประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ มีการปรับแต่งการใช้ประโยชน์ การแก้ปัญหา พัฒนาให้เข้ากับบริบทและสภาพแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงของสังคม มีการเรียนรู้การถ่ายทอดและสืบทอดผ่านระบบครอบครัว เครือญาติ สังคม ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดมีความเหมือนหรือแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนรู้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (Office of the National Education Commission, 1999) ได้ให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาโดยนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคลากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา ดังปรากฏในมาตราที่ 29 ให้ สถานศึกษาร่วมกับบุคคลหรือผู้มีส่วนได้เสียที่จะส่งเสริมการนำประสบการณ์ ความรู้และความชำนาญจาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลมาใช้ประยุกต์ในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย มาตรา 57 ให้หน่วยงานการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้เข้ามามีส่วน ร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคลากรมาใช้ ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา การให้ ความสำคัญกับชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ ภายในชุมชนทั้งการเรียนรู้ในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย การเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านแหล่งเรียนรู้ ทรัพยากรธรรมชาติรอบตัว บ้านของครูภูมิปัญญาและศูนย์เรียนรู้ที่มีชื่อเรียกต่างกันตามหน่วยงานที่ดูแล เช่น ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นต้น โดยเฉพาะชุมชนห้วยกรดนั้นมีการจัดตั้งศูนย์ใน ลักษณะนี้ในชื่อ “ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงการอนุรักษ์ตาลโตนด” ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรเป็นแผน ประกอบด้วย จุดหมาย การประมวลสาระเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนรู้การสอนต่างๆ ที่กำหนดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนตามความมุ่งหมายที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน วิธีการพัฒนาหลักสูตรทั่วไปและหลักสูตรท้องถิ่นมีทั้งการปรับปรุงหลักสูตรเดิมและการกำหนดหลักสูตรใหม่ มีเนื้อหาเฉพาะที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นเพื่อใช้ในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ (Chuaratanaphong, 1996; Thatthong, 2017; Promata & Khamawattana, 2016) กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เริ่มตั้งแต่การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การจัดทำเอกสารหลักสูตรฉบับร่าง การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรฉบับร่าง การนำไปใช้และการประเมินติดตามผล และการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นฉบับจริง

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการที่มีความเหมาะสม กล่าวคือ ชุมชนและนักวิจัยหรือนักวิชาการจากภายนอกชุมชนร่วมกันพัฒนาหลักสูตร นักวิจัยและชุมชนมีบทบาทเท่ากัน เน้นชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายทุกขั้นตอนของการวิจัย นับตั้งแต่วิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชนแล้วร่วมกันระบุปัญหา ความต้องการของชุมชน การดำเนินการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ หาแนวทางแก้ปัญหา ลงมือปฏิบัติจริง พัฒนาและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนอย่างยั่งยืน

การศึกษาค้นคว้านี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดในรูปแบบหลักสูตรท้องถิ่นระยะสั้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนเพื่อประกอบอาชีพตาลโตนดหรือเป็นอาชีพเสริมรายได้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดชุมชนห้วยกรด แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research--PAR) มุ่งเน้นผลผลิตเป็นเอกสารหลักสูตรชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดสำหรับชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท เพื่อให้ชุมชนได้ใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและประกอบอาชีพตาลโตนด

1. พื้นที่ในการศึกษา เป็นชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท หมู่ที่ 1-9 จำนวน 9,919 คน จาก 2,991 ครัวเรือน (ข้อมูล ณ วันที่ 4 มกราคม 2565) เลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงด้วยการกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก คือ 1) เป็นกลุ่มคนที่มีศักยภาพในพื้นที่ ประกอบด้วย บุคคลหรือบุคคลที่เป็นตัวแทนหน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ องค์กรชุมชน 2) เป็นกลุ่มคนที่สามารถเป็นตัวแทนในคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรชุมชนได้ 3) เป็นกลุ่มคนที่สามารถทำหน้าที่เป็นวิทยากรชุมชนถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดห้วยกรดในด้านต่างๆ ได้ และ 4) เป็นกลุ่มคนที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติจนครบในองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดที่ตนสนใจและเลือกเรียน

2. ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษา จากเกณฑ์ในเรื่องการกำหนดพื้นที่ในการศึกษา จำแนกผู้ให้ข้อมูลในการศึกษา ออกเป็น 3 กลุ่ม จำนวนทั้งสิ้น 60 คน ประกอบด้วย

2.1 ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1 เป็นผู้เรียนกลุ่มเป้าหมาย คัดเลือกจากชุมชนห้วยกรด หมู่ที่ 1-9 ที่มีความสนใจที่จะเรียนรู้หรือเพิ่มพูนทักษะการประกอบอาชีพตาลโตนดและสามารถแบ่งเวลาเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้ จำนวนทั้งสิ้น 45 คน ประกอบด้วย คน 3 วัย คือ วัยเยาวชน จำนวน 9 คน วัยทำงาน จำนวน 29 คน และวัยผู้สูงอายุ จำนวน 7 คน

2.2 ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 เป็นผู้สอนและคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรชุมชน คัดเลือกจากกลุ่มคนที่มีศักยภาพในพื้นที่ ซึ่งเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ มีลักษณะความเป็นผู้นำ เป็นคนเก่ง มีความเชี่ยวชาญ มีจิตอาสาช่วยงานพัฒนาชุมชน สามารถเป็นตัวแทนในคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรชุมชนและสามารถทำหน้าที่เป็นวิทยากรชุมชนที่ถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดห้วยกรดในด้านต่างๆ ได้ จำนวนทั้งสิ้น 12 คน ประกอบด้วย บุคคลหรือบุคคลที่เป็นตัวแทนหน่วยงานท้องถิ่น จำนวน 4 คน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 6 คน และตัวแทนองค์กรชุมชน จำนวน 2 คน

2.3 ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 3 เป็นนักพัฒนาหรือนักวิจัยชุมชน จำนวน 3 คน ประกอบด้วย หัวหน้าโครงการ ผู้ร่วมวิจัยและผู้ช่วยวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา จำแนกตามขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 3 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 ขั้นการเตรียมการ เป็นขั้นวางแผนพัฒนาหลักสูตรชุมชน ก่อนนำไปทดลองใช้ขั้นดำเนินการ เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

3.1.1 การประชุมและการสนทนาเพื่อพัฒนาหลักสูตรชุมชน เป็นการรวบรวมข้อมูลอย่างไม่เป็นทางการจากผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ในประเด็นความต้องการพัฒนาหลักสูตร

ชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดไปใช้ประโยชน์และความต้องการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนด

3.1.2 แบบสัมภาษณ์ความต้องการพัฒนาหลักสูตรชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดสำหรับชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท สำหรับใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีศักยภาพในพื้นที่ รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 3 เพื่อให้ได้ข้อมูลความต้องการเบื้องต้นของชุมชนสำหรับใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตรชุมชนแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนแรกเป็นข้อมูลทั่วไป ตอนที่สองเป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรของชุมชนห้วยกรด จำนวน 12 ข้อ ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม เพื่อให้ได้คำตอบที่เป็นข้อมูลที่สำคัญอย่างชัดเจน

3.1.3 แบบบันทึกข้อมูลความต้องการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดห้วยกรด ใช้บันทึกข้อมูลความต้องการและความสนใจของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1 ที่เป็นผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลความต้องการเบื้องต้นสำหรับใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการกำหนดหลักสูตรชุมชนประกอบด้วยข้อคำถาม ชื่อ ที่อยู่ อาชีพและความต้องการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนด เหตุผลที่ต้องการเรียนรู้หรือฝึกอบรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดที่ต้องการเรียนรู้ วัน เวลาและสถานที่ที่สะดวกในการเรียน

3.1.4 แบบประเมินความสอดคล้ององค์ประกอบโครงสร้างหลักสูตรชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ใช้ประเมินความสอดคล้ององค์ประกอบโครงสร้างหลักสูตรชุมชน ประกอบด้วย สาระ 3 กลุ่มเนื้อหาคือ

3.1.4.1 สาระกลุ่มหลักการของหลักสูตรชุมชน ประกอบด้วย เนื้อหาความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตรชุมชน ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรชุมชน และความสำคัญของการสร้างส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรชุมชน

3.1.4.2 สาระกลุ่มโครงสร้างของหลักสูตรชุมชน ประกอบด้วย หลักการของหลักสูตรชุมชน จุดหมายของหลักสูตรชุมชน กลุ่มเป้าหมายฝึกอบรมหลักสูตรชุมชน ระยะเวลาการฝึกอบรมหลักสูตร สถานที่ฝึกอบรม การใช้ประโยชน์จากกิจกรรมสร้างอาชีพตาลโตนด จุดประสงค์หลักสูตรชุมชน มาตรฐานการเรียนรู้หลักสูตรชุมชน คำอธิบายสาระสำคัญ โครงสร้างเนื้อหาขององค์ความรู้หลักสูตรชุมชน การจัดกระบวนการเรียนรู้ สื่อเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และการจบหลักสูตรของผู้เรียน

3.1.4.3 สาระกลุ่มโครงสร้างเนื้อหา องค์ความรู้หลักสูตรชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ประกอบด้วย องค์ความรู้ภูมิปัญญาต้นตาลโตนดและอุปกรณ์เครื่องใช้ตาลโตนด ภูมิปัญญาการเพาะปลูกตาลโตนด ภูมิปัญญาการขึ้นตาลโตนด ภูมิปัญญาการเก็บน้ำหวานจากช่อดอกตาลโตนด ภูมิปัญญาการแปรรูปน้ำหวานจากตาลโตนด ภูมิปัญญาการทำอาหารหวานจากผลตาลโตนด ภูมิปัญญาการทำอาหารคาวจากผลตาลโตนด ภูมิปัญญาการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากต้นตาลโตนด และภูมิปัญญาการจัดการธุรกิจชุมชน ใบขึ้นตอนการปฏิบัติงาน (Operation sheet) ใบสั่งงาน (Job sheet) และใบประเมินผลการปฏิบัติงาน (Evaluation sheet)

3.2 ขั้นตอนการดำเนินการ เป็นขั้นตอนทดลองใช้หลักสูตรชุมชน เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย ใบประเมินผลการปฏิบัติงานสำหรับการฝึกอบรมตามหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนด และสำหรับครูผู้สอนในการประเมินผู้เรียนจากการฝึกอบรมตามหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดแต่ละองค์ความรู้

3.3 ขั้นตอนการติดตามประเมินผล เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียนต่อหลักสูตรชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท และการสรุปเพื่อถอดบทเรียนหลังการเรียนรู้ตามหลักสูตรชุมชน

4. การสร้างและหาประสิทธิภาพของเครื่องมือวิจัย เป็นการนำเครื่องมือวิจัยเพื่อตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตร จำนวน 5 คน พิจารณาความสอดคล้องรายข้อ หากค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) ได้ค่า IOC ระหว่าง 0.60-1.00 ทุกข้อ แสดงว่าเครื่องมือวิจัยมีความถูกต้อง มีความเหมาะสมทางภาษาและมีข้อคำถามสอดคล้องกับประเด็นที่จะศึกษาและสามารถวัดได้ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการศึกษา

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องขององค์ประกอบหลักสูตรชุมชนฉบับร่าง ผ่านผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาหลักสูตร จำนวน 5 คน ตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้องขององค์ประกอบหลักสูตร ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า ด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล ด้านข้อมูลและด้านผู้วิจัย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลทั่วไปของผู้เรียน โดยการแจกแจงความถี่ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นต่อหลักสูตรโดยการแจกแจงความถี่และค่าเฉลี่ย นำเสนอเป็นความเรียงประกอบตาราง (Srisa-ard, 2011) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเสนอในรูปแบบข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท เป็นผลการศึกษาที่ได้จากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนการเตรียมการวิจัยและขั้นตอนการวางแผน รายละเอียดดังนี้

ผลการศึกษาบริบทชุมชน วิเคราะห์ปัญหาความต้องการ ความคาดหวังของชุมชนด้วยวิธีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความต้องการให้มีการสอนการประกอบอาชีพตาลโตนดด้วยเหตุผลหลักคือ ขาดแคลนผู้ประกอบอาชีพตาลโตนดด้วยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ลักษณะของหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดเป็นหลักสูตรที่ให้คนในชุมชนเรียนรู้แบบสอนกันเองโดยผู้รู้ผู้ชำนาญด้านตาลโตนด กิจกรรมการเรียนมีความยืดหยุ่นไปตามความสนใจและวันเวลาว่างของผู้เรียน กลุ่มเป้าหมายที่มาเรียนเป็นคน วัยเยาวชน วัยหนุ่มสาวและผู้สูงอายุที่ต้องการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์เพื่อสร้างรายได้ คนว่างงานหรือคนวัยทำงานที่สนใจประกอบอาชีพตาลโตนดเป็นอาชีพเสริมรายได้ ด้านเนื้อหาสาระของภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดที่จะเรียนรู้ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผู้รู้ใช้ประกอบอาชีพ ลักษณะการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ให้เลือกเรียนตามองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดที่ตนเองสนใจเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ผู้สอนเป็นคนในชุมชนที่เป็นผู้รู้ด้านตาลโตนด ผู้สอนที่ประกอบอาชีพตาลโตนดหรือเคยประกอบอาชีพตาลโตนดมาก่อน คุณสมบัติของ

ผู้สอนนอกจากความรู้ความเชี่ยวชาญด้านตาลโตนดแล้วจะต้องเป็นบุคคลที่สามารถถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ไม่หวงวิชา มีความยุติธรรม สามารถสาคิข้ขั้นตอนปฏิบัติจริงและประเมินผลผู้เรียน ได้ตามสภาพจริงด้วย

ผลการศึกษาการออกแบบร่างหลักสูตร คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรได้ร่วมจัดทำร่างหลักสูตร ชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนด มีการเรียกสั้นๆ ว่า “โรงเรียนสอนตาล” เพื่อให้จำง่ายและสอดคล้องกับ โรงเรียนส้มโอ โรงเรียนชาวนาของจังหวัดชัยนาท โครงสร้างหลักสูตร เป็นหลักสูตรระยะสั้นใช้เวลาเรียน รวม 48 ชั่วโมง ประกอบด้วย 9 องค์ความรู้ภูมิปัญญาคือ 1) องค์ความรู้ภูมิปัญญาต้นตาลโตนดและ อุปกรณ์เครื่องใช้ตาลโตนด 2) องค์ความรู้ภูมิปัญญาการเพาะปลูกตาลโตนด 3) องค์ความรู้ภูมิปัญญาการ ขึ้นตาลโตนด 4) องค์ความรู้ภูมิปัญญาการเก็บน้ำหวานจากช่อดอกตาลโตนด 5) องค์ความรู้ภูมิปัญญาการ แปรรูปน้ำหวานจากตาลโตนด 6) องค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำอาหารหวานจากผลตาลโตนด 7) องค์ ความรู้ภูมิปัญญาการทำอาหารคาวจากผลตาลโตนด 8) องค์ความรู้ภูมิปัญญาการแปรรูปผลิตภัณฑ์จาก ต้นตาลโตนด และ 9) องค์ความรู้ภูมิปัญญาการจัดการธุรกิจชุมชน ขั้นตอนการเรียนรู้ ได้แก่ แผนการเรียน รู้ตามองค์ความรู้ ใบความรู้ ใบขั้นตอนการปฏิบัติงาน ใบสั่งงาน ใบประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยใช้ เวลาเรียนแตกต่างกัน แต่ไม่ต่ำกว่า 3 ชั่วโมง ผู้สอน จำนวน 7 คน เป็นครูภูมิปัญญา จำนวน 2 คน ผู้ ประกอบอาชีพตาลโตนด จำนวน 3 คน ผู้ชำนาญการอาหารคาวอาหารหวานจากตาลโตนด จำนวน 2 คน ทั้งนี้ผู้เรียนที่สำเร็จในหลักสูตรชุมชนจะได้รับเกียรติบัตรที่ระบุชื่อองค์ความรู้ที่เรียนรู้และฝึกอบรม

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2 การประเมินผลการใช้หลักสูตรชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่น ตาลโตนดชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท เป็นผลการศึกษาที่ได้จากกระบวนการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนการดำเนินการ เป็นขั้นตอนทดลองใช้หลักสูตรชุมชน และขั้นตอนการติดตาม ประเมินผลการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินผลการใช้หลักสูตรตามสภาพจริง ครอบคลุมการประเมินผล ระหว่างการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติ เป็นการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ ผ่านใบประเมินผลการปฏิบัติงานโดยวิทยากรผู้สอน การประเมินผลหลังการใช้หลักสูตรชุมชน เป็นการ ประเมินความคิดเห็นของผู้เรียนโดยผู้เรียนเป็นผู้ประเมินหลักสูตรโดยภาพรวม ดังนี้

ผลการศึกษาการทดลองใช้หลักสูตรหลักสูตรชุมชน มีผู้เรียน จำนวน 27 คน ส่วนใหญ่ จำนวน 24 คน เลือกเรียนองค์ความรู้ภูมิปัญญา จำนวน 1 องค์ความรู้ รองลงมา จำนวน 3 คน เลือกเรียนองค์ความรู้ ภูมิปัญญา 2 องค์ความรู้ องค์ความรู้ภูมิปัญญาตาลโตนดที่ผู้เรียนเลือกเรียนรู้มากที่สุด จำนวน 7 คนคือ องค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำอาหารคาวจากตาลโตนด (การทำต้มปลาร้าหัวตาล) รองลงมา จำนวน 5 คน เลือกเรียนองค์ความรู้ภูมิปัญญาการเพาะปลูกตาลโตนดและองค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำอาหารหวานจาก ผลตาลโตนด (การทำขนมตาล) จำนวน 4 คนเท่ากัน เลือกองค์ความรู้ภูมิปัญญาการแปรรูปน้ำหวานจาก ช่อดอกตาลโตนด (การเคี่ยวตาล) และองค์ความรู้ภูมิปัญญาการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากต้นตาลโตนด (การ ทำไม้คางตาลและการออกก้างกายจากไม้คางตาล) น้อยที่สุด จำนวน 3 คนเท่ากัน เลือกเรียนองค์ความรู้ ภูมิปัญญาการขึ้นต้นตาลโตนดและองค์ความรู้ภูมิปัญญาการเก็บน้ำหวานจากช่อดอกตาลโตนด

ผลการศึกษาการติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตร ผลการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของ ผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ ผ่านใบประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้สอนระหว่างจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ พบว่า ผู้เรียน จำนวน 27 คน มีผลการประเมินผ่าน ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้เรียนหลัง

การใช้หลักสูตรผ่านแบบสอบถามความคิดเห็น พบว่า ผู้เรียนเป็นเพศหญิง จำนวน 14 คน และเพศชาย จำนวน 13 คน ผู้เรียนส่วนใหญ่อายุระหว่าง 41-59 ปี ซึ่งอยู่ในวัยทำงานมากที่สุด จำนวน 19 คน รองลงมา วัยเยาวชน จำนวน 5 คน และเป็นวัยสูงอายุ จำนวน 3 คน ผู้เรียนส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย จำนวน 10 คน รองลงมา การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 8 คน ระดับประถมศึกษาตอนปลาย จำนวน 5 คน และการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น จำนวน 4 คน ตามลำดับ

ผู้เรียนมีความคิดเห็นต่อหลักสูตรโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.55) ใน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านเนื้อหา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ ด้านการวัดประเมินผล และด้านคุณค่าและการนำไปใช้ประโยชน์ เมื่อพิจารณารายด้านมีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด จำนวน 5 ด้าน เรียงตามลำดับ ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ย 4.75) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (ค่าเฉลี่ย 4.62) ด้านคุณค่าและการนำไปใช้ประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย 4.61) ด้านเนื้อหา (ค่าเฉลี่ย 4.56) ด้านหลักสูตร (ค่าเฉลี่ย 4.55) และมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก จำนวน 1 ด้าน คือ ด้านการวัดประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 4.24)

การอภิปรายผล

การพัฒนาหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท เป็นการนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดของชุมชนที่ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ มาจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในรูปแบบหลักสูตรชุมชนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งกับการเรียนรู้ในระบบการเรียนรู้นอกระบบและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เป็นหลักสูตรที่ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาในรูปแบบคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนภูมิปัญญา ครูภูมิปัญญา ผู้เรียน และทีมนักวิจัยชุมชนและนักวิจัยจากส่วนกลาง นับได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาที่มาจากความต้องการของผู้เรียนและชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 มาตราที่ 28 (Office of the National Education Commission, 1999) ที่ระบุว่า การพัฒนาหลักสูตรต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมและมีการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความหวงแหนและใช้เข้าไปประกอบอาชีพได้ อีกทั้งชุมชนไม่ละทิ้งถิ่นฐาน เกิดความหวงแหนและรักทรัพยากร อนุรักษ์รักษาทรัพยากรท้องถิ่นซึ่งในที่นี้เป็นตาลโตนดและภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนด สิ่งนี้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ ความพึงพอใจด้านคุณค่าและการนำไปใช้ประโยชน์จากงานวิจัยนี้ที่พบว่า ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในผลงานของตนเองตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่นตาลโตนด

หลักสูตรชุมชนมีลักษณะเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งผู้สอน เนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดและสถานที่เรียนและฝึกปฏิบัติ ผู้เรียนเลือกภูมิปัญญาที่จะเรียนตามสภาพปัญหาและความต้องการอย่างแท้จริง สิ่งนี้เป็นการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนด้วยภูมิปัญญาการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถือเป็นหัวใจที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง (Thammalangka, 2012) โครงสร้างของหลักสูตรชุมชนเป็นหลักสูตรระยะสั้นที่จัดทำขึ้นสำหรับชุมชนตำบลห้วยกรด ซึ่งไม่ใช่หลักสูตรที่มีการปรับมาจากหลักสูตรแม่แบบ ผู้เรียนเลือกเรียนตามความต้องการใช้ระยะเวลาเรียนภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติไม่ต่ำกว่า 6 ชั่วโมงต่อหนึ่งองค์ความรู้ หากเรียนครบทุกองค์ความรู้ต้องใช้ระยะเวลาในการเรียน 48 ชั่วโมง สิ่งนี้สอดคล้องกับ Soopunyo, Ungsittipoonporn &

Athiratpanya (2012) และ Promata & Khamawattana (2016) ที่พบว่า หลักสูตรระยะสั้น เป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่ผู้เรียนต้องการเรียนรู้เพื่อนำไปประกอบอาชีพ เลือกเรียนตามสมรรถนะที่ตนมี โครงสร้างของหลักสูตรเป็นไปตามองค์ประกอบของหลักการพัฒนาหลักสูตร มีจุดมุ่งหมาย โครงสร้างเวลาเรียน กิจกรรม แผน สื่อ การวัดประเมิน จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เนื้อหาเป็นภูมิปัญญาในชุมชนที่เป็นผลผลิตจากงานวิจัยที่สามารถนำไปฝึกปฏิบัติจริงได้โดยมีครูภูมิปัญญาซึ่งเป็นวิทยากรท้องถิ่น อีกทั้งมีการประเมินวัดผลทั้งฝ่ายของผู้เรียนและฝ่ายของผู้สอน และเป็นไปตามมาตรฐานการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นโดยสถานศึกษา (Office of the Vocational Education Commission, 2015)

ผู้สอน เป็นครูภูมิปัญญา ผู้ประกอบอาชีพตลาดโตนดที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ มีหลักการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เป็นการบอกเล่า สาธิต ลงมือปฏิบัติจริง เน้นฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพ และใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ผ่านสื่อที่เป็นของจริง สื่อที่เป็นบุคคลและสื่อวัสดุอุปกรณ์ อีกทั้งยังมีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงการอนุรักษ์ตลาดโตนดเป็นศูนย์ฝึกอาชีพด้วย ซึ่งสิ่งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Maliwong (2004) ที่พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นควรได้รับการสอนโดยครูภูมิปัญญาหรือผู้นำชุมชนที่เป็นวิทยากรฝึกอบรมเพื่อให้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงจากผู้เชี่ยวชาญและผ่านการฝึกปฏิบัติจริงผ่านการสาธิตจากวิทยากรท้องถิ่น

ผู้เรียน เลือกเรียนตามความต้องการ ความถนัดและความพอใจของตนเองตามองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดโตนดเฉพาะที่ตนถนัดหรือสนใจ การจัดการเรียนการสอนยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางซึ่งเป็นไปตามปรัชญา จิตวิทยาการเรียนรู้ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ที่มีการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติ จึงถือว่ามีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับทฤษฎีที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการจัดการเรียนตามธรรมชาติของความรู้ของท้องถิ่นผ่านการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนเลือกเรียนองค์ความรู้ภูมิปัญญาการขึ้นตาลโตนดและเก็บน้ำหวานจากตาลโตนดน้อยที่สุด ทั้งที่เป็นภูมิปัญญาที่สำคัญที่ประสบปัญหาขาดการสืบทอด เมื่อสอบถามจากผู้สอน พบว่า ที่ผ่านมามีการฝึกอบรมการขึ้นตาลโตนดเพื่อเก็บน้ำหวาน ซึ่งผู้เรียนสามารถขึ้นตาลโตนดแต่ไม่สามารถเก็บน้ำหวานจากช่อดอกตาลโตนดได้ เนื่องจากเป็นสมรรถนะเฉพาะที่ต้องผ่านการฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ

1.1 เทศบาลตำบลห้วยกรด สำนักงานเกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ และเกษตรตำบล ควรให้การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดอบรมหลักสูตรระยะสั้น เพื่อถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดโตนดในการสร้างอาชีพให้แก่เกษตรกรและผู้สนใจ โดยใช้เอกสารเล่มหลักสูตรชุมชนที่เป็นผลผลิตจากงานวิจัยเป็นสื่อในการเรียนรู้ รวมทั้งสนับสนุนศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงอนุรักษ์ตลาดโตนดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านตาลโตนดและฝึกอาชีพตลาดโตนด

1.2 โรงเรียนวัดจันทน์และโรงเรียนห้วยกรดวิทยา สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลห้วยกรด (กศน.ห้วยกรด) ควรมีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นตลาดโตนด

ให้แก่เยาวชนทั้งในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา โดยการนำเอกสารเล่มหลักสูตรชุมชนไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้เรียน

1.3 คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม ควรจัดโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการในการบริหารจัดการธุรกิจตาลโตนดชุมชน เพื่อให้ความรู้และฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการเขียนแผนบริหารธุรกิจ ระบบสหกรณ์ การทำบัญชี ต้นทุน กำไร รวมทั้งสร้างหรือแนะนำวิธีการจำหน่ายสินค้าทางออนไลน์ให้แก่ผู้ประกอบการตาลโตนด

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการพัฒนาหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนด สำหรับโรงเรียนในระดับประถมศึกษาหรือโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษา

2.2 ควรมีการพัฒนาตัวแบบศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงการอนุรักษ์ตาลโตนดชุมชนห้วยกรด

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรชุมชน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดสำหรับชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท เป็นโครงการวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยมูลฐาน (Fundamental Fund) จากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดสำหรับชุมชนตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท เป็นโครงการวิจัยที่ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม เพื่อพิทักษ์สิทธิของอาสาสมัคร เอกสารชี้แจงอาสาสมัครรวมทั้งแบบแสดงความยินยอมจากอาสาสมัครด้วย

เอกสารอ้างอิง

- Chai Nat Provincial Agricultural Extension Office. (2021). แนวทางการพัฒนาอัตลักษณ์พื้นถิ่นภูมิปัญญาชุมชน การแปรรูปน้ำตาลโตนด ตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท [Development guidance of local identity and community wisdom in a case of Palm Sugar processing at Huai Krot Subdistrict, Sankhaburi District, Chai Nat Province]. Chai Nat: Author. [In Thai]
- Chuenka, R. and Supun, J. (2019). *Traditional knowledge in Chai Nat province for sustainable Tourism promotion and value creation of local products*. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF.). [In Thai]
- Chuaratanaphong, J. (1996). *การพัฒนาหลักสูตร:หลักการและแนวปฏิบัติ [Curriculum development: principles and practice]*. Bangkok: Alien Press. [In Thai]

- Juijang, W. (January 4, 2022). สัมภาษณ์ [Interview]. [In Thai]
- Maliwong, K. (2004). *A study of local curriculum development by local community: A case study of Banloun Community School Sena District Phranakhon Si Ayutthaya. Master of Education in Supervision and Curriculum Development*. Chulalongkorn University, Thailand. [In Thai]
- Nokkaew, J. (2021). Local wisdom of Thai palm sugar: Synthesis of knowledge from research. *T.L.A. Bulletin*, 65(1), 35-56. [In Thai]
- Nokkaew, J. and Jirakajornjaritkul, C. (2021). *A study of palmyra palm as local wisdom for self-management community in Huai Krot Subdistrict, Sankhaburi District, Chai Nat Province: Progress research*. Bangkok: Research and Development Institute, Chandrakasem Rajabhat University. [In Thai]
- Office of the National Education Commission. (1999). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 [National Education Act B.E. 2542 (1999).] Bangkok: Author. [In Thai]
- Office of the Vocational Education Commission. (2015). คู่มือการปฏิบัติงานโครงการฝึกอบรบ หลักสูตรวิชาชีพพระยะสันฐานสมรรถนะ [Education to Employment: E to E.]. Bangkok: Author. [In Thai]
- Promata, S. and Khamawattana, P. (2016). Synthesis of theses on local curriculum development In Thailand. *Journal of Education Studies*, 44(2), 183-201. [In Thai]
- Soopunyo, W., Ungsittipoonporn, V. and Athiratpanya, J. (2012). The development of community curriculum on rice for youths at Don-Tao-It village. In *The 9th KU KPS National Conference*. Kasetsart University Kamphaeng Saen Campus. (pp. 1654-1663). December 6-7, 2012. Nakhon Pathom, Thailand. [In Thai]
- Srisa-ard, B. (2011). การวิจัยเบื้องต้น [Basic research] (9th ed.). Bangkok: Suweeriyasan. [In Thai]
- Thammalangka, S. (2012). *A Model of Community Strengthening Based on Local Wisdom Utilization in Chiangrai Province*. Doctor of Philosophy in Education and Social Development. Chiang Rai Rajabhat University. [In Thai]
- Thattong, K. (2007). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น [Curriculum development for local]. Nakhon Pathom: Phetkasem Printing Group. [In Thai]

การพัฒนาตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของ หน่วยงานบริการด้านสุขภาพ

พรชิตา อุปถัมภ์¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ 2) ศึกษาการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ และ 3) พัฒนาตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 36 คน ได้แก่ บุคลากรของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน 6 คน และผู้สูงอายุ จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัย

ผลการวิจัย พบว่า 1) หน่วยงานบริการด้านสุขภาพมีการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุโดยดำเนินกิจกรรมในลักษณะการแนะนำ การสอน และสาธิต 2) การรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ มีทักษะการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพในระดับพื้นฐานทั้ง 6 ทักษะได้แก่ ทักษะการเข้าถึงสารสนเทศและการบริการ ทักษะความรู้ความเข้าใจ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการจัดการตนเอง ทั้งนี้ต้องได้รับคำแนะนำจากผู้ให้บริการและบุคคลใกล้ชิด และ 3) ตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุอาศัยองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ประการ คือ (1) หน่วยงานบริการด้านสุขภาพ ครอบคลุมนโยบาย บุคลากร กิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เครือข่าย ช่องทางการบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก (2) สารสนเทศ ครอบคลุมการจัดการสารสนเทศ และการออกแบบสื่อสารสนเทศ และ (3) ผู้ใช้ ครอบคลุมผู้สูงอายุ และบุคคลใกล้ชิด

คำสำคัญ: สารสนเทศด้านสุขภาพ; การรู้สารสนเทศด้านสุขภาพ; ผู้สูงอายุ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์, คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อีเมล: pornchita@ru.ac.th

The Development of Health Information Literacy Model for the Elderly in the Health Service Agencies

Pornchita Upatum²

Abstract

The research aims to 1) study the status of the health service agencies' promotion of health information literacy for the elderly, 2) study the elderly's health information literacy, and 3) develop a health information literacy model for the elderly within health service agencies. In this qualitative research, thirty-six informants participated, including six personnel from Tambon Health Promoting Hospital and thirty elderly individuals. The research instruments used were semi-structured interviews, and data analysis was conducted using the inductive content analysis method. The research revealed significant results. First, health service agencies have promoted health literacy for the elderly by advising, teaching, and demonstrating. The research revealed significant results. Firstly, health service agencies have promoted health literacy for the elderly through advising, teaching, and demonstrating. Secondly, concerning the elderly's health information literacy, most of them possess all six basic-level skills, including access skill, cognitive skill, communication skill, media literacy skill, decision-making skill, and self-management skill. However, these skills need to be facilitated by information service officers and their close associates. Finally, the health information literacy model for elderly in the health service agencies promotes the elderly learning based on three basic elements including (1) Health service agencies, encompassing policies, personnel, activities to promote health information literacy, information and communication technology, networks, service channels, and facilities, (2) information, including information management and information design, and (3) users, including the elderly and their close associates.

Keyword: Health information, Health information literacy, Elderly

² Asst. Prof. Dr., Department of Library Science, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University, Thailand

Email: pornchita@ru.ac.th

TLA Research Journal: eISSN: 2730-4094

Received: November 3, 2023; Revised: November 11, 2023; Accepted: December 4, 2023

บทนำ

การรู้สารสนเทศด้านสุขภาพ (health literacy) เป็นความสามารถของแต่ละบุคคลในการค้นหา เข้าใจ ประเมิน และใช้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับการดูแลสุขภาพ การป้องกันโรค รวมทั้งการตัดสินใจเกี่ยวกับสุขภาพ (Institute of Medicine, 2004; Sorensen et al., 2012) ดังนั้นการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพจึงถือเป็นทักษะพื้นฐานสำหรับประชาชนทุกเพศ ทุกช่วงวัยที่จำเป็นต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถดูแลและจัดการสุขภาพได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ (Clark, 2003; Cutilli, 2007; Zhang, Zhu & Sang, 2014) โดยเฉพาะกลุ่มช่วงวัยผู้สูงอายุซึ่งเป็นช่วงวัยที่ต้องเฝ้าระวังเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่ร่างกายเริ่มเสื่อมถอย (Kaeodumkoeng & Thummakul, 2015; Vajragupta & Jitsuchon, 2020) ส่งผลให้เกิดการเจ็บป่วยอย่างต่อเนื่อง (Shreffler-Grant, Nichols, & Weinert, 2021) นอกจากนี้ในช่วงวัยดังกล่าวมีปัญหาด้านสายตาและการได้ยิน อาจส่งผลต่อการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น การค้นหาสารสนเทศ การติดตามและทำความเข้าใจประเด็นใหม่ ๆ (Findsen & Formosa, 2016, pp. 93-100; Speros, 2009; World Wide Web Consortium, 2020) ดังนั้นการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพในช่วงวัยผู้สูงอายุจึงเป็นการยกระดับศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดทักษะและความสามารถในการดูแลสุขภาพตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพอันจะส่งผลดีด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการลดภาระค่ารักษาพยาบาล (Cutilli, Simko, Colbert & Bennett, 2018; Leung et al., 2013)

การดำเนินการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยที่ผ่านมา เป็นการให้ข้อมูล ความรู้แก่ผู้สูงอายุในลักษณะการฝึกอบรม การเยี่ยมตามบ้านหรือตามชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำความรู้ไปใช้สำหรับการดูแลสุขภาพได้ อย่างไรก็ตามในช่วงระยะเวลาที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด - 19 ผู้ให้บริการไม่สามารถลงพื้นที่เพื่อให้บริการได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ จากการทบทวนงานวิจัยพบว่า ระดับการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่อยู่ในระดับพื้นฐาน (Daemayu, Panuthai & Juntasopeepun, 2020; Kespichayawattana, Wivatvanit & Wanwacha, 2020) กล่าวคือ ผู้สูงอายุสามารถค้นหา เข้าใจ ประเมิน และใช้สารสนเทศเพื่อดูแลสุขภาพได้แต่ต้องได้รับการแนะนำจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้ให้บริการ ดังนั้นการศึกษา “การพัฒนาตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ” มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะในปัจจุบันที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด - 19 ซึ่งถือเป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ ทั้งนี้หากมีการจัดเตรียมปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุย่อมเป็นการยกระดับศักยภาพสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (active ageing) อันจะเป็นรากฐานสำคัญต่อการรองรับสังคมสูงวัยที่มีคุณภาพ (Estebarsari et al., 2020; Rudnicka et al., 2020) รวมทั้งเป็นการส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีส่วนร่วมขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมได้ (Liyangunawardena & Williams, 2016; Leung et al., 2013; Strong, Guillot & Badeau, 2012; Wister, Malloy-Weir, Rootman & Desjardins, 2010)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ
2. เพื่อศึกษาการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ
3. เพื่อพัฒนาตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาแบบผานวิธี เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยกำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ทฤษฎีการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของนัทบีม (Nutbeam, 2008) ครอบคลุม 6 ทักษะได้แก่ ทักษะการเข้าถึงสารสนเทศและการบริการ ทักษะความรู้ความเข้าใจ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการจัดการตนเอง
2. พื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องด้วยระยะเวลาการดำเนินวิจัยต้องสิ้นสุดภายใน 8 เดือน (เดือนมกราคม - เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2565) ประกอบกับการแพร่กระจายของโรคโควิด-19 ยังแพร่ระบาดอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่เก็บข้อมูลเฉพาะโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) เนื่องจากเป็นหน่วยงานบริการด้านสุขภาพระดับพื้นที่ซึ่งเป็นหน่วยงานด่านแรกที่สูงอายุสามารถเข้ารับบริการสารสนเทศด้านสุขภาพได้ โดยคัดเลือกหน่วยงานเป้าหมาย คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านสวน จังหวัดชลบุรีเพียงแห่งเดียว เกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกหน่วยงานเป้าหมาย คือ เป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่ได้รับการรับรองผลการประเมินคุณภาพ รพ.สต. 5 ดาวอย่างน้อย 3 ปี ได้รับรางวัลเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพผู้สูงอายุ และประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นประชากรผู้สูงอายุวัยต้น (ช่วงอายุระหว่าง 60-69 ปี)
3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) จำนวน 36 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มบุคลากรของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน 6 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร และผู้ให้บริการ และ 2) กลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 30 คน เกณฑ์การพิจารณาเลือกผู้สูงอายุ คือ เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และเป็นผู้สูงอายุที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมหรือเคยใช้บริการเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพจากหน่วยงานบริการด้านสุขภาพอย่างน้อย 3 ครั้งต่อปี

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง (RU-HRE 65/0028) โดยดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ได้แก่ **ระยะที่ 1** การศึกษาสภาพการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ จำแนกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1) การศึกษาแนวคิด วรรณกรรมเกี่ยวข้อง โดยการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อคัดเลือกหน่วยงานเป้าหมายและพัฒนาเครื่องมือการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจข้อมูลเบื้องต้น และ 2) การศึกษาสภาพการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 6 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร และผู้ให้บริการ (พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ /พยาบาลวิชาชีพปฏิบัติการ /นักวิชาการสาธารณสุข /อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นการสัมภาษณ์ **ระยะที่ 2** การศึกษาการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 30 คน เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นการสัมภาษณ์ และ **ระยะที่ 3** การพัฒนาตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ จำแนกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) การพัฒนาร่างตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ 2) การวิพากษ์ร่างตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ และ 3) การปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญเพื่อพัฒนาตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาศภาพการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ หน่วยงานที่มีภารกิจส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุส่วนภูมิภาค คือ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สังกัดกระทรวงสาธารณสุข โดยมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเป็นหน่วยงานบริการด้านสุขภาพระดับพื้นที่ ภารกิจสำคัญคือ ให้บริการด้านการรักษาพยาบาล การควบคุมป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ ในส่วนของการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุดำเนินการโดยอาศัยปัจจัยพื้นฐานครอบคลุม 8 ประเด็น ดังนี้

1.1 นโยบาย หน่วยงานบริการด้านสุขภาพกำหนดแผนงานเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับคนทุกช่วงวัยโดยสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงสาธารณสุขและสอดคล้องกับสภาพปัญหาของผู้สูงอายุในพื้นที่

1.2 บุคลากร ประกอบด้วยผู้บริหารและผู้ให้บริการ ผู้บริหารหรือผู้อำนวยการ มีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย แผนงาน และติดตามการดำเนินงานของบุคลากรให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด ส่วนผู้ให้บริการ เป็นบุคลากรที่มีหน้าที่ให้ข้อมูล ความรู้ด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุซึ่งผู้ให้บริการประกอบด้วยพยาบาลวิชาชีพชำนาญการ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านโดยผู้ให้บริการได้รับการอบรมประชุม สัมมนาเกี่ยวกับการบริการผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

1.3 สารสนเทศ หน่วยงานบริการด้านสุขภาพต้นสังกัด คือกระทรวงสาธารณสุข มีนโยบายผลิตและเผยแพร่สารสนเทศด้านสุขภาพในรูปแบบต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนทุกช่วงวัย ส่วนหน่วยงานบริการด้านสุขภาพระดับพื้นที่ มีการผลิตสื่อสารสนเทศด้านสุขภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ (แผ่นพับ) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (คลิปวิดีโอ)

1.4 กิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพ หน่วยงานบริการด้านสุขภาพมีการกำหนดกิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ โดยนำปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชนมาวิเคราะห์เพื่อดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพในลักษณะของการแนะนำ การสอน และการสาธิตครอบคลุมทักษะ 6 ประการได้แก่ การเข้าถึงสารสนเทศและการบริการ ความรู้ความเข้าใจ การสื่อสาร การรู้เท่าทันสื่อ การตัดสินใจ และการจัดการตนเอง

1.5 เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หน่วยงานบริการด้านสุขภาพมีการจัดเตรียมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสำหรับการทำงานของบุคลากรอย่างเพียงพอและสามารถประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุได้ เช่น การจัดทำสื่อสารสนเทศด้านสุขภาพ (แผ่นพับ และคลิปวิดีโอ) การติดต่อสื่อสาร รวมทั้งการเผยแพร่สารสนเทศด้านสุขภาพ

1.6 เครือข่าย หน่วยงานบริการด้านสุขภาพมีเครือข่ายสำหรับการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุใน 2 ลักษณะ คือ เครือข่ายหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจด้านบริการด้านสุขภาพ เช่น สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) โรงพยาบาล เป็นต้น และเครือข่ายหน่วยงานอื่น ๆ เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการบริการแก่ผู้สูงอายุ เช่น หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาล / องค์การบริหารส่วนตำบล) ศูนย์พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ สถาบันการศึกษา เป็นต้น

1.7 ช่องทางการบริการ หน่วยงานบริการด้านสุขภาพดำเนินการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุใน 2 ช่องทางการบริการ คือ การบริการ ณ หน่วยงาน เป็นการให้ความรู้สารสนเทศแก่ผู้สูงอายุที่มารับบริการ ณ หน่วยงานบริการด้านสุขภาพ และการบริการภายนอกหน่วยงาน เป็นการนำความรู้ สารสนเทศด้านสุขภาพไปมอบแก่ผู้สูงอายุตามชุมชน และบ้านเรือน

1.8 สิ่งอำนวยความสะดวก หน่วยงานบริการด้านสุขภาพมีการจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ จำแนกเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพที่เอื้อต่อการเข้ารับบริการ ณ หน่วยงาน เช่น ห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ ที่จอดรถสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น และสิ่งอำนวยความสะดวกทางดิจิทัลที่เอื้อต่อการรับบริการจากภายนอกหน่วยงาน โดยจัดเตรียมสารสนเทศที่เอื้อต่อการเข้าถึงผ่านสื่อออนไลน์

2. ผลการศึกษาการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้สูงอายุ จำนวน 30 คน สรุปประเด็นสำคัญดังนี้

2.1 ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (จำนวน 25 คน) ช่วงอายุระหว่าง 60 - 64 ปี มากที่สุด (จำนวน 18 คน) การศึกษา ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา (จำนวน 15 คน) เขตพื้นที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลมากที่สุด (จำนวน 23 คน) อาชีพเดิม ส่วนใหญ่เคยประกอบอาชีพรับจ้าง (พนักงานบริษัทเอกชน) มากที่สุด (จำนวน 21 คน) และสุขภาพ ส่วนใหญ่มีปัญหาสุขภาพ โดยเฉพาะโรคเรื้อรัง (จำนวน 23 คน)

2.2 การรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่ในระดับพื้นฐานทั้ง 6 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการเข้าถึงสารสนเทศและการบริการ ทักษะความรู้ความเข้าใจ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการรู้

เท่าทันสื่อ ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการจัดการตนเอง โดยทั้งนี้ต้องอาศัยคำแนะนำจากผู้ให้บริการและบุคคลใกล้ชิด ดังนี้

2.2.1 ทักษะการเข้าถึงสารสนเทศและการบริการของผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่ในระดับพื้นฐาน กล่าวคือสามารถเข้าถึงสารสนเทศและการบริการด้านสุขภาพได้โดยการแนะนำทั้งจากผู้ให้บริการและบุคคลใกล้ชิด โดยแหล่งสารสนเทศด้านสุขภาพที่ใช้มากที่สุด ได้แก่ แหล่งสารสนเทศบุคคล แหล่งสารสนเทศหน่วยงาน แหล่งสารสนเทศสื่อมวลชน และแหล่งสารสนเทศออนไลน์ ตามลำดับ

2.2.2 ทักษะความรู้ความเข้าใจของผู้สูงอายุส่วนใหญ่สามารถจดจำประเด็นสำคัญของสารสนเทศด้านสุขภาพที่ได้รับโดยใช้เทคนิคการจดจำเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่แตกต่างกัน เช่น การจดบันทึก การพูด การบันทึกเสียง เป็นต้น ทั้งนี้ผู้สูงอายุต้องอาศัยผู้ให้บริการและบุคคลใกล้ชิดเพื่อทบทวนประเด็นสำคัญต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

2.2.3 ทักษะการสื่อสารของผู้สูงอายุส่วนใหญ่สามารถอ่านสารสนเทศด้านสุขภาพได้ในระดับพื้นฐาน โดยสารสนเทศนั้นต้องมีข้อความสั้น ๆ ใช้ภาษาง่าย ๆ ตัวอักษรขนาดใหญ่มีภาพประกอบ

2.2.4 ทักษะการตัดสินใจของผู้สูงอายุส่วนใหญ่สามารถใช้สารสนเทศด้านสุขภาพที่ได้รับในการดูแลและปฏิบัติตนเพื่อให้มีสุขภาพดีได้ ทั้งนี้ต้องได้รับคำแนะนำจากผู้ให้บริการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอรวมทั้งการรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลใกล้ชิด

2.2.5 ทักษะการจัดการตนเองของผู้สูงอายุส่วนใหญ่สามารถนำสารสนเทศด้านสุขภาพมาใช้วางแผนและกำหนดเป้าหมายในการดูแลตนเองเพื่อดูแลสุขภาพของตนได้ โดยต้องได้รับคำแนะนำและการติดตามจากผู้ให้บริการอย่างสม่ำเสมอ

2.2.6 ทักษะการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุส่วนใหญ่สามารถตรวจสอบความน่าเชื่อถือของสารสนเทศด้านสุขภาพและแหล่งสารสนเทศได้ในระดับพื้นฐาน โดยได้รับคำแนะนำจากผู้ให้บริการและบุคคลใกล้ชิด

3. ผลการพัฒนาตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพจำแนกเป็น 3 ประเด็น คือ

3.1 การพัฒนาร่างตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ โดยนำผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 รวมทั้งบูรณาการจากการวิเคราะห์และการสังเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อเชื่อมโยงกับผลการศึกษาที่พัฒนามาพัฒนาร่างตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพอาศัยองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ประการ ได้แก่ หน่วยงานบริการด้านสุขภาพ สารสนเทศ และผู้ใช้

3.2 การวิพากษ์ร่างตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ โดยขอรับความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริการสารสนเทศ ด้านนโยบายสุขภาพของผู้สูงอายุ และด้านการพยาบาลผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับร่างตัวแบบดังกล่าว แต่มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการใช้คำ

3.3 ปรับปรุงแก้ไขร่างตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุมีองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ประการ คือ หน่วยงานบริการด้านสุขภาพ สารสนเทศ และผู้ใช้

3.3.1 หน่วยงานบริการด้านสุขภาพ องค์ประกอบที่มีบทบาทในการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ โดยเกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัดหา และจัดเตรียมปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการดำเนินโครงการ / กิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ เช่น นโยบาย บุคลากร กิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เครือข่ายบริการ ช่องทางการบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก

3.3.2 สารสนเทศ ครอบคลุมข้อมูล และความรู้ด้านสุขภาพที่มีการบันทึกไว้ในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สารสนเทศเป็นองค์ประกอบที่มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ กล่าวคือสารสนเทศ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะขับเคลื่อนการเรียนรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้หากผู้สูงอายุได้รับสารสนเทศด้านสุขภาพที่สอดคล้องกับความต้องการ ทันสมัยย่อมส่งผลดีต่อการเรียนรู้และการดูแลสุขภาพ

การจัดการสารสนเทศ และการออกแบบสื่อสารสนเทศ โดยการจัดการสารสนเทศ ครอบคลุมการจัดการ การคัดเลือก การผลิต การจัดระบบ และการเผยแพร่สารสนเทศด้านสุขภาพตอบสนองต่อความต้องการสารสนเทศของผู้สูงอายุ ส่วนการออกแบบสื่อสารสนเทศ เป็นการผลิตสื่อสารสนเทศที่ตรงถึงข้อจำกัดของผู้สูงอายุโดยเฉพาะขนาดและสีของตัวอักษร

3.3.3 ผู้ใช้ ครอบคลุม 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้สูงอายุ เป็นกลุ่มผู้ใช้โดยตรงประกอบด้วยผู้สูงอายุติดสังคม และผู้สูงอายุติดบ้าน / ติดเตียง โดยผู้สูงอายุติดสังคม เป็นกลุ่มผู้ใช้ที่สามารถเดินทางมารับบริการหรือเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพด้วยตนเอง ส่วนผู้สูงอายุติดบ้าน / ติดเตียง เป็นกลุ่มผู้ใช้ที่ไม่สามารถเดินทางมารับบริการหรือเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพได้ และ2) บุคคลใกล้ชิด (สามี-ภรรยา ลูก หลาน เพื่อน) เป็นกลุ่มที่มีส่วนช่วยเหลือผู้สูงอายุให้เกิดทักษะการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพ ทั้งนี้ผู้ใช้ทั้ง 2 กลุ่ม ควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาทักษะสารสนเทศด้านสุขภาพพื้นฐานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพราะทักษะเหล่านี้จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ด้านสุขภาพและผลลัพธ์ด้านสุขภาพที่ดี

อภิปรายผลการวิจัย

ข้อค้นพบจากการวิจัย มีประเด็นการอภิปราย 3 ประเด็น คือ สภาพการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ การรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ และตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ ดังนี้

1. สภาพการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ โดยหน่วยงานบริการด้านสุขภาพมีการจัดเตรียมปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการดำเนินการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะการกำหนดนโยบาย ซึ่งเปรียบเสมือนเข็มทิศในการขับเคลื่อนโครงการ / กิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุให้ขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นในส่วนของบุคลากร ประกอบด้วยผู้บริหาร และผู้ให้บริการ ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะขับเคลื่อนนโยบายให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผู้บริหารและผู้ให้บริการต้องเป็นบุคคลที่

มีใจรักในการบริการ และมีความยินดีที่จะส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้เกิดการเรียนรู้สารสนเทศด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ข้อค้นพบจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีประเด็นอภิปราย 4 ประการ คือ สารสนเทศ กิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพ เครือข่าย และช่องทางการบริการ ดังนี้

1.1 สารสนเทศ เป็นความรู้ และสารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่มีการบันทึกไว้ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งนี้หน่วยงานบริการด้านสุขภาพควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับสารสนเทศครอบคลุมการจัดการสารสนเทศ และการออกแบบสื่อสารสนเทศ ดังนี้

1.1.1 การจัดการสารสนเทศ ครอบคลุมการจัดหา การผลิต การรวบรวม การจัดระบบ การจัดทำเครื่องมือค้นหา และการเผยแพร่สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้การจัดการสารสนเทศต้องเน้นตอบสนองความต้องการเรียนรู้ของผู้สูงอายุดังปรากฏในหลักการสร้างการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพในการป้องกันควบคุมโรคและภัยสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข กรมควบคุมโรค (Ministry of Public Health, Department of Disease Control, 2022) ที่กล่าวถึงการผลิตสื่อและข้อมูลด้านสุขภาพมุ่งเน้นสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ รวมทั้งการศึกษาของ Strong ซึ่งศึกษาการใช้ Senior CHAT เพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในมลรัฐลุยเซียนา (Strong et al., 2012) การศึกษาของ Liyanagunawardena and Williams (2016) ซึ่งศึกษาการใช้ระบบการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมหาชน การศึกษาของ Li (Li et al., 2022) ซึ่งศึกษาอิทธิพลของแหล่งสารสนเทศด้านสุขภาพต่อการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุชาวจีน ผลการศึกษาทั้งหมดสอดคล้องกัน กล่าวคือ การจัดหา จัดเตรียมสารสนเทศด้านสุขภาพควรสอดคล้องกับความต้องการ เรียนรู้ของผู้สูงอายุอันจะเป็นประโยชน์ต่อการดูแลสุขภาพ และการป้องกันโรคของผู้สูงอายุ

การจัดระบบสารสนเทศด้านสุขภาพ หน่วยงานบริการด้านสุขภาพควรกำหนดแนวทางการจัดระบบสารสนเทศด้านสุขภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุโดยเน้นให้สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้และข้อจำกัดของผู้สูงอายุ ดังตัวอย่างการจัดระบบสารสนเทศด้านสุขภาพผ่านสื่อออนไลน์ในลักษณะของบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ (Liyanagunawardena and Williams, 2016)

1.1.2 การออกแบบสื่อสารสนเทศ สื่อสารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุควรเน้นสอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้และข้อจำกัดของผู้สูงอายุ (World Wide Web Consortium, 2020) ดังที่หน่วยงานต่าง ๆ ได้กำหนดแนวทางการออกสื่อสารสนเทศด้านสุขภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เช่น สำนักงานส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค (Office of Disease Prevention and Health Promotion, 2012) ได้กำหนดแนวทางการออกแบบสื่อสารสนเทศด้านสุขภาพในรูปแบบต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ เน้นอ่านง่าย สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เน้นการเข้าถึงสะดวก สื่อสารได้ เป็นต้น รวมทั้งการศึกษาของ Warren (2013) ซึ่งศึกษาการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านสายตาให้สามารถรู้สารสนเทศด้านสุขภาพทั้งจากการช่วยเหลือจากผู้ให้บริการโดยการให้คำแนะนำอย่างคร่าว ๆ ซึ่งจากการศึกษาดังกล่าวได้เสนอแนะการออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพที่มีลักษณะพิเศษ เพื่อช่วยผู้สูงอายุในการอ่านสื่อสิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพได้เมื่อต้องอ่านเอง

1.2 กิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพ เป็นการดำเนินการโครงการ / กิจกรรม เพื่อส่งเสริมและพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุโดยเนื้อหาหรือประเด็นของกิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะให้กับผู้สูงอายุครอบคลุม การเข้าถึงสารสนเทศและการบริการ ความรู้ความเข้าใจ การสื่อสาร การตัดสินใจ การจัดการตนเองด้านสุขภาพ และการรู้เท่าทันสื่อ

การดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุอาจมีหลากหลาย เช่น การสาธิต การบรรยาย การสอน การให้คำแนะนำ เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการเรียนรู้และข้อจำกัดของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดด้านต่าง ๆ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุติดบ้าน / ติดเตียง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีระดับการอ่านออกเขียนได้ในระดับต่ำ เป็นต้น การดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพนั้น ผู้ให้บริการจำเป็นต้องมีการออกแบบเชิงกระบวนการ คือ มีการศึกษาข้อมูลเชิงลึก เพื่อให้ทราบข้อจำกัดของกลุ่มเป้าหมาย การสร้างกรอบแนวความคิด การกำหนดกิจกรรมที่ครอบคลุมการพัฒนาทักษะที่จำเป็นและกำหนดกลวิธีในการพัฒนาและการประเมินผลได้อย่างเหมาะสม (Ministry of Public Health, Department of Disease Control, 2022) ตัวอย่างการออกแบบและดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในประเทศต่าง ๆ เช่น กิจกรรมส่งเสริมการอ่านสารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุชาวแคนาดา (Wister et al., 2010) กิจกรรมส่งเสริมการใช้สื่อออนไลน์ และการรู้เท่าทันสื่อด้านสุขภาพของผู้สูงอายุชาวไทย (Jaemtim & Yuenyong, 2019) กิจกรรมส่งเสริมการใช้คอมพิวเตอร์ ฐานข้อมูลออนไลน์ และการใช้สารสนเทศด้านสุขภาพส่วนบุคคลของผู้สูงอายุชาวสหรัฐอเมริกา (Strong et al., 2012)

1.3 เครือข่าย เป็นความร่วมมือกับบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ การมีเครือข่ายจะช่วยยกระดับการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ จำนวนเครือข่ายที่เพิ่มขึ้น คือ การมีทรัพยากรหรือแหล่งสารสนเทศเพิ่มขึ้นซึ่งถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ทั้งนี้การกำหนดแนวทางเพื่อสร้างเครือข่ายอาจดำเนินการทั้งหน่วยงานระดับนโยบายและหน่วยงานระดับพื้นที่ ตัวอย่างการสร้างเครือข่ายหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ เช่น เครือข่ายที่เป็นสื่อมวลชน เป็นความร่วมมือกับสถานีวิทยุกระจายเสียง สถานีวิทยุโทรทัศน์ รวมทั้งหนังสือพิมพ์เพื่อเผยแพร่สารสนเทศด้านสุขภาพ (Li et al., 2022) เครือข่ายที่เป็นบุคคล เป็นความร่วมมือกับบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดความรู้แก่ผู้สูงอายุ เช่น การค้นหาสารสนเทศด้านสุขภาพ การใช้ฐานข้อมูลด้านสุขภาพ การใช้คอมพิวเตอร์ เป็นต้น (Strong et al., 2012)

1.4 ช่องทางการบริการ เป็นวิธีการนำเสนอสารสนเทศ และความรู้ด้านสุขภาพของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพไปสู่ผู้สูงอายุ ประเด็นสำคัญที่หน่วยงานบริการด้านสุขภาพจำเป็นต้องดำเนินการคือการเพิ่มช่องทางการบริการให้สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้และข้อจำกัดของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุติดบ้าน / ติดเตียงที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด – 19 ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อบริการในอนาคตได้ ดังนั้นการเพิ่มช่องทางการบริการที่สามารถให้บริการได้ครอบคลุมและไม่สร้างภาระค่าใช้จ่ายแก่หน่วยงานบริการด้านสุขภาพหรือเพิ่มงานให้กับบุคลากร ตัวอย่างการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุในสาธารณรัฐประชาชนจีนผ่านช่องทางการ

บริการต่าง ๆ เช่น สื่อมวลชน (รายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์) บุคคล (บุคลากรทางการแพทย์ ผู้นำชุมชน เพื่อนบ้าน) เป็นต้น (Li et al., 2022) การส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุในสหราชอาณาจักรผ่านเว็บไซต์ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ อีเมล และโทรศัพท์ (Age UK, 2023)

2. การรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุทั้ง 6 ทักษะโดยส่วนใหญ่อยู่ในระดับพื้นฐาน กล่าวคือ การรู้สารสนเทศด้านสุขภาพในแต่ละทักษะของผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ได้หากได้รับคำแนะนำจากผู้ให้บริการและบุคคลใกล้ชิดอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ดังนั้นเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุให้อยู่ในระดับดี หน่วยงานบริการด้านสุขภาพควรจัดเตรียม จัดหาปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุโดยเฉพาะสารสนเทศ กิจกรรมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพ และช่องทางการบริการ เพราะผู้สูงอายุจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อความรู้เหล่านั้นเข้าถึงได้ง่ายและความรู้เหล่านั้นสำคัญต่อการดำเนินชีวิต (Knowles, 1980; McClusky, 1975) ดังตัวอย่างนโยบายการผลิตสื่อสารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข (Ministry of Public Health, Department of Disease Control, 2022) และเว็ลด์ไวด์เว็บคอนซอร์เทียม (World Wide Web Consortium, 2020) ที่เน้นการผลิตสื่อสารสนเทศด้านสุขภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ รวมทั้งการศึกษาของ Li (Li et al., 2022) การศึกษาของ Liyanagunawardena (Liyanagunawardena & Williams, 2016) ซึ่งผลิตสื่อสารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ส่วนจัดกิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพที่เหมาะสมและหลากหลายดังการศึกษาของ Jaemtim (Jaemtim & Yuenyong, 2019) และการศึกษาของ Wister (Wister et al., 2010) รวมทั้งการเพิ่มช่องทางการบริการที่หลากหลายดังตัวอย่างของ Age UK ที่มีช่องทางการบริการที่เอื้อต่อการใช้บริการของผู้สูงอายุ (Age UK, 2023) รวมทั้งการศึกษาของ Li (Li et al., 2022)

3. ตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของผู้สูงอายุอาศัยองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ประการ ได้แก่ หน่วยงานบริการด้านสุขภาพ สารสนเทศ และผู้ใช้

3.1 หน่วยงานบริการด้านสุขภาพ องค์ประกอบที่มีสำคัญในการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัดหา และจัดเตรียมปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการดำเนินโครงการ /กิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุครอบคลุม นโยบาย ผู้บริหาร ผู้ให้บริการ กิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เครือข่ายบริการ ช่องทางการบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก ดังนี้

3.1.1 นโยบาย เป็นการกำหนดทิศทางการดำเนินงานที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ภารกิจของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ ทั้งนี้การกำหนดนโยบายต้องสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของหน่วยงาน รวมทั้งการประกาศเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อสื่อสารไปยังผู้เกี่ยวข้อง (U.S. Department of Health and Human Services, Office of Disease Prevention and Health Promotion, 2010)

3.1.2 บุคลากร ประกอบด้วยผู้บริหารและผู้ให้บริการ ผู้บริหาร เป็นผู้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย วางแผน และติดตามการดำเนินงาน รวมทั้งการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ส่วนผู้ให้บริการ เป็นผู้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของ

ผู้สูงอายุ ดังนั้นผู้ให้บริการจำเป็นต้องมีทักษะและความสามารถที่เอื้อต่อการบริการ เช่น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ การสื่อสาร เป็นต้น (The Partnership for 21st Century Skills, 2009) โดยเฉพาะประเด็นการสื่อสาร ทั้งนี้เนื่องจากผู้ให้บริการเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ ดังนั้นผู้ให้บริการจำเป็นต้องได้รับการศึกษาตลอดชีวิตทั้งในลักษณะการอบรม การสัมมนาเพื่อให้เกิดทักษะการสื่อสารทั้งแบบเผชิญหน้าและผ่านช่องทางการบริการอื่น ๆ (Park, 2017; Koo, Horowitz, Radice, Wang and Kleinman, 2017)

3.1.3 กิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพ เป็นการให้ความรู้และสารสนเทศด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ โดยมุ่งพัฒนาทักษะพื้นฐานเพื่อยกระดับความสามารถของผู้สูงอายุให้สามารถรู้สารสนเทศด้านสุขภาพ ผู้ให้บริการจำเป็นต้องออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่ม โดยมีการศึกษาข้อมูลเชิงลึก เพื่อให้ทราบข้อจำกัดของกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งพฤติกรรมและการแสวงหาสารสนเทศ การสร้างกรอบแนวความคิด การกำหนดกิจกรรมที่ครอบคลุมการพัฒนาทักษะที่จำเป็นและกำหนดกลวิธีในการพัฒนาได้อย่างเหมาะสมและการประเมินผล (Ministry of Public Health, Department of Disease Control, 2022; Li et al., 2022)

3.1.4 เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุครอบคลุมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ (Demir, 2016)

3.1.5 ช่องทางการบริการ เป็นการให้บริการเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ โดยช่องทางการบริการพื้นฐานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุจำแนกออกเป็น 2 ช่องทางการบริการได้แก่ การบริการ ณ หน่วยงานบริการด้านสุขภาพ และการบริการภายนอกหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ (Li et al., 2022; Age UK, 2023; Upatum, 2019) และเพื่อให้การบริการที่ตอบสนองแก่กลุ่มผู้สูงอายุติดบ้าน / ติดเตียง ควรเพิ่มช่องทางการบริการและประสิทธิภาพในช่องทางการบริการภายนอกหน่วยงานบริการด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น เนื่องจากจำนวนผู้สูงอายุที่ติดบ้าน / ติดเตียงมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3.1.6 เครือข่าย เป็นความร่วมมือกับหน่วยงาน กลุ่มบุคคล และบุคคลเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ (Li et al., 2022; Hori, 2016) ทั้งนี้เครือข่ายถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพ กล่าวคือ หากมีเครือข่ายจำนวนมาก ย่อมส่งผลให้มีแหล่งสารสนเทศด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุ

3.1.7 สิ่งอำนวยความสะดวก เป็นสภาพแวดล้อมหน่วยงานบริการด้านสุขภาพที่จัดเตรียม จัดหาเพื่อให้เอื้อต่อการบริการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุประกอบด้วย สิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ และสิ่งอำนวยความสะดวกทางดิจิทัล (Age UK, 2023; Upatum, 2019)

3.2 สารสนเทศ องค์ประกอบที่มีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ กล่าวคือ สารสนเทศเป็นกลไกสำคัญที่จะขับเคลื่อนให้เกิดการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้หากผู้สูงอายุได้รับสารสนเทศที่สอดคล้องกับความต้องการ (China Association of Universities for the Third Age, 2010) ย่อมส่งผลดีต่อการดูแลตนเองในด้านต่าง ๆ

ประเด็นสำคัญด้านสารสนเทศ คือ หน่วยงานบริการด้านสุขภาพ จำเป็นต้องวางแผนการจัดการสารสนเทศ และการออกแบบสื่อสารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับความต้องการโดยเฉพาะประเด็นการออกแบบสื่อที่อ่านได้ การเข้าถึงได้สะดวก และประหยัดค่าใช้จ่าย (Ministry of Public Health, Department of Disease Control, 2022; Li et al., 2022)

3.3 ผู้ใช้ องค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการวางแผนกำหนดโครงการ / กิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพ ผู้ใช้ครอบคลุม 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้อายุ จำแนกผู้สูงอายุออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1.1) ผู้สูงอายุติดสังคม เป็นกลุ่มผู้ใช้ที่สามารถเดินทางมารับบริการหรือเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพด้วยตนเอง และ 1.2) ผู้สูงอายุติดบ้าน / ติดเตียง เป็นกลุ่มผู้ใช้ที่ไม่สามารถเดินทางมารับบริการหรือเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพได้ และ 2) บุคคลใกล้ชิด (สามี-ภรรยา ลูก หลาน เพื่อน) เป็นกลุ่มที่มีส่วนช่วยเหลือผู้สูงอายุให้เกิดทักษะการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพ ทั้งนี้ผู้ใช้ทั้ง 2 กลุ่ม คือ ผู้สูงอายุและบุคคลใกล้ชิด ควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาทักษะพื้นฐานที่เอื้อต่อการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เช่น ทักษะการอ่าน (Warren, 2013; Wister et al., 2010) ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (Jaemtim & Yuenyong, 2019; Strong et al., 2012) เพราะทักษะพื้นฐานเหล่านี้เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ การบริการด้านสุขภาพได้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันสามารถประเมินสื่อด้านสุขภาพได้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะใน 2 ลักษณะ คือ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. กระทรวงสาธารณสุข หน่วยงานที่มีภารกิจด้านการกำหนดนโยบายเพื่อดูแลสุขภาพผู้สูงอายุสามารถนำผลการศึกษามาใช้เป็นแนวทางสำหรับการวางแผนจัดหา จัดเตรียมปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุได้
2. กรมกิจการผู้สูงอายุ หน่วยงานที่มีภารกิจด้านการกำหนดนโยบายพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ สามารถนำผลการศึกษามาใช้เป็นแนวทางสำหรับการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุได้
3. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ศูนย์บริการสาธารณสุข หน่วยงานบริการด้านสุขภาพระดับพื้นที่สามารถนำตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพที่พัฒนาขึ้นจากการศึกษาครั้งนี้ไปเป็นแนวทางสำหรับการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดในเรื่องระยะเวลาของการศึกษา ดังนั้นเพื่อให้ตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพที่พัฒนาขึ้นสามารถใช้เป็นประโยชน์ได้ จึงมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ทดลองใช้ตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อทดสอบว่าตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพเหมาะสมกับบริบทสังคมไทยหรือไม่ อย่างไร
2. ทดลองใช้ตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่มีความแตกต่างกันในเรื่องจำนวนประชากรที่รับผิดชอบ
3. ทดลองใช้ตัวแบบการส่งเสริมการรู้สารสนเทศด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานบริการด้านสุขภาพกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่สังกัดหน่วยงานปกครองท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

Age UK. (2023). *Services*. Retrieved from <https://www.ageuk.org.uk/services>

China Association of Universities for the Third Age (Ed.). (2010). *Zhongguo chengshi laonianjiaoyu yanjiu* [Research on the elderly education in urban China]. Beijing: Higher Education Press.

Clark, N.M. (2003). Management of chronic disease by patients. *Annual Review of Public Health*, 24(1) 289-313.

Cutilli, C.C. (2007). Health literacy in geriatric patients: An integrative review of the literature. *Orthopaedic nursing / National Association of Orthopaedic Nursing*, 26(1), 43-48.

Cutilli, C.C., Simko, L.C., Colbert, A.M. and Bennett, I.M. (2018). Health literacy, health disparities, and sources of health information in U.S. older adults. *Orthopaedic Nursing*, 37(1), 54-65.

Daemayu, A., Panuthai, S. and Juntasopeepun, P. (2020). Correlation between Health literacy and self-management amongst older Thai muslims with hypertension. *Journal of Thailand Nursing and Midwifery Council*, 35(3), 87-107. [In Thai]

Demir, G. (2016). *Guidelines for libraries serving hospital patients and the elderly and disabled in long-term care facilities*. Retrieved from <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/61.pdf>

- Eriksson-Backa K., Ek, S., Niemelä, R. and Huotari, M.L. (2012). Health information literacy in everyday life: A study of Finns aged 65-79 years. *Health Informatics Journal*, 18(2), 83-94.
- Estebarsari, F., Dastoorpoor, M., Khalifehkandi, ZR., Nouri, A., Mostafaei, D., Hosseini, M., Esmaeili, R. and Aghababaeian, H. (2020). The concept of successful aging: A review article. *Current Aging Science*, 13(1), 4-10.
- Findsen, B. and Formosa, M. (2016). *International perspectives on older adult education: Research, policies and practice*. Cham: Springer.
- Green, G. (2022). Seniors' eHealth literacy, health and education status and personal health knowledge. *Digital Health*, 8(Mar), 1-8.
- Hochhauser, M., Brusovansky, M., Sirotin, M. and Bronfman, K. (2019). Health literacy in an Israeli elderly population. *Israel Journal of Health Policy Research*, 8(1), 61.
- Hori, S. (2016). Japan. In Findsens, B. and Formosa, M. (Eds.), *International perspectives on older adult education: Research, policies and practice* (pp. 211-219). Cham: Springer.
- Institute of Medicine. (2004). *Health literacy: A prescription to end confusion*. Washington, DC: The National Academies Press.
- Jaemtim, N. and Yuenyong, S. (2019). The used of online media and perceptions of eHealth literacy among the elderly in Suphanburi province. *The Journal of Baromarajonani College of Nursing, Nakhonratchasima*, 25(2), 168-180. [In Thai]
- Kaeodumkoeng, T. and Doungnetre, T. (2015). Health literacy promoting in aging population. *Journal of Health Science Research*, 9(2), 1-8. [In Thai]
- Kespichayawattana, J., Wivatvanit, S. and Wanwacha, C. (2020). Health literacy of older persons participating in senior clubs and learning centers in the Bangkok metropolitan region. *Journal of Demography*, 36(2), 40-57. [In Thai]
- Knowles, M. S. (1980). *The modern practice of adult education: from pedagogy to andragogy*. Englewood Cliffs, NJ: Cambridge Adult Education.
- Koo, L.W., Horowitz, A.M, Radice, S.D., Wang, M.Q., Kleinman, D.V. (2016). Nurse practitioners' use of communication techniques: results of a maryland oral health literacy survey. *PLoS One*, 11(1), e0146545.

- Leung, A.Y., Cheung, M.K., Lou, V.W., Chan, F.H., Ho, C.K., Do, T.L., Chan, S.S. and Chi, I. (2013). Development and validation of the Chinese health literacy scale for chronic care. *Journal of Health Communication*, 18(1), 205-222.
- Li, C., Mengyao, L., Jin, Z., Mei Z., Huanchang, L., Yuting, W., Hui, L., George, W.L. and Tingting, D. (2022). Do health information sources influence health literacy among older adults: A cross-sectional study in the urban areas of western China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(20), 13106.
- Liyanagunawardena, T.R. and Williams, S.A. (2016). Elderly learners and massive open online courses: A review. *Interactive Journal of Medical Research*, 5(1), e1.
- McClusky, H. Y. (1975). Education for ageing: The scope of the field and perspectives for the future In S. M. Grabowski & W. D. Mason (Eds.), *Learning for ageing* (pp. 324–355). Washington, DC: Adult Education Association of the United States of America.
- Ministry of Public Health, Department of Disease Control. (2022). คู่มือกระบวนการสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันควบคุมโรคและภัยสุขภาพ [*Handbook of the process of building health literacy in the prevention and control of diseases and health threats*]. Bangkok: Author. [In Thai]
- Nutbeam, D. (2008). The evolving concept of health literacy. *Social Science and Medicine*, 67(12), 2072-2078.
- Office of Disease Prevention and Health Promotion. (2012). *Materials for older adults*. Retrieved from <https://health.gov/our-work/nutrition-physical-activity/move-your-way-community-resources/campaign-materials/materials-older-adults>.
- Park, S. (2017). Differences between nurses and patients' perception of nurses' communication skills. *Korean Journal of Adult Nursing*, 29(2), 166-176.
- The Partnership for 21st Century Skills. (2009). *P21 Framework definitions*. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED519462.pdf>
- Rudnicka, E., Napierała, P., Podfigurna, A., Meczekalski, B., Smolarczyk, R., Grymowicz, M. (2020). The world health organization (WHO) approach to healthy ageing. *Maturitas*. 139, 6–11.
- Shreffler-Grant, J., Nichols, E.G. and Weinert, C. (2021). Community-based skill building intervention to enhance health literacy among older rural adults. *Western Journal of Nursing Research*, 43(7), 668-676.
- Sorensen, K., Van den Broucke, S., Fullam, J., Doyle, G., Pelikan, J., Slonska, Z., Brand, H. and Consortium Health Literacy Project European. (2012). Health literacy and public health: A systematic review and integration of definitions and models. *BMC Public Health*, 12(80), 1-13.

- Speros, C. (2009). *More than words: Promoting health literacy in older adults*. Retrieved from <http://www.medscape.com/viewarticle/717469>
- Strong, M. L., Guillot, L. and Badeau, J. (2012). Senior CHAT: a model for health literacy Instruction. *New Library World*, 113(5/6), 249-261.
- Upatum, P. (2019). *The development of an information services model of the elderly for lifelong learning* (Doctoral dissertation) Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand. [In Thai]
- U.S. Department of Health and Human Services, Office of Disease Prevention and Health Promotion. (2010). *National Action Plan to Improve Health Literacy*. Washington, DC:
- Vajragupta, Y. and Jitsuchon, S. (2020). ผลกระทบของโควิด-19 ต่อผู้สูงอายุ [Impact of COVID-19 to the elderly]. Retrieved from <https://tdri.or.th/2020/09/the-impact-of-covid-19-on-older-persons>. [In Thai]
- Warren, M., DeCarlo, D.K. and Dreer, L.E. (2013). Promoting health literacy in older adults with low vision. *Topics in Geriatric Rehabilitation*, 29(2), 107-115.
- Wister, A.V., Malloy-Weir, L.J., Rootman, I. and Desjardins, R. (2010). Lifelong educational practices and resources in enabling health literacy among older adults. *Journal of Aging and Health*, 22(6), 827–854.
- World Wide Web Consortium. (2020). *Developing websites for older people: how web content accessibility guidelines (WCAG) 2.0 Applies*. Retrieved from <https://www.w3.org/WAI/older-users/developing/#distractions>
- Zhang, H., Zhu, C. and Sang, G. (2014). Teachers' stages of concern for media literacy education and the integration of MLE in Chinese primary schools. *Asia Pacific Education Review*, 15(3), 459–471.

รูปแบบการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิต ในวิถีชีวิตใหม่

ศิริงาม แผลงชีพ¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความคิดเห็นในการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ 2) ศึกษาปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ และ 3) พัฒนารูปแบบการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ที่รับผิดชอบงานห้องสมุด และ/หรือ ปฏิบัติงานในห้องสมุดของโรงเรียนสาธิตในช่วงชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษา จำนวน 66 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติใช้ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ chi-square และการทดสอบสมมติฐานการวิจัยด้วยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance – F-test) ผลการวิจัย พบว่า 1) การบริการห้องสมุด ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตมีความคิดเห็นในการบริการของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ตรงกันมากที่สุดในทุกบริการคือ ความมีให้บริการ แต่เปลี่ยนรูปแบบการให้บริการผ่านทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์หรือออนไลน์ 2) กิจกรรมห้องสมุด ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตมีความคิดเห็นตรงกันมากที่สุดในการจัดกิจกรรมส่วนใหญ่ คือ การจัดกิจกรรมผ่านทางช่องทางออนไลน์ มีเพียงกิจกรรมเล่นิทาน กิจกรรมการฉายภาพยนตร์ และกิจกรรมการจัดนิทรรศการ ที่มีความคิดเห็นว่า ควรจัดกิจกรรมแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ แต่จำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม 3) ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตมีความคิดเห็นในปัญหาโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตมีความคิดเห็นในปัญหาด้านรูปแบบการจัดบริการและกิจกรรมอยู่ในระดับมาก 4) ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตที่มีวุฒิการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งงานในห้องสมุด และประสบการณ์ในการทำงานห้องสมุดต่างกัน มีความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่โดยรวมไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: ห้องสมุดโรงเรียน; การบริการสารสนเทศ; กิจกรรมของห้องสมุด; โรงเรียนสาธิต; วิถีชีวิตใหม่

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อีเมล siringam.p@ru.ac.th

Library Services and Activities of the Demonstration School Libraries in the New Normal

Siringam Plangcheep²

Abstract

The research aimed to 1) study the opinions on services and activities of the Demonstration School Libraries in the New Normal; 2) study the problems of services and activities of the Demonstration School Libraries in the New Normal, and 3) develop a service model and activities of the Demonstration School Libraries in the New Normal. The samples for this research comprised 66 library staff, selected through simple random sampling. The data were obtained from a questionnaire and analyzed using percentage, mean, standard deviation, and chi-square. Statistical hypothesis testing was employed to compare means through one-way analysis of variance (*F*-test). The research revealed significant results. First, concerning library services, the library staff of the Demonstration School Library had the most consistent opinion on the service in the New Normal; it should be available but with a changed service model through electronic channels or online. Second, regarding library activities, the library staff of the Demonstration School Library gave the most unanimous opinions on six activities: activities should be organized through online channels. However, for storytelling activities, film screening activities, and exhibition activities, the opinion was that the same activities should be organized as in the pre-New Normal but with a limited number of participants. Third, the Demonstration School Library staff had a moderate level of opinions on all aspects of the problem overall. When considering each aspect, it was found that the library staff of the Demonstration School Library had a high level of opinion on the problem of the service and activities management model. Fourth, the results of comparing the library staff's opinion on the problem of service and activities of the Demonstration School Library in the New Normal, with different educational backgrounds, job positions in the library, and experience in working in the libraries overall, showed no significant differences.

Keyword: School library, Information services, Library activity,
Demonstration School, New normal

² Assistant Professor, Department of Library Science, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University. E-mail: siringam.p@ru.ac.th

บทนำ

โรคโควิด 19 เป็นหนึ่งในโรคอุบัติใหม่ (Sawanpanyaloed, 2021) ที่เป็นโรคติดต่อซึ่งเกิดจากเชื้อไวรัส และแพร่กระจายจากคนสู่คนผ่านทางละอองน้ำมูกจากจามหรือน้ำลายจากปาก (World Health Organization, 2021) ความรุนแรงของโรคขึ้นอยู่กับจำนวนเชื้อและความลึกของเชื้อที่เข้าไปในปอด หากผู้ป่วยไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันต้านทานได้ทันเพราะเม็ดเลือดขาวเพิ่งพบกับไวรัสเป็นครั้งแรก ผู้ป่วยจึงอาจเสียชีวิตได้ (Leelarasamee, 2020) โรคนี้ยังอยู่ระหว่างการศึกษา และยังไม่มียารักษาเฉพาะ ปัจจุบันมีการพัฒนาวัคซีนสำหรับป้องกัน แต่ความรุนแรงของเชื้อโรคและการกลายพันธุ์ของเชื้อโรคยังมีเป็นจำนวนมาก

รัฐบาลกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อลดการแพร่ระบาดของเชื้อโรค เช่น การปิดเมืองหรือปิดประเทศ (lockdown) ทำให้การดำเนินธุรกิจต่างๆ ต้องหยุดดำเนินการ รวมถึงสถาบันการศึกษาครอบคลุมตั้งแต่โรงเรียน และมหาวิทยาลัย โดยช่วงการระบาดระลอกแรก (เดือนมีนาคม-เมษายน พ.ศ. 2563) และการระบาดที่มีความรุนแรงและรวดเร็วอีกครั้ง คือการระบาดระลอกที่ 3 (1 เมษายน พ.ศ. 2564 เป็นต้นมา) ซึ่งการระบาดระลอกที่ 3 มีพื้นที่ระบาดหนักในหลายพื้นที่ เช่น กรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมทั้งจังหวัดอื่น ๆ การแพร่ระบาดครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อครอบครัวและคนในชุมชน เนื่องจากการติดเชื้อมากขึ้นในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้จำนวนเด็กติดเชื้อมากขึ้นสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว (Samkosed, 2021) ดังนั้น รัฐบาลได้ออก ข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ (ฉบับที่ 20) (2021, p. 25) ใจความโดยสรุป

“... ข้อ 1 (1) ห้ามการใช้อาคารหรือสถานที่ของโรงเรียนและสถาบันการศึกษาทุกประเภทเพื่อการจัดการเรียนการสอน การสอบ การฝึกอบรม หรือการทำกิจกรรมใดๆ ที่มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมากทำให้เสี่ยงต่อการแพร่โรค”

จากประกาศของรัฐบาลดังกล่าวข้างต้น ส่งผลให้โรงเรียนทุกแห่งต้องปิดทำการทั้งหมดอีกครั้งเมื่อถึงกำหนดเปิดภาคเรียน (17 พฤษภาคม พ.ศ. 2564) แต่จำนวนผู้ติดเชืวยังคงสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้โรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด เช่น กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ สมุทรสาคร และจังหวัดอื่น ๆ ไม่สามารถเปิดเรียนตามปกติได้ ต้องจัดการเรียนการสอนเฉพาะรูปแบบการจัดการศึกษาทางไกล (On Air, Online, On Demand, On Hand ผ่านทางไปรษณีย์) เท่านั้น แม้ว่าจังหวัดอื่น ๆ ที่ไม่มีรายชื่อเป็นพื้นที่ควบคุม แต่หากต้องการเปิดเรียนตามปกติ โรงเรียนจะต้องผ่านเกณฑ์การประเมินความพร้อมของระบบ Thai Stop Covid + (TSC+) และได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการโรคติดต่อจังหวัดก่อน (Rohitasthira, 2021)

จากมาตรการดังกล่าวข้างต้น ส่งผลให้โรงเรียนและมหาวิทยาลัยทุกแห่งทั่วประเทศดำเนินการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ทั้งหมด และหน่วยงานต่าง ๆ ภายใต้งานโรงเรียนและมหาวิทยาลัยต้องหยุดดำเนินการ เช่น ห้องสมุดปิดการดำเนินงาน บางห้องสมุดถึงแม้จะปิดในทางกายภาพ แต่ก็ยังสามารถจัดบริการให้แก่ผู้ใช้ได้ เช่น ห้องสมุดระดับมหาวิทยาลัย สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดตัวบริการ “บริการส่งให้ด้วยใจสู้ภัยโควิด-19” โดยจัดให้บริการยืมหนังสือ จัดส่งทาง

ไปรษณีย์ EMS แกนีสิต คณาจารย์ และนักวิจัยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (Chulalongkorn University, Office of Academic Resources, 2020) เช่นเดียวกันกับสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร ให้บริการยืมหนังสือได้จากโครงการ Book@Home Delivery บริการจัดส่งหนังสือถึงมือผู้ใช้บริการ โดยผู้ใช้สามารถเลือกได้ว่า จะรับด้วยตนเองที่ห้องสมุด หรือให้จัดส่งทางไปรษณีย์ (Srinakharinwirot University, Central Library, 2020) หอสมุดแห่งชาติ ให้บริการสารสนเทศในรูปดิจิทัล เช่น หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (Ebook) วารสารอิเล็กทรอนิกส์ (E-journal) รวมทั้งคลิปวิดีโอ (National Library of Thailand, 2021) ส่วนห้องสมุดประชาชน เช่น ห้องสมุดประชาชนอำเภอแก่งคอย เผยแพร่สารสนเทศในรูปดิจิทัล เช่น หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (Public Library in Kaeng Khoi, 2020) ห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้สวนลุมพินี มีบริการสารสนเทศในรูปดิจิทัล เช่น คลิปวิดีโอ เป็นต้น (Suan Lumpini Discovery Learning Library, 2021) ส่วนห้องสมุดระดับโรงเรียน ห้องสมุดบางแห่งเริ่มมีการให้บริการและจัดกิจกรรมออนไลน์ เช่น ห้องสมุดโรงเรียนรุ่งอรุณ ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 ได้เปิดให้บริการยืม-คืนหนังสือออนไลน์ โดยการสืบค้นหนังสือในระบบห้องสมุดอัตโนมัติ แล้วแจ้งหนังสือที่ต้องการทางเพจห้องสมุดโรงเรียนรุ่งอรุณ หรือทางแอปพลิเคชันไลน์ (LINE) แล้วมารับหนังสือที่จุดรับหนังสือหน้าห้องสมุด พร้อมกรอกแบบฟอร์มยืมหนังสือที่เตรียมไว้ให้ ส่วนห้องสมุดโรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ในปี พ.ศ. 2562 ก่อนเกิดการระบาดของโรคโควิด-19 ได้จัดกิจกรรมงานสัปดาห์รักการอ่าน “พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช 2562” ในวันที่ 5-9 สิงหาคม พ.ศ. 2562 ภายในงานมีการจัดนิทรรศการ “พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช 2562” กิจกรรมส่งเสริมการอ่านจาก 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ การบรรยายเรื่อง “การเท่เรือพระราชพิธีทางชลมารค” กิจกรรมประดิษฐ์งานหัตถกรรมจากวัสดุเหลือใช้ ฯลฯ ซึ่งเป็นลักษณะการจัดงานในพื้นที่ของโรงเรียนและห้องสมุด โดยมีผู้เข้าร่วมงานเป็นจำนวนมาก (Bodindecha (Sing Singhaseni) School library, 2019) แต่ในปี พ.ศ. 2564 ซึ่งอยู่ในช่วงการระบาดของโรคโควิด-19 ห้องสมุดยังคงจัดกิจกรรมสัปดาห์รักการอ่าน แต่เป็นรูปแบบการตอบคำถามออนไลน์ และได้รับเกียรติบัตรผ่านทาง e-mail (Bodindecha (Sing Singhaseni) School library, 2021) นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้สอบถามครูบรรณารักษ์โรงเรียนจำนวน 4 คน จำแนกเป็นพื้นที่กรุงเทพมหานคร (จำนวน 2 คน) และโรงเรียนในพื้นที่ต่างจังหวัด (จำนวน 2 คน) สรุปการดำเนินการ คือ ห้องสมุดโรงเรียนเอกชน ครูบรรณารักษ์ยังคงดำเนินงานในหน้าที่อื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย ดังนั้นในส่วนการบริการของห้องสมุด จึงมีบริการแก่ครูที่เดินทางมาปฏิบัติงาน ณ โรงเรียนเท่านั้น ส่วนโรงเรียนที่สังกัดรัฐบาลปิดบริการ จะมีเพียงการบริการสารสนเทศทั่วไปผ่านเว็บไซต์ของโรงเรียน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา “รูปแบบการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่” เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับห้องสมุดโรงเรียนในการดำเนินการบริการและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนและครูในวิถีชีวิตใหม่ เพราะการเรียนรู้ของนักเรียนจะเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นต้องอาศัยสารสนเทศ และกิจกรรมจากแหล่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะห้องสมุดโรงเรียนที่มีครูบรรณารักษ์ ทำหน้าที่คัดเลือก จัดหาและจัดระบบที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน นอกจากนี้กิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนส่งผลดีต่อนักเรียนในด้านการอ่าน พบว่าทักษะการอ่านดีขึ้น คะแนนการเรียนดีขึ้น และนักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของห้องสมุดในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นการ

ปรับตัวของบุคลากรหรือบรรณารักษ์ที่ทำงานในห้องสมุด (Youngsukying, 2020) แต่ไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับการดำเนินการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนโดยตรง ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเพราะโรคโควิด-19 เป็นโรคที่สามารถแพร่เชื้อได้อย่างรวดเร็ว ไม่มียารักษาโดยเฉพาะ ดังนั้นโรคนี้จึงจะยังคงอยู่กับประเทศไทยไปอีกนาน อย่างไรก็ตาม มนุษย์จำเป็นต้องปรับตัวให้รู้เท่าทันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการเรียนรู้ของเด็กจะหยุดนิ่งไม่ได้ ห้องสมุดโรงเรียนถือเป็นหน่วยงานสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน โดยห้องสมุดจะทำหน้าที่จัดเตรียมทรัพยากรสารสนเทศการเรียนรู้แก่นักเรียน เช่น หนังสือ วัสดุการเรียน สื่อทัศนวัสดุ และในส่วนของครู ห้องสมุดเป็นหน่วยงานสนับสนุนการสอนของครู โดยครูจัดการสอนตามแผนการเรียนรู้ ดังนั้นจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพจากห้องสมุด การวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อห้องสมุด โดยเฉพาะการบริการและจัดกิจกรรมห้องสมุด ดังนี้

- 1) เป็นแนวทางสำหรับห้องสมุดโรงเรียนในการดำเนินการบริการและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตใหม่
- 2) เป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานระดับนโยบายในการกำหนดนโยบายการบริการและกิจกรรมที่เหมาะสม และ
- 3) เป็นแนวทางสำหรับการปรับปรุงกระบวนการวิชาที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดโรงเรียน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นในการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่
2. เพื่อศึกษาปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ที่รับผิดชอบงานห้องสมุด และ/หรือ ปฏิบัติงานในห้องสมุดของโรงเรียนสาธิตสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมในช่วงชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา รวมทั้งสิ้น 80 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ที่รับผิดชอบงานห้องสมุด และ/หรือ ปฏิบัติงานในห้องสมุดของโรงเรียนสาธิตสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมในช่วงชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา รวมทั้งสิ้น 66 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ใช้ตารางสำเร็จรูป Krejcie & Morgan (1970 อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2554, หน้า 42-43) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ของจำนวนกลุ่มประชากร 80 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม แบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ (multiple choices) เพื่อสอบถามวุฒิการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นในการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ เป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ (multiple choices) เพื่อสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดในวิถีชีวิตใหม่

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ โดยใช้มาตราประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert) ดังนี้

- 5 หมายถึง มีความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง มีความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดระดับมาก
- 3 หมายถึง มีความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง มีความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดระดับน้อย
- 1 หมายถึง มีความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่เป็นแบบสอบถามปลายเปิด

3. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

- 3.1 ศึกษาเอกสาร บทความ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3.2 สร้างข้อคำถามของการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียน
- 3.3 สร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัยฉบับร่างตามตัวแปรที่ต้องการวัดสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย
- 3.4 นำเครื่องมือเพื่อการวิจัยฉบับร่างไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบข้อคำถาม และหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยวิธีหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Index of item objective congruence: IOC) กับนิยามศัพท์เฉพาะ โดยมีเกณฑ์การพิจารณาให้คะแนน ดังนี้
 - มีความเห็นว่า สอดคล้อง/เกี่ยวข้อง กำหนดให้คะแนนเป็น +1
 - มีความเห็นว่า ไม่แน่ใจ กำหนดให้คะแนนเป็น 0
 - มีความเห็นว่า ไม่สอดคล้อง/ไม่เกี่ยวข้อง กำหนดให้คะแนนเป็น -1
- 3.5 นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิมาวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้อง IOC คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .50 ขึ้นไปไว้เพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูล
- 3.6 นำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม
- 3.7 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับห้องสมุดโรงเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 แห่ง เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์และความเชื่อถือได้ของข้อมูล
- 3.8 นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้แล้วไปหาค่าความเชื่อมั่น
- 3.9 ปรับปรุงแก้ไขจนได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตจำนวน 66 แห่ง เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้บุคลากรในสังกัดที่ปฏิบัติงานในห้องสมุดโรงเรียนสาธิตตอบแบบสอบถาม ระหว่างวันที่ 25 เมษายน 2565 ถึง 20 มิถุนายน 2565 และได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจากบุคลากรที่ปฏิบัติงานในห้องสมุดโรงเรียนสาธิตจำนวน 37 ฉบับ (ร้อยละ 56.06 ของกลุ่มตัวอย่าง)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยในนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามในแต่ละตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามชนิดเลือกตอบ (multiple choices) วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่และคำนวณหาค่าร้อยละ (percentage)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นในการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ เป็นคำถามชนิดเลือกตอบ (multiple choices) วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ คำนวณหาค่าร้อยละ (percentage) และ chi-square

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ เป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) โดยค่าแทนที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (arithmetic mean $\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation – SD) โดยกำหนดเกณฑ์เทียบระดับค่าเฉลี่ยของคะแนนไว้ดังนี้

4.50-5.00 หมายถึง มีความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดอยู่ในระดับมากที่สุด

3.50-4.49 หมายถึง มีความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดอยู่ในระดับมาก

2.50-3.49 หมายถึง มีความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดอยู่ในระดับปานกลาง

1.50-2.49 หมายถึง มีความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดอยู่ในระดับน้อย

1.00-1.49 หมายถึง มีความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดอยู่ในระดับน้อยที่สุด

และทดสอบสมมติฐานความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance – *F*-test)

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่เป็น วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิต จำนวนทั้งสิ้น 37 คน ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสูงสุดปริญญาตรีด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 48.64 มีตำแหน่งงานในห้องสมุดเป็นครูบรรณารักษ์ (ระดับปฏิบัติการ) จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 40.54 และมีประสบการณ์ในการทำงานห้องสมุดที่กลุ่มอายุงาน 1-5 ปี มากที่สุด จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 29.72

2. ความคิดเห็นในการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นในการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ ดังนี้

2.1 *บริการยืม-คืนของห้องสมุด* ควรให้บริการ แต่เปลี่ยนรูปแบบเป็นการส่งทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์หรือออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือ ควรให้บริการ แต่เปลี่ยนรูปแบบเป็นการส่งทางไปรษณีย์หรือนัดรับ และน้อยที่สุดคือ ควรให้บริการแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่

2.2 *บริการยืมระหว่างห้องสมุด* ควรให้บริการ แต่เปลี่ยนรูปแบบเป็นการส่งทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์หรือออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือ ควรให้บริการ แต่เปลี่ยนรูปแบบเป็นการส่งทางไปรษณีย์หรือนัดรับ และน้อยที่สุดคือ ควรให้บริการแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่

2.3 *บริการพื้นที่อ่านของห้องสมุด* ควรให้บริการ แต่จำกัดจำนวนผู้ใช้พื้นที่อ่านมากที่สุด รองลงมาคือควรให้บริการแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ และน้อยที่สุดคือ ควรให้บริการเฉพาะกลุ่มคน หรือสมาชิกเท่านั้น

2.4 *บริการหนังสือจอง* ควรให้บริการ แต่เปลี่ยนรูปแบบการให้บริการผ่านทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์หรือออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือควรให้บริการเฉพาะกลุ่มคน หรือสมาชิกเท่านั้น และน้อยที่สุดคือ ควรให้บริการแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่

2.5 *บริการหนังสือสำรอง* ควรให้บริการ แต่เปลี่ยนรูปแบบการให้บริการผ่านทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์หรือออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือควรให้บริการเฉพาะกลุ่มคน หรือสมาชิกเท่านั้น และน้อยที่สุดคือ ควรปิดบริการ

2.6 *บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า* ควรให้บริการ แต่เปลี่ยนรูปแบบการให้บริการผ่านทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์หรือออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือ ควรให้บริการแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ และน้อยที่สุดคือ ควรให้บริการเฉพาะกลุ่มคน หรือสมาชิกเท่านั้น

2.7 *บริการแนะนำทรัพยากรสารสนเทศ* ควรให้บริการ แต่เปลี่ยนรูปแบบการให้บริการผ่านทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์หรือออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือ ควรให้บริการแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ และน้อยที่สุดคือ มีความคิดเห็นอื่น ๆ

2.8 *บริการรวบรวมบรรณานุกรม* ควรให้บริการ แต่เปลี่ยนรูปแบบการให้บริการผ่านทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์หรือออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือ ควรให้บริการแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ และน้อยที่สุดคือ ควรปิดบริการ แต่อำนวยความสะดวกหากผู้ใช้ร้องขอเป็นรายบุคคล

2.9 *บริการสืบค้นสารสนเทศ* ควรให้บริการ แต่เปลี่ยนรูปแบบการให้บริการผ่านทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์หรือออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือมีความคิดเห็นอื่น ๆ และน้อยที่สุดคือ ควรให้บริการเฉพาะกลุ่มคน หรือสมาชิกเท่านั้น

2.10 *บริการสอนการใช้ห้องสมุด* ควรมีให้บริการ แต่เปลี่ยนรูปแบบการให้บริการผ่านทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์หรือออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือควรมีให้บริการแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ และน้อยที่สุดคือ ควรมีให้บริการเฉพาะกลุ่มคน หรือสมาชิกเท่านั้น

2.11 *บริการสำเนาเอกสาร* ควรมีให้บริการ แต่เปลี่ยนรูปแบบการให้บริการผ่านทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์หรือออนไลน์มากที่สุด เท่ากันกับ ควรปิดบริการ แต่อำนวยความสะดวกหากผู้ใช้ร้องขอเป็นรายบุคคล รองลงมาคือมีความคิดเห็นอื่น ๆ และน้อยที่สุดคือ ควรปิดบริการ

2.12 *บริการนำส่งเอกสาร* ควรมีให้บริการ แต่เปลี่ยนรูปแบบการให้บริการผ่านทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์หรือออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือควรมีให้บริการเฉพาะกลุ่มคน หรือสมาชิกเท่านั้น และน้อยที่สุดคือ ควรปิดบริการ

2.13 *บริการอินเทอร์เน็ต* ควรมีให้บริการผ่านช่องทาง VPN (Virtual Private Network) มากที่สุด รองลงมาคือควรมีให้บริการแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ เท่ากันกับ ควรมีให้บริการเฉพาะกลุ่มคน หรือสมาชิกเท่านั้น และน้อยที่สุดคือ ควรปิดบริการ แต่อำนวยความสะดวกหากผู้ใช้ร้องขอเป็นรายบุคคล เท่ากันกับ ควรปิดบริการ

2.14 *บริการคู่มือการใช้ห้องสมุด* ควรมีให้บริการ แต่เปลี่ยนรูปแบบการให้บริการผ่านทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์หรือออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือมีความคิดเห็นอื่น ๆ และน้อยที่สุดคือ ควรมีให้บริการแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่

2.15 *บริการคู่มือการใช้ฐานข้อมูล* ควรมีให้บริการ แต่เปลี่ยนรูปแบบการให้บริการผ่านทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์หรือออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือควรมีให้บริการแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ เท่ากันกับ มีความคิดเห็นอื่น ๆ และน้อยที่สุดคือควรมีให้บริการเฉพาะกลุ่มคน หรือสมาชิกเท่านั้น

2.16 *กิจกรรมการเสวนา* ควรจัดกิจกรรมแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ แต่จำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด รองลงมาคือการจัดกิจกรรมผ่านทางช่องทางออนไลน์ และน้อยที่สุดคือ ไม่ควรจัดกิจกรรม แต่อำนวยความสะดวกหากผู้ใช้ร้องขอเป็นรายครั้ง

2.17 *กิจกรรมการเล่าเรื่องหนังสือ* ควรจัดกิจกรรมผ่านทางช่องทางออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือการจัดกิจกรรมแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ แต่จำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม และน้อยที่สุดคือ ไม่ควรจัดกิจกรรม

2.18 *กิจกรรมการฉายภาพยนตร์* ควรจัดกิจกรรมแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ แต่จำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด รองลงมาคือการจัดกิจกรรมแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ เท่ากันกับ ไม่ควรจัดกิจกรรม และน้อยที่สุดคือ ไม่ควรจัดกิจกรรม แต่อำนวยความสะดวกหากผู้ใช้ร้องขอเป็นรายครั้ง

2.19 *กิจกรรมการจัดนิทรรศการ* ควรจัดกิจกรรมแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ แต่จำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด รองลงมาคือการจัดกิจกรรมผ่านทางช่องทางออนไลน์ และน้อยที่สุดคือ ควรจัดกิจกรรมแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ แต่จำกัดเฉพาะกลุ่มคน หรือสมาชิกเท่านั้น

2.20 *กิจกรรมการจัดแสดงหนังสือ* ควรจัดกิจกรรมผ่านทางช่องทางออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือการจัดกิจกรรมแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ เท่ากันกับ ควรจัดกิจกรรมแบบเดียวกัน

กับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ แต่จำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม และน้อยที่สุดคือ ควรจัดกิจกรรมแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ แต่จำกัดเฉพาะกลุ่มคน หรือสมาชิกเท่านั้น

2.21 *กิจกรรมการวิจารณ์หนังสือ* ควรจัดกิจกรรมผ่านทางช่องทางออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือควรจัดกิจกรรมแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ แต่จำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม และน้อยที่สุดคือ ไม่ควรจัดกิจกรรม

2.22 *กิจกรรมการตอบคำถาม/หาปัญหา* ควรจัดกิจกรรมผ่านทางช่องทางออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือควรจัดกิจกรรมแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ แต่จำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม และน้อยที่สุดคือ ควรจัดกิจกรรมแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ แต่จำกัดเฉพาะกลุ่มคน หรือสมาชิกเท่านั้น

2.23 *กิจกรรมการประกวด* ควรจัดกิจกรรมผ่านทางช่องทางออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือควรจัดกิจกรรมแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ แต่จำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม และน้อยที่สุดคือ ไม่ควรจัดกิจกรรม

2.24 *กิจกรรมจัดทำป้ายนิเทศ* ควรจัดกิจกรรมผ่านทางช่องทางออนไลน์มากที่สุด รองลงมาคือควรจัดกิจกรรมแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ แต่จำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม และน้อยที่สุดคือ ไม่ควรจัดกิจกรรม

3. ความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่

ตารางที่ 1 แสดงความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ จำแนกเป็นรายด้าน

รายการปัญหา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	SD	ความหมาย
1. ด้านการบริหารจัดการ			
1.1 ห้องสมุดไม่มีนโยบายที่ชัดเจนในการจัดบริการและกิจกรรมรูปแบบวิถีชีวิตใหม่	3.03	1.118	ปานกลาง
1.2 ห้องสมุดไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัดในการจัดบริการและกิจกรรมรูปแบบวิถีชีวิตใหม่	2.84	1.014	ปานกลาง
1.3 ห้องสมุดขาดแคลนหรือไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดบริการและกิจกรรมรูปแบบวิถีชีวิตใหม่	2.78	1.134	ปานกลาง
1.4 ห้องสมุดขาดแคลนหรือไม่ได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์การจัดบริการและกิจกรรมในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่	2.84	1.068	ปานกลาง
รวมด้านการบริหารจัดการ	2.87	0.960	ปานกลาง

รายการปัญหา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	SD	ความหมาย
2. ด้านรูปแบบการจัดบริการและกิจกรรม			
2.1 บริการและกิจกรรมบางประเภทไม่สามารถจัดในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ได้จึงจำเป็นต้องปิดบริการหรืองดกิจกรรมนั้น	3.51	1.044	มาก
2.2 บริการและกิจกรรมบางประเภทไม่สามารถจัดในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ได้จึงจำเป็นต้องสร้างบริการและกิจกรรมอื่นมาทดแทน	3.92	0.829	มาก
รวมด้านรูปแบบการจัดบริการและกิจกรรม	3.71	0.777	มาก
3. ด้านบุคลากรหรือผู้ให้บริการ			
3.1 บุคลากรห้องสมุดไม่มีความรู้หรือความชำนาญในการจัดบริการและกิจกรรมในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่	3.22	1.158	ปานกลาง
3.2 บุคลากรห้องสมุดยังคงมีความคิดยึดติดกับรูปแบบบริการและกิจกรรมยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ ไม่อยากเปลี่ยนแปลง	2.92	1.010	ปานกลาง
3.3 ห้องสมุดขาดแคลนบุคลากรในการจัดบริการและกิจกรรมในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่	3.24	1.164	ปานกลาง
รวมด้านบุคลากรหรือผู้ให้บริการ	3.12	0.966	ปานกลาง
4. ด้านผู้ใช้บริการ			
4.1 ผู้ใช้บริการไม่ทราบหรือไม่เข้าใจบริการและกิจกรรมรูปแบบวิถีชีวิตใหม่	3.43	0.959	ปานกลาง
4.2 ผู้ใช้บริการไม่ทราบวิธีการเข้าถึงการบริการและกิจกรรมในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่	3.30	0.878	ปานกลาง
4.3 ผู้ใช้บริการไม่สะดวกเข้าใช้บริการและกิจกรรมในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่	3.49	0.989	ปานกลาง
รวมด้านผู้ใช้บริการ	3.40	0.857	ปานกลาง
รวมทุกด้าน	3.21	0.707	ปานกลาง

จากตาราง 1 พบว่า ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตมีความคิดเห็นในปัญหาโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.21$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตมีความคิดเห็นในปัญหาด้านรูปแบบการจัดบริการและกิจกรรมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.71$) รองลงมาคือ ด้านผู้ใช้บริการ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.40$) ด้านบุคลากรหรือผู้ให้บริการ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.12$) ด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.87$)

เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดอยู่ในระดับมากคือ บริการและกิจกรรมบางประเภทไม่สามารถจัดในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ได้ จึงจำเป็นต้องสร้างบริการและกิจกรรมอื่นเข้ามาทดแทน ($\bar{X} = 3.92$) รองลงมาคือ บริการและกิจกรรมบางประเภทไม่สามารถจัดในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ได้จึงจำเป็นต้องปิดบริการหรืองดกิจกรรมนั้น ($\bar{X} = 3.51$) และข้อปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ผู้ใช้บริการไม่สะดวกเข้าใช้บริการและกิจกรรมในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ ($\bar{X} = 3.49$) ผู้ใช้บริการไม่ทราบหรือไม่เข้าใจบริการและกิจกรรมในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ ($\bar{X} = 3.43$) ผู้ใช้บริการไม่ทราบวิธีการเข้าถึงการบริการและกิจกรรมในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ ($\bar{X} = 3.30$) ห้องสมุดขาดแคลนบุคลากรในการจัดบริการและกิจกรรมในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ ($\bar{X} = 3.24$) บุคลากรห้องสมุดไม่มีความรู้หรือความชำนาญในการจัดบริการและกิจกรรมในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ ($\bar{X} = 3.22$) ห้องสมุดไม่มีนโยบายที่ชัดเจนในการจัดบริการและกิจกรรมรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ ($\bar{X} = 3.03$) บุคลากรห้องสมุดยังคงมีความคิดยึดติดกับรูปแบบบริการและกิจกรรมยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ ไม่อยากเปลี่ยนแปลง ($\bar{X} = 2.92$) ห้องสมุดขาดแคลนหรือไม่ได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์ในการจัดบริการและกิจกรรมในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ ($\bar{X} = 2.84$) ห้องสมุดไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัดในการจัดบริการและกิจกรรมรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ ($\bar{X} = 2.84$) และห้องสมุดขาดแคลนหรือไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดบริการและกิจกรรมรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ ($\bar{X} = 2.78$) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ จำแนกตามวุฒิการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งงานในห้องสมุด และประสบการณ์ในการทำงานห้องสมุด

ปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตวิถีชีวิตใหม่		แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
วุฒิการศึกษาสูงสุด	ระหว่างกลุ่ม		0.142	2	0.071	0.136	.874
	ภายในกลุ่ม		17.866	34	0.525		
	รวม		18.009	36			
ตำแหน่งงานในห้องสมุด	ระหว่างกลุ่ม		2.737	4	.684	1.433	.246
	ภายในกลุ่ม		15.272	32	.477		
	รวม		18.009	36			
ประสบการณ์ในการทำงานห้องสมุด	ระหว่างกลุ่ม		3.483	5	.697	1.487	.223
	ภายในกลุ่ม		14.526	31	.469		
	รวม		18.009	36			

จากตาราง 2 พบว่า ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตที่มีวุฒิการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งงานในห้องสมุด และประสบการณ์ในการทำงานห้องสมุดต่างกัน มีความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ไม่แตกต่างกัน

4. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่

ผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ โดยสรุปมีดังนี้

การจัดบริการและกิจกรรมในรูปแบบออนไลน์มีบทบาทมากขึ้น และเป็นทางเลือกให้ผู้ใช้บริการ แต่ผู้ให้บริการบางคนอาจไม่สามารถเข้าถึงบริการและกิจกรรมในรูปแบบออนไลน์ได้ จึงควรมีรูปแบบบริการและกิจกรรมแบบเดิม แต่ปรับให้เหมาะสม อาจโดยการจำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม หรือมีการจัดบริการและกิจกรรมที่สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกและรวดเร็วในหลากหลายช่องทาง

ในการให้บริการออนไลน์ ถ้ามีระบบที่ดี สัญญาณการสื่อสารที่ดีพร้อม ห้องสมุดมีเครือข่ายออนไลน์ร่วมกับห้องสมุดโรงเรียนสาธิตด้วยกัน น่าจะทำให้บริการของห้องสมุดเป็นไปอย่างราบรื่น และการบริการและกิจกรรมควรเน้นเรื่องการป้องกันการแพร่ระบาด แต่ไม่ควรงดบริการและกิจกรรมนั้น รวมทั้งควรได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดอย่างเพียงพอ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรีทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ที่เป็นวิชาชีพโดยตรง และมีตำแหน่งงานในห้องสมุดเป็นครูบรรณารักษ์ (ระดับปฏิบัติการ) นอกจากนี้ ยังมีผู้ที่จบวุฒิการศึกษาอื่น ๆ และไม่ได้มีตำแหน่งครูบรรณารักษ์ทำงานในห้องสมุดด้วย แสดงให้เห็นว่า ห้องสมุดโรงเรียนสาธิตอีกจำนวนไม่น้อยที่ยังไม่มีผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดที่มีวุฒิการศึกษาทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ และดำรงตำแหน่งครูบรรณารักษ์ของห้องสมุด ซึ่งทั้งด้านวุฒิการศึกษา และตำแหน่งงานที่ต่างกัน ส่งผลให้มีความคิดเห็นในบริการของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 ด้านละ 2 บริการจากทั้งหมด 15 บริการ ได้แก่ ด้านวุฒิการศึกษา คือ บริการยืมระหว่างห้องสมุด และบริการแนะนำทรัพยากรสารสนเทศ และด้านตำแหน่งงาน คือ บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า และบริการรวบรวมบรรณานุกรม ซึ่งอาจทำให้ห้องสมุดโรงเรียนสาธิตที่มีผู้ปฏิบัติงานที่ต่างวุฒิการศึกษา และต่างตำแหน่งงาน มีแนวความคิดการจัดบริการห้องสมุดในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ต่างกัน นอกนั้นแล้ว บริการอื่น ๆ ไม่แตกต่างกันมาก

ด้านประสบการณ์ในการทำงานห้องสมุด ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตส่วนใหญ่ทำงานในห้องสมุดมานาน 1-5 ปี ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่าอาจส่งผลทำให้มีแนวคิดในการจัดให้บริการของห้องสมุดในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ โดยเฉพาะบริการยืม-คืน บริการยืมระหว่างห้องสมุด บริการรวบรวมบรรณานุกรม และบริการสำเนาเอกสาร แตกต่างจากกลุ่มที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า

ด้านความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ พบว่า เมื่อจำแนกตามวุฒิการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งงานในห้องสมุด และประสบการณ์ในการทำงาน

ห้องสมุดแล้ว มีความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่า ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตไม่ว่ามีวุฒิการศึกษาใด ตำแหน่งงานใดในห้องสมุด หรือมีประสบการณ์ในการทำงานห้องสมุดมากหรือน้อยเพียงใด ล้วนมีความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ไปในทิศทางเดียวกัน นั่นอาจเป็นเพราะว่า ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดทุกคนอยู่ในสถานการณ์ และช่วงเวลาเดียวกัน ที่การทำงานในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่เป็นเรื่องใหม่ ยังไม่มีแนวปฏิบัติ หรือมาตรฐานในการทำงานที่ชัดเจน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดต้องปฏิบัติงาน หรือแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่าที่ทำได้ และเรียนรู้สิ่งใหม่ต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว

2. งานบริการของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ พบว่า ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตมีความคิดเห็นในบริการของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ตรงกันมากที่สุดในทุกบริการคือ ควรมีให้บริการ แต่เปลี่ยนรูปแบบการให้บริการผ่านทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์หรือออนไลน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Winata, Fadelina & Basuki (2021) ที่พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศอินโดนีเซียส่วนใหญ่ได้ปรับให้มีการบริการในแบบวิถีชีวิตใหม่ คือ การบริการที่เน้นรูปแบบออนไลน์ เช่น ให้บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า ผ่านไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) หรือผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น และงานวิจัยของ Delaney et al. (2020) ที่ศึกษาห้องสมุดของสถานศึกษาในเครือสมาคมอุดมศึกษาเทคโนโลยีประเทศไอร์แลนด์ ที่ใช้การสนทนาทางออนไลน์ (online chat) ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) แทนที่โต๊ะประชาสัมพันธ์ และมีการเพิ่มบริการทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ และงานวิจัยของ Harris (2021) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบของโรคโควิด 19 ต่อห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในแถบแคริบเบียน ผลการศึกษาพบว่า มีให้บริการตอบคำถามผ่านไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) และทางโทรศัพท์ และได้ปรับการให้บริการแนะนำการใช้ห้องสมุด โดยปรับเป็นรูปแบบออนไลน์ และมีบริการนำส่งเอกสารแบบออนไลน์ และงานวิจัยของ Youngsukying (2020) ที่สำรวจการปรับตัวของห้องสมุดในประเทศไทยในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 พบว่า ได้ปรับเปลี่ยนบริการต่าง ๆ เป็นแบบออนไลน์ เช่น การยืมหนังสือผ่านทางออนไลน์ การให้บริการตอบคำถามทางสื่อสังคมออนไลน์ เพิ่มช่องทางการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศในห้องสมุด บริการสืบค้นสารสนเทศตามคำขอผ่านออนไลน์

สำหรับบริการพื้นที่อ่าน ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตมีความคิดเห็นในบริการของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่มีความคิดเห็นตรงกันว่า ควรมีให้บริการ แต่จำกัดจำนวนผู้ใช้พื้นที่อ่านที่สอดคล้องกับแนวคิดของ Pluemsamrungsit & Sukanya (2021, p. 9) Youngsukying (2020) และ Shumaker (2021) ที่มีการจัดโต๊ะและเก้าอี้แบบเว้นระยะห่าง หรือติดตั้งฉากกั้น เพื่อลดการสัมผัสและการใกล้ชิดกันระหว่างผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการ และเปิดให้บริการพื้นที่อ่านเพียงบางส่วน

3. กิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ พบว่า ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตมีความคิดเห็นตรงกันมากที่สุดจำนวน 6 กิจกรรม (ได้แก่ กิจกรรมเล่าเรื่องหนังสือ กิจกรรมการจัดแสดงหนังสือ กิจกรรมการวิจารณ์หนังสือ กิจกรรมการตอบคำถาม/ทนายปัญหา กิจกรรมการประกวด และกิจกรรมจัดทำป้ายนิเทศ) คือ การจัดกิจกรรมผ่านทางช่องทางออนไลน์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Youngsukying (2020) ที่พบว่ามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านผ่านสื่อออนไลน์ เช่น ในเฟซบุ๊ก ทำหนังสือ e-book (ฟรี) และทำแบบทดสอบออนไลน์ เป็นต้น

สำหรับกิจกรรมเล่นนิทาน กิจกรรมการฉายภาพยนตร์ และกิจกรรมการจัดนิทรรศการ ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตให้ความคิดเห็นว่า ควรจัดกิจกรรมแบบเดียวกันกับยุคก่อนวิถีชีวิตใหม่ แต่จำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งนี้ทั้งกิจกรรมเล่นนิทาน และกิจกรรมการฉายภาพยนตร์ อาจไม่ใช่กิจกรรมที่สามารถจัดออนไลน์ได้ เพราะการเล่นนิทานในรูปแบบออนไลน์ไม่ใช่รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับเด็กเล็กที่ยังไม่ควรใช้อุปกรณ์หน้าจอต่าง ๆ ส่วนกิจกรรมการฉายภาพยนตร์ อาจไม่ใช่กิจกรรมที่สามารถจัดออนไลน์ได้เช่นเดียวกันเพราะอาจมีปัญหาเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์ได้ ส่วนกิจกรรมการจัดนิทรรศการ หากจะจัดทำในรูปแบบออนไลน์จะต้องจัดการเรื่องอุปกรณ์ทั้งฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ที่ใช้จัดทำรูปแบบออนไลน์ และต้องดำเนินการเรื่องลิขสิทธิ์ของนิทรรศการอีกด้วย จึงอาจเป็นเหตุผลทำให้การจัดนิทรรศการในรูปแบบออนไลน์ทำได้ยากในห้องสมุดโรงเรียน ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jaramillo & Valencia (2022) ศึกษาเรื่อง ห้องสมุดหลังการระบาดของโรคโควิด 19: ข้อพิจารณาจากประเทศเม็กซิโก พบว่า มีห้องสมุดจำนวน 6 แห่ง (ร้อยละ 18.75) ของกลุ่มประชากร ที่ยังคงดำเนินการจัดงานต่าง ๆ ผ่านทางดิจิทัล เช่น การจัดนิทรรศการภาพถ่ายในรูปแบบดิจิทัล การจัดแสดงหนังสือในรูปแบบดิจิทัล ทั้งนี้ งานวิจัยของ Jaramillo & Valencia (2022) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับห้องสมุดระดับมหาวิทยาลัยที่อาจมีความพร้อมทางด้านอุปกรณ์ เทคโนโลยี และบุคลากรที่จะจัดทำรูปแบบออนไลน์มากกว่า

4. ปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ พบว่า ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตมีความคิดเห็นในปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ในระดับมากที่ด้านรูปแบบการจัดบริการและกิจกรรม เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดอยู่ในระดับมากคือ บริการและกิจกรรมบางประเภทไม่สามารถจัดในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ได้ จึงจำเป็นต้องสร้างบริการและกิจกรรมอื่นเข้ามาทดแทน รองลงมาคือ บริการและกิจกรรมบางประเภทไม่สามารถจัดในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ได้จึงจำเป็นต้องปิดบริการหรืองดกิจกรรมนั้น ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Cox (2020) ที่กล่าวว่า ในด้านพื้นที่เพื่อการอ่านจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ลดจำนวนโต๊ะและเก้าอี้ให้น้อยลง รวมถึงโต๊ะสำหรับงานบริการต่าง ๆ ที่อาจจะไม่มีแล้ว แต่เปลี่ยนไปเป็นรูปแบบการบริการตนเอง (self service) หรือบริการแบบไร้สัมผัสมากขึ้น และในด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่เป็นสาธารณะในห้องสมุด เช่น คอมพิวเตอร์ที่มีไว้ให้บริการก็จะหายไปกลายเป็นผู้ใช้บริการนำคอมพิวเตอร์ส่วนตัวมาใช้บริการเอง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Youngsukying (2020) ที่กล่าวถึงการเตรียมความพร้อมของห้องสมุดในการให้บริการในวิถีชีวิตใหม่ว่าควรมีการส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาใช้ เพิ่มช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ ปิดพื้นที่สำหรับนั่งอ่าน งดนั่งอ่านในห้องสมุด มีให้บริการยืม-คืนผ่านตู้ยืม-คืนอัตโนมัติ

สำหรับปัญหาบุคลากรห้องสมุดไม่มีความรู้หรือความชำนาญในการจัดบริการและกิจกรรมในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ พบว่า ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ถือว่ายังคงเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขเช่นเดียวกัน ข้อปัญหานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Igiriza et al. (2021) ที่พบว่า ห้องสมุดโรงเรียนในประเทศอินโดนีเซีย พบกับความท้าทายประการหนึ่งคือ บรรณารักษ์ยังไม่มีความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจนบรรณารักษ์โรงเรียนไม่มีความรู้ในการปรับตัว แต่อาจไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Abrigo & Torres (2022) ที่พบว่า ทั้งห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน และห้องสมุดเฉพาะสาขาวิชาในประเทศฟิลิปปินส์ มีความพร้อมในการปรับเปลี่ยนนโยบายหรือแนวทางในตามสถานการณ์ต่าง ๆ และบรรณารักษ์

มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมการเรียนรู้แบบผสมผสานและรูปแบบการสอนแบบผสมผสานเป็นอย่างมากที่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ อาจเป็นเพราะว่า งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาจากห้องสมุดหลายประเภท ทั้งห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน และห้องสมุดเฉพาะ แต่งานวิจัยของ Igiriza et al. (2021) และงานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาโดยตรงกับห้องสมุดโรงเรียน ซึ่งทำให้เห็นว่า หากเป็นห้องสมุดประเภทอื่น ที่ไม่ใช่ห้องสมุดโรงเรียน บุคลากรอาจสามารถปรับตัวได้เป็นอย่างดี และไม่ประสบปัญหาในการปรับเปลี่ยนบริการของห้องสมุดในแบบวิถีชีวิตใหม่

สำหรับข้อปัญหาห้องสมุดไม่มีนโยบายที่ชัดเจนในการจัดบริการและกิจกรรมรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ และห้องสมุดขาดแคลนหรือไม่ได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์ในการจัดบริการและกิจกรรมในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ พบว่า ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิตมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ถือว่ายังคงเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขเช่นเดียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Youngsukying (2020) ที่พบว่าปัญหาด้านบุคลากรที่พบ คือ หน่วยงานไม่มีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่เหมาะสม (ร้อยละ 14.75) และ ขาดแคลนอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงานที่บ้าน เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต (ร้อยละ 22.71)

5. รูปแบบการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ ดังนี้

5.1 รูปแบบการบริการของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

5.1.1 บริการภายในที่ตั้งห้องสมุด เป็นบริการที่จัดขึ้นและให้บริการแก่ผู้ใช้ที่มาใช้บริการภายในห้องสมุด โดยอาจจำกัดจำนวนผู้เข้าใช้บริการในพื้นที่ และช่วงเวลาเดียวกัน เพื่อไม่ให้แออัดจนเกินไป เพิ่มพื้นที่ส่วนตัวของการอ่านมากขึ้น และมีเครื่องอัตโนมัติมาช่วยในการบริการตนเอง (self service) บริการลักษณะนี้ ได้แก่ บริการยืม-คืนผ่านเครื่องยืม-คืนอัตโนมัติ บริการพื้นที่อ่านที่เป็นส่วนตัว บริการการสอนการใช้ห้องสมุดที่จำกัดจำนวนผู้เข้าร่วม

5.1.2 บริการนำส่ง-รับ เอกสารและทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุด เป็นบริการที่อำนวยความสะดวกให้กับผู้ใช้บริการที่ต้องการได้ทรัพยากรสารสนเทศฉบับสิ่งพิมพ์ หรือเอกสารต่าง ๆ จากห้องสมุด โดยที่ไม่ต้องเดินทางมาห้องสมุดเพื่อรับด้วยตนเอง ด้วยการส่งไปรษณีย์ หรือบริการส่งเอกสารจากบริษัทเอกชน บริการของห้องสมุดที่จัดทำได้ในลักษณะนี้ ได้แก่ บริการยืม-คืน บริการยืมระหว่างห้องสมุด บริการสำเนาเอกสาร บริการนำส่งเอกสาร

5.1.3 บริการออนไลน์ เป็นการให้บริการผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตโดยใช้โปรแกรมประยุกต์บนแพลตฟอร์มต่าง ๆ มาช่วยในการบริการ บริการออนไลน์สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

5.1.3.1 บริการออนไลน์ ควบคู่กับ บริการนำส่ง-รับ เอกสารและทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุด บริการลักษณะนี้ ได้แก่ บริการหนังสือจอง บริการหนังสือสำรอง บริการสำเนาเอกสาร ที่ผู้ใช้บริการสามารถกรอกแบบฟอร์มออนไลน์เพื่อขอรับบริการ และจัดส่งทรัพยากรสารสนเทศหรือเอกสารทางไปรษณีย์ หรือบริการส่งเอกสารจากบริษัทเอกชน

5.1.3.2 บริการออนไลน์เพียงอย่างเดียว ได้แก่ บริการตอบคำถามและช่วยค้นคว้า บริการแนะนำทรัพยากรสารสนเทศ บริการรวบรวมบรรณานุกรม บริการสืบค้นสารสนเทศ บริการคู่มือการ

ใช้ห้องสมุด บริการคู่มือการใช้งานข้อมูล บริการการใช้อินเทอร์เน็ตหรือเครือข่ายห้องสมุดผ่านทางระบบ VPN (Virtual Private Network)

5.2 รูปแบบกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

5.2.1 กิจกรรมภายในที่ตั้งห้องสมุด เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในห้องสมุด โดยอาจจำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคล และปฏิบัติตามมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 กิจกรรมลักษณะนี้ ได้แก่ กิจกรรมเล่านิทาน กิจกรรมการฉายภาพยนตร์

5.2.2 กิจกรรมออนไลน์ เป็นกิจกรรมที่สามารถจัดผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตโดยใช้โปรแกรมประยุกต์บนแพลตฟอร์มต่าง ๆ กิจกรรมลักษณะนี้ ได้แก่ กิจกรรมเล่าเรื่องหนังสือ กิจกรรมการวิจารณ์หนังสือ กิจกรรมการตอบคำถาม/ทนายปัญหา กิจกรรมการประกวด

5.2.3 กิจกรรมแบบผสม เป็นการผสมผสานการจัดกิจกรรมทั้งแบบภายในที่ตั้งห้องสมุดและออนไลน์ กิจกรรมลักษณะนี้ ได้แก่ กิจกรรมการจัดนิทรรศการ กิจกรรมการจัดแสดงหนังสือ กิจกรรมจัดทำป้ายนิเทศ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากการศึกษาปัญหาการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ พบว่าปัญหาโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งหากเรียงเป็นรายด้านจากปัญหามากไปน้อย 3 ลำดับแรกคือ ด้านรูปแบบการจัดบริการและกิจกรรม ด้านผู้ใช้บริการ ด้านบุคลากรหรือผู้ให้บริการ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1 ด้านรูปแบบการจัดบริการและกิจกรรม ห้องสมุดควรส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการจัดบริการและกิจกรรมในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ บางเทคโนโลยีสามารถใช้ได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย เช่น การสร้างแบบฟอร์มออนไลน์ผ่าน Google form การเผยแพร่คลิปวิดีโอบน YouTube เป็นต้น แต่สำหรับบางเทคโนโลยีต้องลงทุนทั้งฮาร์ดแวร์ และซอฟต์แวร์เพื่อการใช้งานอย่างสมบูรณ์ เช่น การถ่ายทำคลิปวิดีโอที่ต้องใช้ไมค์และกล้องที่ดี เพื่อให้ภาพและเสียงที่คมชัด ทำให้ต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ดังนั้น ห้องสมุดจึงต้องมีการวางแผนงบประมาณ เพื่อการลงทุนใช้เทคโนโลยีอย่างคุ้มค่ามากที่สุด

1.2 ด้านผู้ใช้บริการ ในมุมมองของผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดโรงเรียนสาธิต ผู้ใช้บริการไม่สะดวกเข้าใช้บริการและกิจกรรมในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ และไม่ทราบวิธีการเข้าถึงบริการและกิจกรรมดังกล่าวด้วย ดังนั้น ห้องสมุดจึงควรประชาสัมพันธ์บริการและกิจกรรมของห้องสมุดให้มากขึ้นผ่านสื่อหลายชนิดในการประชาสัมพันธ์ เช่น การใช้สื่อดั้งเดิมในการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ แผ่นพับ จุลสาร จดหมายข่าว ป้ายประกาศ วิทยุกระจายเสียง เป็นต้น การใช้สื่อใหม่ในการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ สื่อสังคมออนไลน์ อีเมล เป็นต้น

1.3 ด้านบุคลากรหรือผู้ให้บริการ นอกเหนือจากการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการจัดบริการและกิจกรรมในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่แล้ว ห้องสมุดควรมีการอบรมการใช้งานเทคโนโลยีเหล่านั้นให้ผู้ปฏิบัติงานด้วย และถ้าจำเป็นอาจจะต้องเพิ่มบุคลากรที่เชี่ยวชาญการใช้เทคโนโลยีเฉพาะด้าน เช่น การถ่ายทอดสดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่ต้องใช้กล้องความคมชัดสูง สายสัญญาณต่าง ๆ เครื่องควบคุมเสียง

เครื่องคอมพิวเตอร์ ฯลฯ ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้เป็นอุปกรณ์ที่มีราคาสูง และมีการใช้งานที่สลับซับซ้อน หากใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางจะทำให้สามารถทำงานอย่างเต็มประสิทธิภาพและแก้ปัญหาเฉพาะทางเทคนิคได้ทันที รวมถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในองค์กร เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเห็นความสำคัญและร่วมมือพัฒนาทักษะใหม่ในการทำงานได้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

รูปแบบการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นนี้ ผู้บริหารห้องสมุด ผู้ปฏิบัติงานห้องสมุด และผู้ที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดทำร่างนโยบายการดำเนินงานของห้องสมุดโรงเรียนสาธิต ที่สามารถใช้ในการวางแผนพัฒนาบุคลากร การจัดสรรงบประมาณ การจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์ ฯลฯ ให้สอดคล้องกับรูปแบบการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตในวิถีชีวิตใหม่ และอาจเพิ่มการบริการและกิจกรรมบางอย่างที่ห้องสมุดโรงเรียนสาธิตไม่เคยมีมาก่อน ทำให้ผู้ใช้บริการรู้สึกได้ถึงความเปลี่ยนแปลงและแปลกใหม่ อันส่งผลต่อภาพลักษณ์ที่ดียิ่งขึ้นของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตได้

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานในห้องสมุดโรงเรียนสาธิตเท่านั้น ควรมีการศึกษาจากผู้ให้บริการของห้องสมุดโรงเรียนสาธิตเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน รอบด้านยิ่งขึ้น

3.2 ควรมีการศึกษารูปแบบการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนในวิถีชีวิตใหม่กับโรงเรียนประเภทอื่น เช่น โรงเรียนนานาชาติ โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร เป็นต้น เพื่อให้เห็นรูปแบบการบริการและกิจกรรม ที่อาจเหมือนหรือแตกต่างกันตามประเภทของโรงเรียน และอาจพัฒนาไปสู่การเป็นรูปแบบการบริการและกิจกรรมของห้องสมุดโรงเรียนในวิถีชีวิตใหม่ของประเทศไทยได้

เอกสารอ้างอิง

Abrigo, C., & Torres, E. (2022). Face-to-Face with the new normal: libraries' readiness and perspectives toward the changing service environment. *Library Management*, 43(3/4), 280-295.

Bodindecha (Sing Singhaseni) School library. (2019, July 25th). รายละเอียดงานสัปดาห์รักการอ่าน “พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒” วันที่ 5-9 สิงหาคม 2562 [Details of the Love of Reading Week event “Royal Coronation Ceremony 2019” on 5-9 August 2019]. [Facebook]. Retrieved September 15th, 2021, from <https://web.facebook.com/bodinlibrary/photos/a.324734480953964/2481519291942128> [in Thai]

- Bodindecha (Sing Singhaseni) School library. (2021, August 11th). *งานพัฒนาห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) จัดกิจกรรมสัปดาห์รักการอ่าน [Development of libraries and learning resources Bodindecha (Sing Singhaseni) School organizes activities for Reading Week]*. [Facebook]. Retrieved September 15th, 2021, from <https://www.facebook.com/bodinlibrary/photos/a.547308595363217/4491324677628236> [in Thai]
- Chulalongkorn University, Office of Academic Resources. (2020). *บริการส่งให้ด้วยใจ สู้ภัย COVID-19 [Service delivered with heart Fight the danger of COVID-19]*. Retrieved September 13th, 2021, from <https://www.chula.ac.th/news/29210/> [in Thai]
- Cox, C. (2020). *Academic libraries will change in significant ways as a result of the pandemic* (opinion). Inside Higher Ed. Retrieved from <https://www.insidehighered.com/views/2020/06/05/academic-libraries-will-change-significant-ways-result-pandemic-opinio>
- Delaney, M., Archbol, J., Cleary, A., Dodd, L., Doherty, P., Brien, T. O., Ricken, J. Waldron, M. (2020). Delivering library services in a time of crisis; Technological Higher Education Association Libraries responding to COVID-19 from March-August 2020. *AISHE-J*, 12(3), 1-16.
- Department of Disease Control. (2020). *ข้อมูลสำหรับการป้องกันตนเองจากไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 [Information for self-protection from the new coronavirus 2019]*. Retrieved September 14th, 2021, from <https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/file/introduction/introduction01.pdf> [in Thai]
- Harris, S. Y. (2021). Covid-19 impact on the Caribbean academic library: Jamaica's preliminary response to people, place, product and services. *Library Management*, 42(6/7), 340-361.
- IFLA School Libraries Section Standing Committee. (2015). *IFLA school library guidelines*. Den Haag, Netherlands: IFLA.
- Igiriza, M., Fadhli, R., Adamy, Z., Ibrahim, C., & Diana, M. (2021). *School Library Service Challenges to Support Distance Learning in The Pandemic: Experiences from High School Libraries in Yogyakarta, Indonesia*. Retrieved from <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/6499>
- Jaramillo, M. G. V., & Valencia, J. (2022). Libraries post Covid 19 pandemic: Considerations from Mexico. *Access: An International Journal of Nepal Library Association*, 1(1), 14-23.
- Leelarasamee, A. (2020). *ความรู้ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ สำหรับแพทย์ [Knowledge of new coronavirus infectious disease for doctors]*. Retrieved September 14th, 2021, from <https://www.pidst.or.th/A809.html> [in Thai]

- National Library of Thailand. (2021). *บริการเทคโนโลยีสารสนเทศ [Information Technology Service]*. Retrieved September 13th, 2021, from <https://www.nlt.go.th/service?id=29> [in Thai]
- Oyelude, A. A. (2022). Technologies changing in the post pandemic era. *Library Hi Tech News*, 39(1), 1-4.
- Pluemsamrungsit, P., & Sukanya, P. (2021). *Library and the New Normal in Thailand. Reading Journal Thailand Reading Association*, 25(1), 1-26. [in Thai]
- Public Library in Kaeng Khoi. (2020, May 5th). *E-BOOK ONLINE ห้องสมุดประชาชนอำเภอแก่งคอย อ่านออนไลน์ อ่านได้ทุกที่ ทุกเวลา [E-BOOK ONLINE Kaeng Khoi District Public Library Read online, read anytime, anywhere]*. [Facebook]. Retrieved September 13th, 2021, from <https://www.facebook.com/1406566576077384/photos/a.1407484419318933/3040095332724492/> [in Thai]
- Requirements issued under Section 9 of the Royal Decree. Public Administration in Emergency Situations, 2005 (No. 20). (2011, 16 April). Ratchakitchanubeksa. Book 138 special Part 82 Ngo, pp. 25-28. [In Thai]
- Rohitasthira, B. (2021). *ประกาศ ศธ. เรื่อง การเลื่อนเวลาเปิดภาคเรียนที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2564 [Announcement of the Ministry of Education on the postponement of the opening time of the first semester of the academic year 2021]*. Retrieved September 14th, 2021, from <https://moe360.blog/2021/05/19/19-may-2564/> [in Thai]
- Roong Aroon Library School. (2020, July 1st). *บริการห้องสมุดออนไลน์ โรงเรียนรุ่งอรุณ ช่วงสถานการณ์ Covid-19 [Online library services Roong Aroon School during the Covid-19 situation]*. [Facebook]. Retrieved September 15th, 2021, from <https://web.facebook.com/photo/?fbid=2572457092995363&set=pcb.2572457796328626> [in Thai]
- Samkosed, R. (2021). *สถานการณ์โควิด-19 ในเด็กไทย (อายุ 0-18 ปี) ตั้งแต่มีการระบาดระลอกใหม่ [Situation of COVID-19 in Thai children (0-18 years old) since the outbreak of the new wave]*. Retrieved September 14th, 2021, from <https://www.thaipediatrics.org/Media/media-20210901022138.pdf> [in Thai]
- Sawanpanyaloed, N. (2021). *คู่มือการบริหารความเสี่ยงในโรงพยาบาลเมื่อเกิดการแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่/อุบัติซ้ำทางเดินหายใจ พ.ศ.2564 [Guidelines for risk management in hospitals in the event of an epidemic of emerging diseases/recurrent respiratory incidences, 2021]*. Retrieved September 14th, 2021, from https://covid19.dms.go.th/backend///Content//Content_File/Covid_Health/Attach/25640430173605PM-คู่มือบริหารความเสี่ยงรพ%20300464.pdf [in Thai]
- Shumaker, D. (2021). The next normal: The post-pandemic future of library services. *Information Today*, 38(4), 14-16.

- Srinakharinwirot University, Central Library. (2020, May 2nd). บริการจัดส่งหนังสือถึงมือคุณ ประจำเดือนพฤษภาคม [Book delivery service to you for the month of May]. [Facebook]. Retrieved September 13th, 2021, from <https://www.facebook.com/libswu/photos/a.339858222700980/3287503407936432> [in Thai]
- Suan Lumpini Discovery Learning Library. (2021, June 9th). โครงการนิทานสำหรับเด็ก (โควิด:64) [Story Project for Children (Covid 64)]. [Facebook]. Retrieved September 13th, 2021, from <https://fb.watch/oZBWhfZFle/> [in Thai]
- Winata, A. P., Fadelina, R., & Basuki, S. (2021). New normal and library services in Indonesia: A case study of university libraries. *Digital Library Perspectives*, 37(1), 77-84.
- World Health Organization. (2021). *Coronavirus disease (COVID-19) What happens to people who get COVID-19?*. Retrieved September 14th, 2021, from <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19>
- Youngsukying, K. (2020). การสำรวจการปรับตัวของห้องสมุดในประเทศไทยในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 [Coping of Libraries in Thailand during the Coronavirus Outbreak 2019]. *TLA Bulletin*, 64(2), 80-90. [in Thai]

การประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับ ประถมศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ด้วยการใช้เกม¹

ชโรชนี ชัยมินทร์²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินและเปรียบเทียบผลการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษา ก่อนและหลัง การประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อด้วยการใช้เกม วิจัยดำเนินการวิจัยคือนำเกมเพื่อเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อ สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย ชื่อเกม “จริงหรือมั่ว ชัวร์หรือไม่” ในโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเกมเพื่อเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ ด้านการรู้เท่าทันสื่อสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย” มาใช้เป็นเครื่องมือในการสอนทักษะ การคิดวิเคราะห์และใช้แบบทดสอบเพื่อประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (ป.4-ป.6) จาก 5 โรงเรียนในพื้นที่อำเภอแม่เมาะและอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 350 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อเพิ่มขึ้น ร้อยละ 81.43 มีทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อลดลง ร้อยละ 8.00 และมีทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อเท่าเดิม ร้อยละ 10.57 โดยนักเรียนมีคะแนนระดับพฤติกรรมความคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนอยู่ในระดับดีและหลังเรียนอยู่ในระดับดีเยี่ยม 4 โรงเรียน ผลการเปรียบเทียบก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้เกมพบว่า หลังเรียนรู้ด้วยเกมเพื่อเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ นักเรียนมีระดับคะแนนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: ทักษะการคิดวิเคราะห์; การรู้เท่าทันสื่อ; นักเรียนระดับประถมศึกษา; การใช้เกม

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษาในยุคการศึกษา 4.0

² อาจารย์ประจำหลักสูตรสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อีเมล: charochinee_cha@g.cmru.ac.th

Assessment of analytical thinking skills in media literacy of elementary school students in the Education 4.0 era by using games¹

Charochinee Chaimin²

Abstract

The objective of this research is to evaluate and compare analytical thinking skills in media literacy among elementary school students before and after their participation in games. This experimental study utilized the 'True or false? Are you sure?' game from the project 'Design and development of games to enhance critical thinking skills in media literacy for primary school students' as a tool for teaching analytical thinking skills. Tests were conducted to assess the analytical thinking skills related to media literacy of upper elementary school students (Grade 4-6) from five schools in Mae Ai and Phrao districts, Chiang Mai Province, totaling 350 students. The research findings indicate that students' analytical thinking skills in media literacy increased by 81.43%, decreased by 8.00%, and remained the same at 10.57%. The scores, initially at a good level, improved to an excellent level after studying in four schools. Comparing scores before and after learning revealed a statistically significant increase in students' analytical thinking skills after using games to enhance their abilities ($p < 0.05$). These results suggest a positive impact of game-based learning on analytical thinking skills in media literacy among elementary school students.

Keyword: Analytical thinking skills, Media literacy, Elementary school students, Game using

¹ This research paper is a part of a research entitled "Assessment of analytical thinking skills related to media literacy of elementary school in the era of Education 4.0."

² Lecturer, Department of Information Science and Library Science,
Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University
E-mail: charochinee_cha@g.cmru.ac.th

บทนำ

การคิดวิเคราะห์เป็นทักษะการคิดสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียนและการดำเนินชีวิต ความสามารถในการคิดวิเคราะห์จึงเป็นทักษะที่ผู้เรียนจำเป็นต้องมี เพราะทำให้การคิดมีเหตุผล มีมุมมองที่กว้างไกล และสามารถตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Kowtrakul, 2010) ซึ่งนโยบายการศึกษาของไทยในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยได้กำหนดตัวบ่งชี้มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานในมาตรฐานที่ 4 คือผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น ซึ่งหมายถึง ให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Office of the Basic Education Commission, 2007) สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

ในสถานการณ์ปัจจุบันผู้เรียนในระดับประถมศึกษาใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่เต็มไปด้วยสื่อและเทคโนโลยีที่หลากหลาย โดยเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งส่วนใหญ่จะพบว่าเด็กและเยาวชนมีโทรศัพท์มือถือและใช้เวลาไปกับโทรศัพท์มือถือเป็นเวลานาน ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุย ส่งข้อความ เล่นเกมบนโทรศัพท์มือถือ ถ่ายรูป ถ่ายคลิปวิดีโอ ฟังเพลง รับข่าวสารต่างๆ เนื่องด้วยโทรศัพท์มือถือสามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตที่เป็นช่องทางการสื่อสารในลักษณะเชื่อมโยงกันและเป็นสื่อใหม่ (New Media) ที่เกิดจากการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่เป็นสื่อสังคมออนไลน์อื่นๆ ด้วย เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ไลน์ อินสตาแกรม ยูทูบ แอปพลิเคชันต่างๆ เป็นต้น สื่อเหล่านี้ช่วยให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ตรวจสอบข้อมูล เก็บข้อมูล ติดตามเรื่องราวของผู้คน กลายเป็นของเล่นและเป็นแฟชั่นของคนรุ่นใหม่ (Wiroonraphan, 2011) ผลกระทบที่ตามมาจากการเสพสื่อที่ไม่เหมาะสมกับอายุและวุฒิภาวะ รวมทั้งหากขาดการควบคุมจากผู้ปกครอง ครู และสถานศึกษา อาจส่งผลเสียต่อเด็กและเยาวชนที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์จากการใช้อินเทอร์เน็ตและสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบต่อความประพฤติ ทัศนคติ ความเชื่อ การศึกษาเล่าเรียน รวมถึงความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งเกี่ยวข้องกับทักษะการรู้เท่าทันสื่อ

ปัจจุบันมีงานวิจัยของไทยจำนวนมากที่ศึกษาเกี่ยวกับทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนในระดับต่าง ๆ ทั้งงานวิจัยที่เน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ในหลากหลายรูปแบบตามแนวทาง การสอน เช่น การใช้ปัญหาเป็นฐาน การใช้โครงงานเป็นฐาน การเรียนรู้แบบร่วมมือ การจัดการเรียนรู้ แบบบันได 5 ขั้น การคิดวิเคราะห์โดยใช้หลัก 5W1H เป็นต้น โดยมีทั้งการศึกษาเฉพาะกลุ่มสาระวิชา เฉพาะโรงเรียน และเขตพื้นที่จังหวัด ส่วนการศึกษาในระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศยังมีจำกัด อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ยังไม่ปรากฏ อีกทั้งผู้วิจัยเล็งเห็นว่าผู้เรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตพื้นที่ภาคเหนือเป็นกลุ่มที่ต้องการการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเร่งด่วน เนื่องจากผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาและผลการทดสอบข้อสอบมาตรฐานในระดับชาติ จัดอยู่ในกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ที่ต่ำมาก เป็นกลุ่มที่มีคะแนนการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยประเทศ (The National Institute of Educational Testing Service (Public Organization), 2021) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษาในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยนำแนวคิดสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลสำหรับเด็กปฐมวัย (Media, Information and Digital Literacy for Kids: MIDL for Kids) ของมูลนิธิส่งเสริมสื่อเด็กและเยาวชน สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (Anawajsiriwongs & Anawajsiriwongs, 2018) ซึ่งประกอบด้วย 1)

สมรรถนะการเข้าถึงสื่อ สารสนเทศ และใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างปลอดภัย 2) สมรรถนะการวิเคราะห์ วิพากษ์ และประเมินสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล 3) สมรรถนะการสร้างสรรค์เนื้อหาและข้อมูล สารสนเทศ และ 4) สมรรถนะการประยุกต์ใช้และสร้างการเปลี่ยนแปลง จากนั้นจะดำเนินการเปรียบเทียบผลการ ประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วม โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาเกมเพื่อเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อสำหรับนักเรียนระดับ ประถมศึกษาตอนปลาย โดยข้อมูลและองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยจะเป็นแนวทางเพื่อต่อยอดในการพัฒนา รูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมกับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของผู้เรียนระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4-6 ที่เหมาะสมกับยุค 4.0 และยังเป็นสารสนเทศสำคัญที่สะท้อนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับ การศึกษาไทย เช่น รัฐบาล กระทรวง ศึกษาธิการ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน คุรุบรรณารักษ์ บุคลากร ทางการศึกษา รวมไปถึงพ่อแม่ผู้ปกครอง ให้มีการตระหนักถึงความสำคัญของทักษะการคิดวิเคราะห์ด้าน การรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งเป็นทักษะที่สามารถต่อยอดการพัฒนาทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็นในยุค 4.0 และเพื่อการ พัฒนาให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษา ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาเกมเพื่อเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ ด้านการรู้เท่าทันสื่อ สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อเปรียบเทียบผลการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อก่อนเรียนและหลัง เรียนของนักเรียนระดับประถมศึกษาที่เข้าร่วมโครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาเกมเพื่อเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ ด้านการรู้เท่าทันสื่อสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย

ตัวแปรอิสระ เกมเพื่อเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ ด้านการรู้เท่าทันสื่อ สำหรับนักเรียน ระดับประถมศึกษาตอนปลาย “จริงหรือมั่ว ชัวร์หรือไม่”	ตัวแปรตาม 1. การประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ - ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษา (1) การเข้าถึงสื่อ สารสนเทศ และใช้เทคโนโลยี - ดิจิทัลอย่างปลอดภัย (2) การวิเคราะห์ วิพากษ์ และประเมินสื่อ - สารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัล (3) การสร้างสรรค์เนื้อหาและข้อมูลสารสนเทศ (4) การประยุกต์ใช้และการสร้างการเปลี่ยนแปลง 2. การเปรียบเทียบผลการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ - ด้านการรู้เท่าทันสื่อก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน - ระดับประถมศึกษาที่เข้าร่วมโครงการวิจัยเรื่องการ - พัฒนาเกมเพื่อเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ ด้านการ - รู้เท่าทันสื่อสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย
---	---

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนเช้า
ร่วมโครงการ โดยดำเนินการวัดระดับทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนก่อนการใช้เกม
เพื่อเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย
ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์
ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย ที่มีขั้นตอนการจัดทำดังนี้

1.1 นำแนวคิดสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลสำหรับเด็กปฐมวัย (Media, Information and Digital Literacy for Kids: MIDL for Kids) ของมูลนิธิส่งเสริมสื่อเด็กและเยาวชน สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (Anawajsiriwongs & Anawajsiriwongs, 2018) มาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแบบประเมิน ประกอบด้วย

- (1) สมรรถนะการเข้าถึงสื่อ สารสนเทศ และใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างปลอดภัย โดยเลือกใช้เครื่องมือ สื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างปลอดภัย เหมาะสม เพื่อการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการ และนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์
- (2) สมรรถนะการวิเคราะห์ วิพากษ์ และประเมินสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล โดยสามารถวิเคราะห์และประเมินความน่าเชื่อถือ ประโยชน์ และโทษของสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลได้
- (3) สมรรถนะการสร้างสรรคเนื้อหาและข้อมูลสารสนเทศ โดยสามารถสร้างสรรคเนื้อหา ข้อมูลสารสนเทศ เผยแพร่และใช้ประโยชน์จากสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลไม่ให้เกิดผลเสียต่อตนเอง ผู้อื่น และชุมชน

(4) สมรรถนะการประยุกต์ใช้และสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยสามารถสร้างและเผยแพร่สารสนเทศอย่างมีจริยธรรมและรับผิดชอบ โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ในโลกจริงกับโลกเสมือน

ทั้ง 4 สมรรถนะที่กล่าวมา สามารถสรุปเกณฑ์การประเมินสมรรถนะฯ ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เกณฑ์การประเมินสมรรถนะการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลสำหรับเด็กปฐมวัย

สมรรถนะ	เกณฑ์การประเมิน	
	ไม่ผ่านเกณฑ์	ผ่านเกณฑ์
1. สมรรถนะการเข้าถึงสื่อสารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างปลอดภัย (เข้าถึง: ใช้อย่างปลอดภัย เหมาะสม และสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลที่เป็นประโยชน์)	1.1 ไม่สามารถเลือกใช้เครื่องมือสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล อย่างปลอดภัย เหมาะสม 1.2 ไม่สามารถสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการ	1.1 เลือกใช้เครื่องมือ สื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล อย่างปลอดภัย เหมาะสม 1.2 สืบค้นและเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการอย่างเหมาะสม เพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์
2. สมรรถนะการวิเคราะห์ วิพากษ์และประเมินสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล (ประเมิน: วิเคราะห์ วิพากษ์ และประเมินสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล รวมทั้งบอกผลกระทบได้)	2.1 ไม่สามารถวิเคราะห์ วิพากษ์ และประเมิน ความน่าเชื่อถือ ประโยชน์ และโทษของสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล 2.2 ไม่รู้ว่าการใช้สื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลอาจมีผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น	2.1 วิเคราะห์ วิพากษ์ และประเมิน ความน่าเชื่อถือ ประโยชน์และโทษของสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลได้ 2.2 บอกผลกระทบที่อาจจะเกิดจากสื่อ สารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัลได้
3. สมรรถนะการสร้างสรรค์เนื้อหาและข้อมูลสารสนเทศ (ใช้เป็น: สร้างสรรค์เนื้อหาและ ข้อมูลสารสนเทศ เผยแพร่และ ใช้ประโยชน์จากสื่อ สารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล)	3.1 ไม่สามารถสร้างสรรค์เนื้อหา และข้อมูลสารสนเทศได้ 3.2 เผยแพร่และใช้ประโยชน์จากสื่อ สารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัล โดยอาจก่อให้เกิดผลเสียต่อตนเอง ผู้อื่น และชุมชน	3.1 สามารถสร้างสรรค์เนื้อหา และข้อมูลสารสนเทศได้ 3.2 เผยแพร่และใช้ประโยชน์จากสื่อ สารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัลโดยไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อตนเอง ผู้อื่น และชุมชน
4. สมรรถนะการประยุกต์ใช้ และสร้างการเปลี่ยนแปลง (ประยุกต์ใช้เหมาะสม: สร้าง และเผยแพร่สารสนเทศอย่างมี จริยธรรม และเกิดประโยชน์ ต่อตนเองและชุมชนได้)	4.1 ขาดจริยธรรมในการสร้าง และเผยแพร่สารสนเทศ และไม่ คำนึงถึงความสัมพันธ์ในโลกจริง กับโลกเสมือน 4.2 ไม่สามารถสร้างและเผยแพร่ สารสนเทศเพื่อให้เกิดประโยชน์ ต่อตนเองและชุมชน	4.1 สร้างและเผยแพร่สารสนเทศ อย่างมีจริยธรรมและรับผิดชอบต่อ โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ ในโลกจริงกับโลกเสมือน 4.2 สร้างและเผยแพร่สารสนเทศ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และชุมชนได้

(1) ความรู้ความจำ (Knowledge) เป็นความสามารถในการเก็บรักษามวลประสบการณ์ต่าง ๆ จากการที่รับรู้ไว้และระลึกถึงสิ่งนั้นได้เมื่อต้องการ

(3) การนำความรู้ไปใช้ (Application) เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ ประสบการณ์ไปใช้ในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะต้องอาศัยความมุ่งมั่นความเข้าใจจึงจะสามารถนำไปใช้ได้

(5) การสังเคราะห์ สร้างสรรค์ (Synthesis) เป็นความสามารถในการผสมผสานส่วนย่อย ๆ เข้าเป็นเรื่องราวเดียวกันอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่สมบูรณ์และดีกว่าเดิม อาจเป็นการถ่ายทอดความคิดออกมาให้ผู้อื่นเข้าใจได้ง่าย การกำหนดวางแผนวิธีการดำเนินงานขึ้นใหม่ หรืออาจจะเกิดความคิดในอันที่จะสร้างความสัมพันธ์ของสิ่งที่เป็นนามธรรมขึ้นมาในรูปแบบหรือแนวคิดใหม่

1.3 สร้างเกณฑ์ย่อยในรูปริสส์สำหรับใช้ในการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยใช้แนวคิดจากโรงเรียนที่ปราษฎร์พิทยา (Teeprat Pittaya School, 2019) มูลนิธิส่งเสริมสื่อเด็กและเยาวชน สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน โดย ธีรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ และพิรุณ อนวัชศิริวงศ์ (Anawajsiriwongs & Anawajsiriwongs, 2018) โดยแบบประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษา ประกอบด้วยข้อคำถามทั้งหมด 20 ข้อ ซึ่งแบ่งข้อคำถามตามระดับพฤติกรรมการคิดวิเคราะห์ ได้ดังนี้

ระดับความรู้ ความจำ	มีข้อคำถามจำนวน 3 ข้อ
ระดับความเข้าใจ	มีข้อคำถามจำนวน 3 ข้อ
ระดับนำความรู้ไปใช้	มีข้อคำถามจำนวน 3 ข้อ
ระดับการวิเคราะห์	มีข้อคำถามจำนวน 3 ข้อ
ระดับการสังเคราะห์ สร้างสรรค์	มีข้อคำถามจำนวน 4 ข้อ
ระดับการประเมินผล	มีข้อคำถามจำนวน 4 ข้อ
สำหรับการประเมินการคิดวิเคราะห์ มีระดับคะแนนมีรายละเอียดดังนี้	
16 – 20 คะแนน	= ระดับดีเยี่ยม (4)
11 – 15 คะแนน	= ระดับดี (3)
6 – 10 คะแนน	= ระดับพอใช้ (2)
1 – 5 คะแนน	= ระดับปรับปรุง (1)

หากนักเรียนได้ระดับ 2 ขึ้นไป (ระดับพอใช้) ถือว่าผ่านการประเมินการคิดวิเคราะห์ โดย
รูปริคส์ของการประเมินเป็นตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 รายการการประเมินระดับการคิดวิเคราะห์

รายการ การประเมิน	ระดับคุณภาพ			
	4 (ดีเยี่ยม)	3 (ดี)	2 (พอใช้)	1 (ปรับปรุง)
1. กำหนด เป้าหมาย/ ปัญหา	รวบรวม จำแนก จัดลำดับ เลือก ข้อมูล พิจารณา ความน่าเชื่อถือของ ข้อมูลและ แหล่งข้อมูล ความ เพียงพอ จัดกลุ่ม ข้อมูล ลำดับข้อมูล พิจารณาความ เหมาะสม ได้อย่างครบถ้วน	รวบรวม จำแนก จัดลำดับ เลือก ข้อมูล พิจารณา ความน่าเชื่อถือ ของข้อมูลและ แหล่ง ข้อมูล ความเพียงพอ จัด กลุ่มข้อมูล ลำดับ ข้อมูล พิจารณา ความเหมาะสมได้ เป็น บางส่วน	รวบรวม จำแนก จัดลำดับ เลือก ข้อมูล พิจารณา ความน่าเชื่อถือ ของข้อมูลและ แหล่งข้อมูล ความ เพียงพอ จัดกลุ่ม ข้อมูล ลำดับข้อมูล พิจารณาความ เหมาะสม ได้เป็นส่วนน้อย	รวบรวม จำแนก จัดลำดับ เลือก ข้อมูล พิจารณา ความน่าเชื่อถือ ของข้อมูลและ แหล่งข้อมูล ความ เพียงพอ จัดกลุ่ม ข้อมูล ลำดับข้อมูล พิจารณาความ เหมาะสม ได้น้อยมาก
2. ตั้งสมมติฐาน	ระบุความสัมพันธ์ และความเป็นไปได้ ขององค์ประกอบ หลักและ องค์ประกอบย่อยได้ ครบถ้วน	ระบุความสัมพันธ์ และความเป็นไป ได้ขององค์ประกอบ หลักและองค์ ประกอบย่อย ได้เป็นส่วนใหญ่	ระบุความสัมพันธ์ และความเป็นไปได้ ขององค์ประกอบ หลักและองค์ ประกอบย่อย ได้เป็นบางส่วน	ระบุความสัมพันธ์ และความเป็นไปได้ ขององค์ประกอบ หลักและ องค์ประกอบย่อย ไม่ได้
3. สรุปข้อมูล	สรุปข้อมูลได้อย่าง สมเหตุสมผล	สรุปข้อมูลได้ อย่าง สมเหตุสมผล เป็นส่วนใหญ่	สรุปข้อมูลได้อย่าง สมเหตุสมผล เป็นบางส่วน	สรุปข้อมูลได้อย่าง ไม่สมเหตุสมผล
4. ประเมิน สรุป อ้างอิง	ตัดสินใจเลือก ข้อสรุปที่สมเหตุ สมผล	ตัดสินใจเลือก ข้อสรุปที่สมเหตุ สมผลเป็นส่วน ใหญ่	ตัดสินใจเลือก ข้อสรุปที่สมเหตุ สมผลเป็นบางส่วน	ตัดสินใจเลือก ข้อสรุปที่ไม่สมเหตุ สมผล

1.4 นำแบบประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษา
ตอนปลาย เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยหาค่าดัชนี

1.5 นำแบบประเมินที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง (Pilot study) เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 20 คน และนำคะแนนที่ได้มาหาค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient Alpha) ของ Cronbach (1984) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.91 ปรับปรุงข้อคำถามย่อยในแบบประเมินตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น และจัดทำแบบประเมินฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (ป.4-ป.6) ที่ศึกษาในโรงเรียนเครือข่ายการให้บริการวิชาการและงานวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประกอบด้วยโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 5 โรงเรียน ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอแม่อาย 4 โรงเรียน และอำเภอพร้าว 1 โรงเรียน โดยมีรายละเอียดของกลุ่มตัวอย่าง ดังตารางที่ 3

โรงเรียน	ป.4	ป.5	ป.6	รวม
โรงเรียนที่ 1 อำเภอแม่สาย	24	18	19	61
โรงเรียนที่ 2 อำเภอแม่สาย	25 (-2) = 23	28 (-2) = 26	31 (-1) = 30	79 (-5)
โรงเรียนที่ 3 อำเภอแม่สาย	0	43 (-7) = 36	44 (-2) = 42	78 (-9)
โรงเรียนที่ 4 อำเภอแม่สาย	0	29 (-2) = 27	60 (-1) = 59	86 (-3)
โรงเรียนที่ 5 อำเภอพริ้ว	18 (-1) = 17	20 (-3) = 17	18 (-6) = 12	46 (-10)
รวม	64	124	162	350

รายละเอียดของเกม "จริงหรือมั่ว ชัวร์หรือไม่" เป็นเกมที่พัฒนาขึ้นเพื่อช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โดยเป็นเกมประเภทเล่นคนเดียว (Single player/Self-element game) ในเกมมีการกิจย่อย 5 การกิจ แต่ละการกิจผู้เล่นจะต้องใช้ทักษะการเล่นเกมและทักษะการคิดวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อให้ถูกต้อง ซึ่งแต่ละการกิจจะมี

คำใบ้หรือตัวช่วย (Game Hints) เพื่อช่วยให้ผู้เล่นสามารถตอบคำถามได้ โดยแต่ละภารกิจผู้เล่นจะต้องเล่นเกมจนกว่าจะได้คะแนนรวมเท่ากับหรือมากกว่า 100 คะแนน จึงจะสามารถตอบคำถามพิชิตภารกิจแต่ละภารกิจได้ ทั้งนี้ภารกิจทั้ง 5 ภารกิจของเกม ประกอบด้วย

ภารกิจที่ 1 จริงหรือมั่ว ชัวร์หรือไม่ “ประโยชน์ของชาวมุสลิมที่ทุกคนอาจคิดไม่ถึง”

ภารกิจที่ 2 จริงหรือมั่ว ชัวร์หรือไม่ “มาเล่นกันเถอะ รหัสบอกพี่สับล้อ ขอแตรสามซ่า”

ภารกิจที่ 3 จริงหรือมั่ว ชัวร์หรือไม่ “โรคที่มาพร้อมกับเกม”

ภารกิจที่ 4 จริงหรือมั่ว ชัวร์หรือไม่ “หยุดรังก่อนทางออนไลน์”

ภารกิจที่ 5 จริงหรือมั่ว ชัวร์หรือไม่ “อย่าเชื่อ อย่าแชร์”

สำหรับกระบวนการสอนจากการใช้เกม “จริงหรือมั่ว ชัวร์หรือไม่” จะดำเนินการโดยครูบรรณารักษ์ที่ดูแลห้องสมุดโรงเรียน ในคาบเรียนวิชาการใช้ห้องสมุด และบางโรงเรียนสอนโดยครูที่ดูแลในรายวิชาคอมพิวเตอร์ โดยมีทีมนักวิจัยคอยให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกในการติดตั้งเกมในโทรศัพท์มือถือของนักเรียน ซึ่งการติดตั้งเกมจะใช้กับระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ และมีการนัดหมายล่วงหน้าเพื่อขออนุญาตผู้ปกครองให้นักเรียนได้นำโทรศัพท์มือถือมาโรงเรียน เนื่องจากในบางโรงเรียนไม่อนุญาตให้นักเรียนระดับประถมศึกษาใช้นำโทรศัพท์มือถือมาโรงเรียน รายละเอียดดังภาพที่ 1 - 3



ภาพที่ 1 เกม “จริงหรือมั่ว ชัวร์หรือไม่?” กับภารกิจ “โรคที่มาพร้อมกับเกม”

ที่มา : Ammarukleart & Santiteerakul (2022)



ภาพที่ 2 การประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์
ก่อนการทดลองใช้เกม



ภาพที่ 3 นักเรียนทดลองเล่นเกม

2.2 การพัฒนาคู่มือการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยได้พัฒนาคู่มือเพื่อเป็นแนวทางสำหรับใช้ในการสอนภายหลังที่นักเรียนได้ทำแบบทดสอบก่อนเรียน โดยการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการคิด ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล สำหรับเด็กปฐมวัย (MIDL) แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ กระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งในคู่มือประกอบด้วยรายละเอียด 5บท ได้แก่ บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 ทักษะการคิดวิเคราะห์ บทที่ 3 การรู้เท่าทันสื่อ บทที่ 4 การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลสำหรับเด็กปฐมวัย และบทที่ 5 การวัดและประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย (ป.4-6)

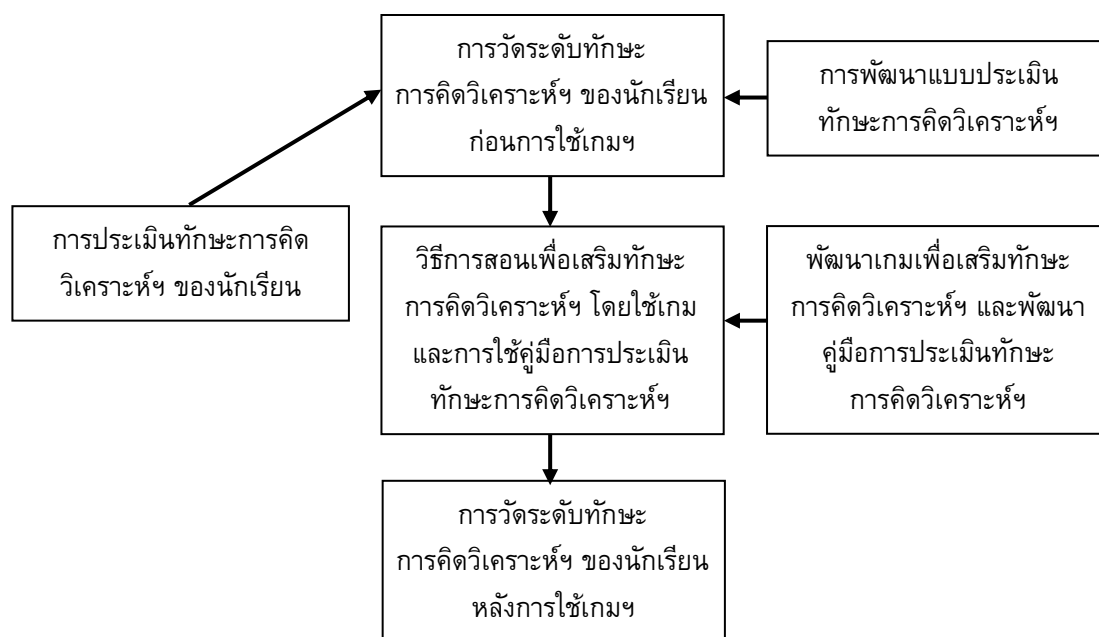
3. การประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษาหลังการใช้เกมเพื่อเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อ ดังภาพที่ 4



ภาพที่ 4 การประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ฯ หลังการใช้เกม

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย เมื่อนักเรียนทำแบบประเมินก่อนและหลังการทดลองใช้เกม “จริงหรือมั่ว ชัวร์หรือไม่” ผู้วิจัยนำคะแนนมาวิเคราะห์ค่าคะแนนก่อนการสอนทักษะการคิดวิเคราะห์ และหลังการสอนทักษะการคิดวิเคราะห์ด้วยการเล่นเกม จากนั้นนำมาหาค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าสถิติทดสอบ t-test

ขั้นตอนการวิจัยสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 5



ภาพที่ 5 สรุปรขั้นตอนการวิจัย

ผลการศึกษา

1. ผลการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย และหลังเข้าร่วมโครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาเกมเพื่อเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ ด้านการรู้เท่าทันสื่อสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย

นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จากทั้งหมด 5 โรงเรียน มีผลการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ ดังตารางที่ 4-5 ตารางที่ 4 ผลคะแนนก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อ

โรงเรียน	คะแนนเพิ่มขึ้น (ร้อยละ)	คะแนนลดลง (ร้อยละ)	คะแนนเท่าเดิม (ร้อยละ)
โรงเรียนที่ 1 (61 คน)	48 คน (ร้อยละ 13.71)	0 คน (ร้อยละ 0.00)	13 คน (ร้อยละ 3.71)
โรงเรียนที่ 2 (79 คน)	58 คน (ร้อยละ 16.57)	14 คน (ร้อยละ 4.00)	7 คน (ร้อยละ 2.00)
โรงเรียนที่ 3 (78 คน)	68 คน (ร้อยละ 19.43)	2 คน (ร้อยละ 0.57)	8 คน (ร้อยละ 2.29)
โรงเรียนที่ 4 (86 คน)	72 คน (ร้อยละ 20.57)	9 คน (ร้อยละ 2.57)	5 คน (ร้อยละ 1.43)
โรงเรียนที่ 5 (46 คน)	39 คน (ร้อยละ 11.14)	3 คน (ร้อยละ 0.86)	4 คน (ร้อยละ 1.14)
รวม	285 คน (ร้อยละ 81.43)	28 คน (ร้อยละ 8.00)	37 คน (ร้อยละ 10.57)

จากตารางที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนจำนวน 350 คน มีทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อ เพิ่มขึ้น ร้อยละ 81.43 มีทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อลดลง ร้อยละ 8.00 และมีทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อเท่าเดิม ร้อยละ 10.57

ตารางที่ 5 ผลคะแนนการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อจำแนกตามระดับพฤติกรรมการคิดวิเคราะห์และคะแนนเฉลี่ย

โรงเรียน	การทดสอบ	ระดับพฤติกรรมการคิดวิเคราะห์						คะแนนเฉลี่ย(20)	แปลผล
		จำ(3)	เข้าใจ(3)	ใช้(3)	วิเคราะห์(3)	สังเคราะห์(4)	ประเมิน(4)		
โรงเรียนที่ 1	ก่อนเรียน	2.74	2.70	2.66	2.52	2.07	1.98	14.67	ดี
	หลังเรียน	2.97	2.92	2.82	2.74	2.82	2.59	16.85	ดีเยี่ยม
	เปรียบเทียบ	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	
	คะแนน	0.23	0.22	0.16	0.22	0.75	0.61	2.18	
โรงเรียนที่ 2	ก่อนเรียน	2.72	2.75	2.65	2.51	2.30	1.91	14.84	ดี
	หลังเรียน	2.94	2.87	2.81	2.76	3.14	2.87	17.39	ดีเยี่ยม
	เปรียบเทียบ	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	
	คะแนน	0.22	0.12	0.16	0.25	0.84	0.96	2.55	
โรงเรียนที่ 3	ก่อนเรียน	2.40	2.32	2.32	2.24	1.97	1.63	12.88	ดี
	หลังเรียน	2.94	2.71	2.72	2.53	2.69	2.37	15.95	ดี
	เปรียบเทียบ	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	
	คะแนน	0.54	0.39	0.40	0.29	0.72	0.74	3.07	
โรงเรียนที่ 4	ก่อนเรียน	2.59	2.52	2.23	2.23	1.95	1.83	13.36	ดี
	หลังเรียน	2.88	2.86	2.83	2.81	3.09	3.13	17.60	ดีเยี่ยม
	เปรียบเทียบ	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	
	คะแนน	0.29	0.34	0.60	0.58	1.14	1.30	4.24	
โรงเรียนที่ 5	ก่อนเรียน	2.59	2.54	2.28	2.35	1.98	1.43	13.17	ดี
	หลังเรียน	3.00	2.98	2.85	2.78	2.65	2.24	16.50	ดีเยี่ยม
	เปรียบเทียบ	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น	
	คะแนน	0.41	0.44	0.57	0.43	0.67	0.81	3.33	

จากตารางที่ 5 ผลคะแนนการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อจำแนกตามระดับพฤติกรรมการคิดวิเคราะห์และคะแนนเฉลี่ย โดยระดับพฤติกรรมประกอบด้วย ระดับจำ เข้าใจ นำไปใช้ วิเคราะห์ สังเคราะห์/สร้างสรรค์ และประเมิน โดยทุกระดับพฤติกรรมมีคะแนนหลังเรียนด้วยเกมเพิ่มขึ้นทั้งหมด จำแนกเป็น โรงเรียนที่ 1 มีคะแนนระดับพฤติกรรมการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนเฉลี่ย 14.67 อยู่ในระดับดี หลังเรียนเฉลี่ย 16.85 อยู่ในระดับดีเยี่ยม เพิ่มขึ้น 2.18 คะแนน โรงเรียนที่ 2 มีคะแนนระดับพฤติกรรมการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนเฉลี่ย 14.84 อยู่ในระดับดี หลังเรียนเฉลี่ย 17.39 อยู่ในระดับดีเยี่ยม เพิ่มขึ้น 2.55 คะแนน โรงเรียนที่ 3 มีคะแนนระดับพฤติกรรมการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนเฉลี่ย 12.88 อยู่ในระดับดี หลังเรียนเฉลี่ย 15.95 อยู่ในระดับดี เพิ่มขึ้น 3.07 คะแนน โรงเรียนที่ 4 มีคะแนนระดับพฤติกรรมการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนเฉลี่ย 13.36 อยู่ในระดับดี หลังเรียนเฉลี่ย 17.60 อยู่ในระดับ

ดีเยี่ยม เพิ่มขึ้น 4.24 คะแนน และโรงเรียนที่ 5 คะแนนระดับพฤติกรรมการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนเฉลี่ย 13.17 อยู่ในระดับดี หลังเรียนเฉลี่ย 16.50 อยู่ในระดับดีเยี่ยม เพิ่มขึ้น 3.33 คะแนน

2. การเปรียบเทียบระดับคะแนนผลการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษา (คะแนนเต็ม 20 คะแนน)

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบระดับคะแนนเฉลี่ยการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษา

คะแนนการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ ด้านการรู้เท่าทันสื่อ	n	$\bar{x}$	SD	df	t
ก่อนเรียน	350	13.79	5.66	349	-18.74*
หลังเรียน	350	16.91	1.41	349	

*p < .05

จากตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่าก่อนเรียนรู้ด้วยเกม นักเรียนมีระดับคะแนนทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อ เฉลี่ยเท่ากับ 13.79 คะแนน และหลังการใช้เกมเพื่อเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อ “จริงหรือมั่ว ชัวร์หรือไม่” นักเรียนมีระดับคะแนนทักษะการคิดวิเคราะห์เฉลี่ยเท่ากับ 16.91 คะแนน และเมื่อเปรียบเทียบก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า หลังเรียนรู้ด้วยเกมเพื่อเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ นักเรียนมีระดับคะแนนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบระดับคะแนนแยกตามระดับทักษะการคิดวิเคราะห์ ได้ผลคะแนนดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบระดับคะแนนผลการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษา แยกตามระดับทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนและหลังเรียน

(n=350)

ระดับทักษะ การคิดวิเคราะห์	คะแนนเต็ม แยกรายทักษะ	ก่อนเรียน		หลังเรียน		t
		$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	
ระดับความรู้ ความจำ	3	2.60	0.00	2.94	0.00	-11.81*
ระดับความเข้าใจ	3	2.56	0.71	2.85	0.00	-10.07*
ระดับการนำไปใช้	3	2.43	0.00	2.80	0.00	-11.39*
ระดับการวิเคราะห์	3	2.36	1.41	2.72	0.71	-11.02*
ระดับการสังเคราะห์/สร้างสรรค์	4	2.06	2.12	2.91	0.00	-16.71*
ระดับประเมินผล	4	1.78	1.41	2.69	0.71	-16.58*

*p < .05

จากตารางที่ 7 การเปรียบเทียบระดับคะแนนผลการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษา แยกตามระดับทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนรู้ด้วยเกมและหลัง

เรียนรู้ด้วยเกม พบว่า นักเรียนมีระดับคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนในทุกระดับทักษะการคิดวิเคราะห์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปและอภิปรายผล

1. ในการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนก่อนเรียนโดยใช้เกมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ พบว่า ระดับการคิดวิเคราะห์ในทักษะระดับการสังเคราะห์ สร้างสรรค์ และระดับประเมินผลของนักเรียนยังอยู่ในระดับต่ำ โดยมีคะแนนก่อนเรียนระดับการสังเคราะห์ สร้างสรรค์ เฉลี่ย 2.06 และระดับประเมินผลมีคะแนนเฉลี่ย 1.78 แต่หลังเรียนด้วยเกม “จริงหรือมั่ว ชัวร์หรือไม่” มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นด้านการสังเคราะห์ สร้างสรรค์ เฉลี่ย 2.91 และระดับประเมินผล เฉลี่ย 2.69 จากคะแนนเต็ม 4 คะแนน ซึ่งทักษะเหล่านี้เป็นทักษะที่ครูผู้สอน ครูบรรณารักษ์ สถานศึกษา และพ่อแม่ผู้ปกครอง ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาทักษะด้านการสังเคราะห์ สร้างสรรค์ และทักษะการประเมินผลให้เพิ่มมากขึ้น โดยรูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อที่ครูผู้สอน ครูบรรณารักษ์ สถานศึกษา และพ่อแม่ผู้ปกครองสามารถทำได้ เช่น การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action learning) ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น เรียนรู้โดยร่วมวิจักษ์และการให้คำแนะนำ (Wimonsitichai, 2022) โดยการให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข่าวปลอม ใช้ประสบการณ์ของผู้ใหญ่สอนให้เด็กคิด วิเคราะห์ข่าว ระดมสมองและร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น จากนั้นครูหรือผู้ปกครองควรแนะคำตอบ บอกเหตุผล และบอกแนวทางในการตัดสินใจ การเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถนำมาพัฒนาให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ในเด็กได้ คือ การเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ผ่านการคิดขั้นสูงที่เน้นวิธีให้นักเรียนได้เรียนรู้จากวิธีการคิดเพื่อต่อยอดการเรียนรู้ของตนเอง รวมถึงเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ (Learning by doing) ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติตั้งแต่กระบวนการวางแผน วิเคราะห์ สังเคราะห์ แบ่งปันความคิด หรือผลิตชิ้นงาน นอกจากนี้ผู้ใหญ่สามารถส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้จากการสำรวจและค้นหา โดยการกระตุ้นให้นักเรียนได้ค้นหาข้อความเพื่อเชื่อมโยงความสนใจและประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ เช่น การสอนให้อ่านโฆษณาจากสื่อสังคมออนไลน์ ตั้งคำถามให้นักเรียนเลือกว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เพราะเหตุใด ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการอภิปราย แสดงความคิดเห็นเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เป็นต้น

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pharacheewa et al. (2017) ที่พบว่าแนวทางการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย ควรเป็นกิจกรรมกลุ่มที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน และกิจกรรมควรเน้นให้ผู้เรียนฝึกการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ จากตัวอย่างที่กล่าวมา เมื่อครู ครูบรรณารักษ์ สถานศึกษารวมถึงพ่อแม่ผู้ปกครองได้นำแนวทางดังกล่าวไปปรับใช้ จะส่งผลให้สามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ให้แก่เด็กได้เพิ่มขึ้นและนักเรียนสามารถใช้ประโยชน์จากการมีทักษะการคิดวิเคราะห์ที่เพิ่มขึ้น เพื่อไปต่อยอดการเรียนรู้ในรายวิชาอื่น ๆ ได้อย่างเต็มศักยภาพ ทั้งวิชาที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน การคิดคำนวณ รวมถึงวิชาที่ต้องใช้ทักษะการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผล ซึ่งจะเกิดประโยชน์ในการเรียนในห้องเรียนและการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

สำหรับการจัดทำคู่มือการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษา เพื่อใช้เป็นคู่มือสำหรับครูผู้สอน ครูบรรณารักษ์ ใช้ในการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โดยในเนื้อหาของคู่มือได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการคิดและกระบวนการคิด การคิดอย่างเป็นระบบ

การคิดวิเคราะห์ การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลสำหรับเด็กปฐมวัย รวมถึงการวัดและประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย โดยมุ่งหวังให้คู่มือเล่มนี้เป็นประโยชน์ต่อครู คุรุบรรณารักษ์ สถานศึกษา ใช้ในการอบรมให้ความรู้ จัดกิจกรรมให้เด็กนักเรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการรู้เท่าทันสื่อ รวมถึงผู้ปกครองของเด็กวัยประถมศึกษา ได้นำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตในยุคดิจิทัล เพื่อให้เป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณภาพ และมีทักษะการรู้เท่าทันสื่อ โดยสามารถดาวน์โหลดได้ที่เว็บไซต์ <https://shorturl.asia/exnrN> นอกจากนี้คู่มือดังกล่าวยังมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลสำหรับเด็กปฐมวัย (MIDL for Kids) ที่ถือเป็นความท้าทายของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ดังเช่นในการวิจัยของ Kularb (2020) ที่วิเคราะห์นโยบายการดำเนินงานและบทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ ในการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลสำหรับเด็กและเยาวชน กรณีศึกษาจากเกาหลีใต้ สิงคโปร์ และสหราชอาณาจักร พบว่า การดำเนินงานและบทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ ในการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล สำหรับเด็กปฐมวัย (MIDL for Kids) ส่งผลให้การส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การวิพากษ์ และการผลิตสื่อเพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ ความคิดเห็น และความต้องการของเด็กและเยาวชนเกิดเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างเสริมสิทธิและเสรีภาพของพลเมือง รวมถึงการมีส่วนร่วมของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย ทั้งนี้ การพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อเพื่อหล่อหลอมให้นักเรียนซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนได้พัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองดิจิทัล เป็นสิ่งสำคัญในการนำไปสู่การวางรากฐานการเติบโตขึ้นเพื่อเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ มีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่นในสังคมและมีส่วนร่วมใช้งานในสังคมออนไลน์ มีความรับผิดชอบต่อการกระทำที่เกิดขึ้นในสังคมออนไลน์ มีจริยธรรมในการดำเนินชีวิตและรู้จักการยับยั้งชั่งใจต่อการกระทำที่ผิดกฎหมาย พัฒนาไปสู่การเป็นพลเมืองที่รู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลที่ช่วยทำให้สังคมน่าอยู่และพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น

2. การเปรียบเทียบผลการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียนก่อนและหลังการใช้เกม พบว่า นักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อเพิ่มขึ้น ร้อยละ 81.43 ซึ่งก่อนเรียนรู้ด้วยเกม นักเรียนมีระดับคะแนนทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อ เฉลี่ยเท่ากับ 13.79 คะแนน และหลังการใช้เกมเพื่อเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อ “จริงหรือมั่ว ชัวร์หรือไม่” นักเรียนมีระดับคะแนนทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อ เฉลี่ยเท่ากับ 16.91 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบคะแนนหลังเรียนด้วยเกม นักเรียนมีระดับคะแนนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Cicchino (2015) ที่พบว่าการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานช่วยสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ระดับสูงให้แก่นักเรียนเมื่อเปรียบเทียบกับการเรียนการสอนในรูปแบบเดิม ช่วยพัฒนาความคิดของผู้เรียนและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสะท้อนความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับเนื้อหาต่าง ๆ ที่เรียนได้ ผลการวิจัยของ Costa, Tyner, Henriques & Sousa (2018) พบว่า หลังจากเข้าร่วมโครงการ GamiLearning นักเรียนมีคะแนนทักษะการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศโดยรวมและทักษะการจัดการข้อมูลส่วนตัวดิจิทัลเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 นอกจากนั้นยังพบว่านักเรียนมีทักษะการรู้เท่าทันสื่ออย่างมีวิจารณญาณเพิ่มขึ้น เนื่องจากนักเรียนได้รับการสนับสนุนให้สะท้อนคิดและใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ในการทำงานต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย ผลการวิจัยของ Bunga-mongkon & Kotwan (2020) พบว่า ผู้นำนักเรียนที่เข้าอบรมการรู้เท่าทันสื่อ มีค่าเฉลี่ยของทักษะการรู้เท่าทันสื่อสูงกว่าก่อนเข้ารับการ

อบรม ผลการวิจัยของ Sirisit, Intasingh & Assapaporn (2020) พบว่า ระดับการรู้เท่าทันสื่อของนักเรียน ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.02 คะแนน และหลังเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้จากทัศน์เป็นฐาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 คะแนน ซึ่งหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยมีร้อยละพัฒนาการ เท่ากับ 53.53 เป็น พัฒนาการระดับกลาง และผลการวิจัยของ Fakjareon & Onjai-uea (2021) พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วม กิจกรรมฯ มีคะแนนจากแบบวัดการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการ ทดลอง โดยนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมฯ มีความเห็นว่าการเข้าร่วมกิจกรรมฯ ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์ มีความสามารถในการเข้าถึงสื่อได้อย่างหลากหลายและถูกต้อง สามารถ วิเคราะห์ แยกแยะ พิจารณาข้อมูลที่ได้รับจากสื่อสังคมออนไลน์ รู้จักการสร้างสรรค์สื่อรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจน สามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างเหมาะสมเกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น จะเห็นได้ว่าหากนักเรียนได้รับความรู้จากการสอนทักษะการรู้เท่าทันสื่อการอบรมหรือการสอนโดยเกมที่พัฒนาขึ้นเพื่อให้มีทักษะการรู้เท่าทัน สื่อ จะทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจและมีทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อเพิ่มขึ้น ทั้งนี้บทบาท ของพ่อแม่ผู้ปกครอง ครูผู้สอนและสถานศึกษาในการส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อ จึงควรสอนให้นักเรียน สามารถวิเคราะห์ได้ว่าข้อมูลจากสื่อเหล่านั้นมีความถูกต้องและสามารถนำมาใช้เพื่อเป็นองค์ความรู้ของ ตนเองได้ ระมัดระวังการทิ้งร่องรอยดิจิทัลที่เกิดจากการสื่อสารในสื่อสังคมออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นภาพถ่าย การเขียนแสดงความคิดเห็น การแบ่งปันหรือการโพสต์ที่ไม่เหมาะสมบนโลกออนไลน์ รู้จักการหลีกเลี่ยง อาชญากรรมทางดิจิทัลที่หลอกลวงผ่านอีเมลหรือลิงก์ให้ยืนยันบัญชีส่วนตัว หลีกเลี่ยงภัยที่เกิดจากการ โจรกรรมข้อมูลเอกลักษณ์บุคคลที่ใช้ในการเปิดบัญชีหรือสั่งซื้อสินค้าออนไลน์ การทำธุรกรรมการเงินต่าง ๆ ระมัดระวังในการเผยแพร่เนื้อหา การแชร์ หรือส่งต่อเนื้อหาของผู้อื่น คำนึงถึงผลกระทบที่อาจก่อให้เกิด ปัญหาสุขภาพกายและสภาพจิตใจ ระวังเรื่องความเป็นส่วนตัวหรือสิทธิส่วนบุคคล รู้จักป้องกันตนเองจาก ผลกระทบที่อาจตามมาจากการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัว และคำนึงถึงการนำผลงานของผู้อื่นมาใช้หรือ เผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งจะเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายลิขสิทธิ์

2. นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่าโรงเรียนประสบปัญหาอุปสรรคที่ใช้ในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะ การรู้เท่าทันสื่อไม่เพียงพอ โดยแต่ละโรงเรียนยังขาดแคลนคอมพิวเตอร์สำหรับสืบค้นข้อมูล รวมถึงการ เชื่อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ตในโรงเรียนยังไม่เสถียร ทำให้การเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะ การรู้เท่าทันสื่อของครูและนักเรียนไม่สามารถทำได้อย่างรวดเร็ว ทางโรงเรียนจึงควรจัดหางบประมาณใน การปรับปรุงสัญญาณอินเทอร์เน็ตและซ่อมแซมวัสดุ อุปกรณ์คอมพิวเตอร์เพื่อการสืบค้น รวมถึงจัดหา อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์แบบพกพา เช่น แท็บเล็ต มาให้บริการสำหรับครูและนักเรียน โดยให้บริการใน ห้องสมุดหรือห้องบริการเทคโนโลยีสารสนเทศของโรงเรียน และปัญหาครูผู้สอนบางกลุ่มสารถยังไม่สามารถให้ ความรู้ด้านการรู้เท่าทันสื่อแก่นักเรียนได้อย่างเต็มศักยภาพ โรงเรียนควรจัดทำสื่อดิจิทัลสำหรับพัฒนา ศักยภาพครูในโรงเรียนด้านการรู้เท่าทันสื่อและทักษะการรู้ดิจิทัล เพื่อให้ครูสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ให้มีความรู้และทักษะสำหรับสอนหรือถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1) หลังการใช้เกมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านการรู้เท่าทันสื่อ ทำให้นักเรียน มีผลการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ที่ดีขึ้น ครูผู้สอน ครูบรรณารักษ์ หรือสถานศึกษาควรนำเกม

ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์มาใช้ในการพัฒนาทักษะด้านอื่น ๆ ให้แก่นักเรียนอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการพัฒนาทักษะการอ่านออกเขียนได้ ทักษะการรู้สารสนเทศและดิจิทัล เพื่อให้นักเรียนเกิดความสนใจที่อยากจะเรียนรู้ผ่านการเล่นเกม ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้มีความสนุกสนานและได้สาระครบถ้วน

2) โรงเรียนควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่สนับสนุนการพัฒนาทักษะด้านการรู้เท่าทันสื่อและทักษะในศตวรรษที่ 21 แก่นักเรียนอย่างเพียงพอ เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการพัฒนาให้ห้องสมุดโรงเรียนและห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ให้เป็นแหล่งความรู้เพื่อสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ การใช้สื่อหรือเครื่องมือให้เกิดความใฝ่เรียนรู้ กระตุ้นให้เกิดการทดลอง การอภิปรายผล และการสรุปผลที่ได้จากการสืบเสาะหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การเสนอความคิดเห็น และข้อค้นพบอย่างเป็นเหตุเป็นผลของนักเรียน และปลูกฝังให้นักเรียนเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการอ่านและการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา เพื่อให้มีทักษะและความสามารถในการอ่าน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาด้านคิดวิเคราะห์ของนักเรียน

2) ควรดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อดิจิทัลสำหรับพัฒนาศักยภาพครูในโรงเรียนด้านการรู้เท่าทันสื่อและทักษะการรู้ดิจิทัล เพื่อให้ครูใช้ในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองและใช้สำหรับถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่นักเรียนต่อไป

3) ควรมีการพัฒนาเกมเพื่อพัฒนาทักษะด้านการอ่านและคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียนในระดับประถมศึกษา เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีพื้นฐานด้านการอ่าน การคิดวิเคราะห์ และเพื่อให้มีความพร้อมในการพัฒนาตนเองให้มีทักษะการคิดและกระบวนการคิดวิเคราะห์ การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Ammarukleart, S. & Santiteerakul, W. (2022). *Design and development of games to enhance critical thinking skills in media literacy for primary school students*. Chiang Mai: Rajabhat Chiang Mai University. [In Thai]
- Anawajsiriwongs, T. & Anawajsiriwongs, P. (2018). *MIDL for Kids การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล สำหรับเด็กปฐมวัย [MIDL for kids: Digital literacy, information and digital for early Childhood]*. Bangkok: Child and Youth Media Institute. [In Thai]
- Bloom, B. S. (1961). *Taxonomy of education objectives*. New York: David McKay.
- Bunga-mongkon, N. & Kotwan, U. (2020). The effect of student leader training on developing media learning process. *Ratchaphruek Journal*, 18(2), 54-61. [In Thai]
- Cicchino, M. I. (2015). Using game-based learning to foster critical thinking in student discourse. *International Journal of Problem-Based Learning*, 9(2).
doi: <https://doi.org/10.7771/1541-5015.1481>
- Costa, C., Tyner, K., Henriques, S., & Sousa, C. (2018). Game creation in youth media and

- information literacy education. *International Journal of Game-based learning*, 8(2), 1-13. doi: 10.4018/IJGBL.2018040101
- Cronbach, L. J. (1984). *Essentials of psychological testing*. (4th ed.). New York, NY: Harper & Row.
- Fakjareon, P. & Onjai-uea, P. (2021). The effects of using the guidance activities on analytical thinking process to promote social media literacy of mathayomsuksa 2 students, satriwitthaya 2 school in under royal patronage of the king' s mother. *Journal of Education Measurement*, 38(104), 95-105. [In Thai]
- Kowtrakul, S. (2010). *จิตวิทยาการศึกษา [Educational Psychology]*. (9th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press. [In Thai]
- Kularb, P. (2020). The promotion of media, information, and digital literacy for children and youth: case studies from South Korea, Singapore, and the United Kingdom. *Journal of Journalism*, 13(2), 130-165. [In Thai]
- The National Institute of Educational Testing Service (Public Organization). (2021). *National Educational Test Report*. Retrieved from <https://www.niets.or.th/th/catalog/view/2950> [In Thai]
- Office of the Basic Education Commission. (2007). *แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้คณะกรรมการ สำนักรับงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ตามกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 [Guidelines for decentralization of administration and education management to the committee Educational Service Area Offices and Educational Institutions according to the ministerial regulations, criteria and methods for decentralizing the administration and management of education are prescribed 2007]*. Bangkok: OBEC. [In Thai]
- Pharacheewa, P., et al. (2017). The guidelines to develop media literacy activities for primary school students. *Rajabhat Rambhai Barni Research Journal*, 11(3), 23-30. [In Thai]
- Sirisit, W., Intasingh, S., & Assapaporn, N. (2020). Effect of scenario-based learning management on the problem solving ability and media literacy for grade 6 students. *Rajabhat Chiang Mai Research Journal*, 21(3), 84-98. [In Thai]
- Teeprat Pittaya School. (2019). *Self-assessment report, academic year 2019*. Surat Thani: Teeprat Pittaya School. [In Thai]
- Wimonsitichai, N. (2022). *Development of analytical thinking skills related to media literacy of elementary school*. Chiang Mai: Rajabhat Chiang Mai University. [In Thai]
- Wiroonraphan, K. (2011). *ICT literacy*. Bangkok: Asia Pacific Offset. [In Thai]

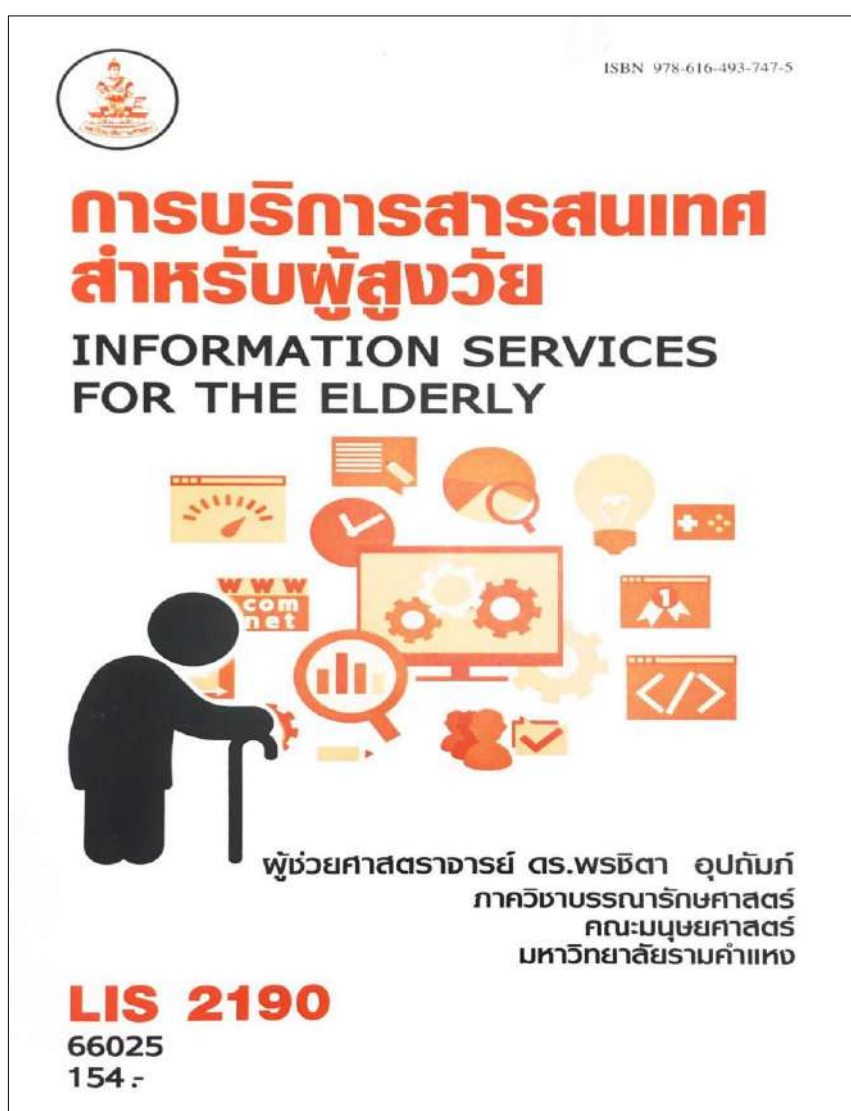
บทวิจารณ์หนังสือ

พรชิตา อุปถัมภ์. (2566). การบริการสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ (Information services for the elderly).

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

บทวิจารณ์โดย

สนทยา สาลี*



*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม อีเมล: Sonthayasalee@gmail.com

การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน คนทุกช่วงวัยต่างจำเป็นต้องปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม สารสนเทศเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทในการพัฒนาศักยภาพของคนให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ หนังสือเรื่อง “การบริการสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ (Information Services for the Elderly) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านมีความรู้ ความเข้าใจทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติสำหรับการบริการสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ แม้ว่าหนังสือดังกล่าวจะใช้เป็นตำราประกอบการสอน แต่เนื้อหาที่ผู้เขียนนำเสนอที่น่าสนใจสำหรับผู้อ่านทั่วไปที่สนใจประเด็นเกี่ยวกับผู้สูงอายุ โดยนำเสนอเนื้อหาทั้งหมด 10 บท ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ นโยบาย/กฎหมายที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ การบริการสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ การส่งเสริมการใช้บริการสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ พฤติกรรมสารสนเทศของผู้สูงอายุ หน่วยงานบริการสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุครอบคลุมสถานการณ์ผู้สูงอายุทั้งในระดับนานาชาติและระดับชาติ ความต้องการและปัญหาของผู้สูงอายุ ในส่วนนี้ผู้เขียนแสดงให้เห็นพฤติกรรมของผู้สูงอายุ ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้ให้บริการจะได้ทราบและสามารถให้บริการได้ตรงกับความต้องการ

นโยบาย/กฎหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ผู้เขียนนำเสนอนโยบายระดับนานาชาติ อาเซียน และระดับประเทศ ซึ่งในส่วนนี้ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นประเด็นการพัฒนาผู้สูงอายุในระดับนานาชาติที่ส่งผลต่อการพัฒนาผู้สูงอายุในประเทศต่าง ๆ โดยจำแนกตามหน่วยงาน เช่น องค์การสหประชาชาติได้กำหนดแผนปฏิบัติการระหว่างประเทศเวียนนาว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (The Vienna International Plan of Action on Ageing) ซึ่งเป็นแผนแรกที่เกิดขึ้นจากการประชุมของประเทศสมาชิก เมื่อค.ศ. 1982 และแผนที่ 2 คือ แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (The Madrid International Plan of Action on Ageing) เมื่อ ค.ศ. 2002 โดยทั้ง 2 แผนนี้ถือเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศในการพัฒนาผู้สูงอายุ ส่วนองค์การอนามัยโลกได้กำหนดกรอบนโยบายพัฒนาพลัง (Active ageing: a policy framework) เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุด้านสุขภาพและแผนดังกล่าวถือเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาสุขภาพของผู้สูงอายุ ในระดับอาเซียนนำเสนอการประชุมระหว่างประเทศสมาชิกในอาเซียนและมีข้อตกลงร่วมกันในการพัฒนาผู้สูงอายุ เช่น ปฏิญญาบรูไนดารุสซาลามว่าด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ครอบครัว: การดูแลผู้สูงอายุ (Brunei Darussalam declaration on strengthening family institution: caring for the elderly) เมื่อพ.ศ. 2553 และปฏิญญา กัวลาลัมเปอร์ ว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ: การเพิ่มขีดความสามารถของผู้สูงอายุในอาเซียน (Kuala Lumpur declaration on ageing: empowering older persons in ASEAN) เมื่อ พ.ศ. 2558 ในระดับประเทศนำเสนอกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พระราชกฤษฎีกา แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนผู้สูงอายุ รวมทั้งแผนของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น แผนบูรณาการขับเคลื่อนระบบสุขภาพเพื่อรองรับสังคมสูงอายุกระทรวงสาธารณสุข กรอบการบูรณาการความร่วมมือ 4 กระทรวง การพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิตในช่วงวัยสูงอายุ

การบริการสารสนเทศและแนวโน้มการส่งเสริมการใช้บริการสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ ผู้เขียนนำเสนอการบริการสารสนเทศแก่ผู้สูงอายุประเภทต่างๆ เช่น บริการอ่าน บริการเผยแพร่ สารสนเทศ บริการนำส่งสารสนเทศ เป็นต้นซึ่งในส่วนนี้มีกรณีศึกษาให้ผู้อ่านสามารถเรียนรู้เพิ่มเติมได้ นอกจากนี้แนะนำแนวโน้มการส่งเสริมการใช้บริการสารสนเทศโดยควรจัดบริการสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุโดยต้องสอดคล้องและสนับสนุนผู้สูงอายุตามหลักการขององค์การสหประชาชาติสำหรับผู้สูงอายุ (United Nations principles for older persons) 5 ประการ คือ 1) ความเป็นอิสระ (Independence) เป็นการดำเนินการบริการสารสนเทศที่ส่งเสริมความเป็นอิสระของผู้สูงอายุ ลดการพึ่งพา โดยหน่วยงานบริการสารสนเทศมีการจัดหา จัดเตรียมบริการสารสนเทศและปัจจัยพื้นฐานที่ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาทักษะ ความรู้ และความสามารถของผู้สูงอายุเพื่อให้สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เช่น การฝึกอบรมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การส่งเสริมการอ่าน 2) การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการบริการสารสนเทศ เช่น การเป็นอาสาสมัคร การมีส่วนร่วมในการจัดหาและคัดเลือกทรัพยากรสารสนเทศ 3) การดูแล (Care) เป็นบริการสารสนเทศที่มุ่งให้สารสนเทศและความรู้ที่สำคัญต่อการวางแผนการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น กฎหมาย สุขภาพ 4) การเติมเต็ม (Self-fulfillment) เป็นบริการสารสนเทศที่เติมเต็มให้กับผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา รายได้ เป็นต้น และ 5) การสร้างโอกาส (Dignity) เป็นบริการสารสนเทศที่ส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี รวมทั้งเพื่อเป็นการสร้างโอกาสแก่ผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ เช่น การจ้างงาน การเรียนรู้

หน่วยงานบริการสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ ครอบคลุมปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการบริการสารสนเทศให้กับผู้สูงอายุซึ่งครอบคลุมปัจจัยต่าง ๆ เช่น นโยบาย สภาพแวดล้อม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทรัพยากรสารสนเทศ ผู้ให้บริการ เป็นต้น

หนังสือการบริการสารสนเทศสำหรับผู้สูงวัยจึงเหมาะสมสำหรับผู้อ่านทุกกลุ่ม เช่น ผู้ให้บริการ เพื่อจะได้วางแผนจัดกิจกรรม/โครงการบริการสารสนเทศแก่ผู้สูงอายุ นักวิจัย สนใจจะดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทย และเป็นแนวทางสำหรับกำหนดนโยบายและวางแผนเพื่อให้บริการแก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งประชาชนทั่วไปที่ต้องเตรียมตัวรับมือกับสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ของประเทศไทยในอนาคต

